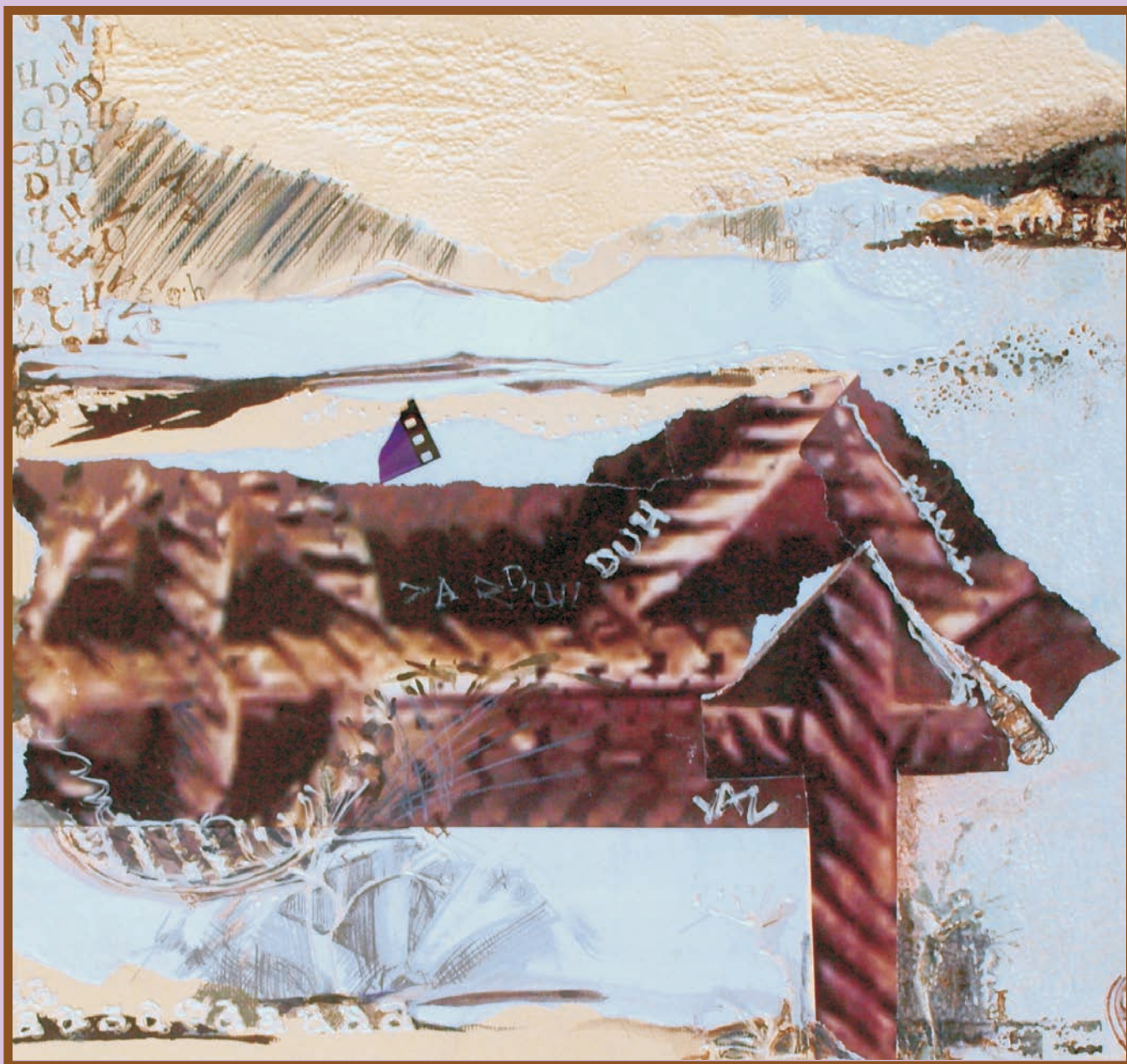

Mărturii culturale

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE CULTURĂ

Satu Mare, Anul I, nr. 1, ianuarie-martie 2016

Acest număr este ilustrat cu lucrări ale artistei
CRISTINA GLORIA OPRIȘA

Mărturii culturale

Mărturii în imagini

Comemorare George Pteancu. Acad. Dan Munteanu și dr. Viorel Câmpean (Carei 2015)

Lansarea romanului *Dascălul din Blidari* (Baia Mare, 2016) prezintă Ioan Nistor

Colocviile revistei Nord literar, Baia Mare 2013

Ștefan Damian, Aurel Pop și George Vulturescu

Lansarea cărții *Oameni și locuri din Sătmar* (Baia Mare 2016)
Moderator dr. Teodor Ardelean

Zilele revistei „Lumină lină” (Reșița 2013)

Un nou început ...

Aurel POP

După un sfert de secol, trăim „în miezul unui ev” exploziv unde partidele veghează în „toate ce sunt”. Noi, nu ne vom implica alături de cei care sunt numiți să „conducă” cultura și să facă „cultura politică”. Cu toate că avem călușul în gură vom face „politica culturii”. În asemenea împrejurări oare pe cine mai interesează azi apariția unei noi reviste? Totuși, de-a lungul istoriei scriitorii au fost cei care au schimbat vremurile. Cu toate că mass-media și implicit revistele au fost și sunt adevărate punți între scriitori și cititori, sunt situații în care această relație dispare. Ne-am câștigat libertatea de exprimare cu vărsare de sânge. Deci, revistele de cultură nu vor dispare. Noua revistă, apare în peisajul publicistic local și național cu scopul de-a mărturisi aspecte din viața și operele scriitorilor de ieri și de azi. Vom deschide o nouă etapă, în care scriitorul să fie privit cu respect pentru creația sa, fără angajamente în sprijinirea „bătăliilor” politice. Vom fi gazde cu deschidere spre toți cei care au chemare în ale scrisului, indiferent de vârstă și de genul literar în care se manifestă. Vom acorda atenție sporită tinerilor creatori dornici de afirmare. Vom impune o singură condiție: nu vom face niciun rabat de la calitatea textului încredințat spre publicare.

Suntem conștienți că e loc pentru toată lumea, dovadă sunt rețelele de socializare, care înlesnesc modul de cunoaștere. Inclusiv creațiile unora dintre noi își au loc în aceste mijloace de comunicare. Și totuși o revistă își are rolul ei bine determinat deoarece încet dar sigur dispar manuscrisele, dispare corespondența dintre noi. Cu cât drag așteptam altădată câte o scrisoare pe care poștașul ne-o aducea? Uneori îl cinsteam cu una

mică, drept recompensă pentru corectitudinea sa. Azi cei tineri nu mai gustă acea clipă. Ei butonează într-o lume a lor, sfidând toate regulile gramaticale. Facebook-ul a revoluționat pe moment întreaga planetă. Și totuși o revistă cuprinde o diversitate de genuri literare, e un câștig pentru toți. E o mărturie scrisă pentru generațiile viitoare. Chiar dacă unii vor ridica piatra sau ne vor pământui

nu ne vom supăra, nu vom răspunde cu același ton. Vom accepta orice spirit polemic, condiția să fie unul constructiv și de bun-simț.

În calitate mea de fondator - editor al noii reviste voi sprijini colectivul redacțional să aducem în fața cititorilor cât mai multe texte însoțite de documente inedite, fotografii, fragmente din opera unor scriitori trecuți la cele veșnice. Vom reconstitui mărturiile lăsate în arhive familiale ale unor personalități peste care s-a abătut negura uitării. Am convingerea că număr de număr, datorită colaboratorilor revistei vom prezenta texte literare, și nu numai, care vor duce la ridicarea gradului de cultură al cititorilor și la stârnirea interesului specialiștilor.

Ne aflăm la un nou început de drum. Acest aspect îmi dă mari speranțe. „Muritorii locuiesc în măsura în care salvează pământul”, spunea Heidegger. Noi trăim într-o eră a globalizării însoțită de fenomenul regionalizării, fapt ce mă determină, alături de colectivul redacțional, să am în prim plan salvarea memoriei culturale. Oare cum putem să atingem acest țel? Iată întrebarea care ne-a frământat o bucată de vreme. Răspunsul e simplu: mărturiile stau la baza identității noastre. Mărturiile trecutului și prezentului vor constitui baza viitorului pe care generațiile ce vor urma trebuie să le prețuiască și să le transmită mai departe.

Rolul cataloagelor de colecție în valorificarea fondurilor de carte veche¹

drd. Marta CORDEA

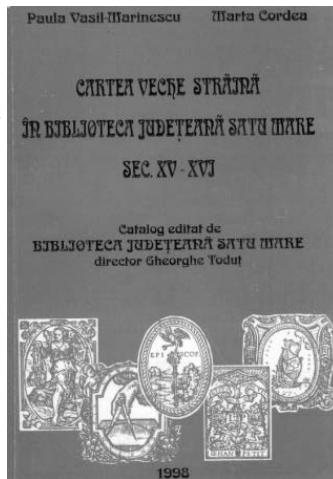
„Poate că nu-i o problemă culturală mai acută decât nevoia de socializare a informației științifice”² scria N. Georgescu - Tistu în lucrarea sa *Cartea și bibliotecile*. Au existat nenumărate preocupări de-a lungul timpului referitoare la organizarea informației științifice în vederea punerii la îndemâna cercetătorilor a unei informații temeinic organizate. Un deziderat major era încă din 1929 alcătuirea de bibliografii pentru fiecare specialitate. În capitolul dedicat cataloagelor de bibliotecă, marele bibliolog menționează: „Iar din totalitatea unor asemenea repertorii naționale intrate în colaborare prin stabilirea unui plan comun și a unei tehnici unitare, scopul e să se constituie bibliografii internaționale pentru fiecare disciplină științifică, bibliografii care pot foarte bine și chiar trebuie să coexiste fără nici un prejudiciu pentru lucrările similare, dar mult mai restrânse, realizate în cadrul și în limba fiecărui popor. E vorba deci, pentru organizarea informației științifice de o vastă colaborare între popoare și începutul s-a făcut prin încercarea de a stabili raporturi între centrele de informație în fiecare țară. Aceste centre sunt în legătură cu depozitele de manuscrise și publicații, cu bibliotecile. Problema coordonării internaționale a bibliotecilor a fost astfel adusă în chip firesc. [...] Rămâne de văzut cum pot bibliotecile să satisfacă întâi nevoile locale de informare a cercetătorilor din diverse științe, apoi cum aceleași biblioteci se adaptează mai bine angrenajului general de informație științifică, pentru a contribui la bibliografia internațională cu lucrările care se fac în țară și sunt demne de pus în circulație în străinătate, și pentru a face posibilă în țară folosirea lucrărilor străine meritorii”³.

În momentul de față, se simte stringent nevoia reluării unor astfel de monumentale proiecte. Instituțiile deținătoare ale unor valoroase fonduri de documente vechi (manuscrise, cărți vechi și rare, periodice etc.) au menirea de a face cunoscute aceste tezaure prin elaborarea și publicarea de cataloage, instrumente necesare oricărei cercetări. Unele cataloagele - cele de semnalare - au meritul de a pune la îndemâna cercetătorilor un prim ghid în

cunoașterea colecțiilor de carte, alte cataloage pot crea o imagine completă asupra colecțiilor de carte. Fondul de carte veche trebuie să fie cercetat, nu doar să fie conservat, cărțile nu trebuie doar să zacă în depozite, iar cataloagele trebuie să se constituie în instrumente de cercetare de neînlocuit. Numai astfel, valorile patrimoniale fiind făcute cunoscute, pot lua naștere ediții critice, tratate științifice, istorii etc.

Făcând un mic excurs în istoricul catalogării, vom aminti succint câteva dintre primele cataloage de bibliotecă: tăblițele sumeriene cu liste de titluri de opere identificate, *Pinakes*, primul catalog tematic al scrierilor clasicilor greci, *Registrum Librorum Angliae*⁴. Putem afirma că apariția imprimeriei a avut ca efect imediat și apariția cataloagelor tipărite. Catalogul Bibliotecii Bodleiene din Oxford - publicat în 1674, este primul catalog dicționar cu listă ordonată alfabetic, în prefață fiind expuse reguli de catalogare din care majoritatea se mențin și azi. Acest catalog permite diferite puncte de acces în catalog: autor, titlu pentru anonime, titlul de regrupare pentru lucrări apărute sub diferite nume sau pe subiect. Pe teritoriul țării noastre, unul dintre cele mai vechi cataloage de bibliotecă - redactat în 1575 - este la biblioteca din Brașov⁵. Printre primele cataloage tipărite ale unei biblioteci particulare amintim *Catalogul contelui Samuel Teleky de Szék*, tipărit între 1796-1819⁶. Petrache Poenaru a redactat în 1836 primul catalog tematic din țară, *Catalogul Bibliotecii Metropolitane din București*, iar primul catalog imprimat al unei biblioteci publice este cel tipărit în 1841, *Catalogue des livres de lecture de la bibliothèque de l'Académie*⁷ și îi aparține lui Dimitrie Gusti⁸. La noi, termenul „bibliografie” a fost folosit pentru prima dată de Gheorghe Asachi în *Albina Românească*. În România secolului al XIX-lea știința bibliografică începe să se concretizeze prin elaborarea cataloagelor de bibliotecă, a cataloagelor de editură și librărie și a listelor de semnalare în publicații periodice. Mari cărturari ai epocii, Eliade Rădulescu, Petrache Poenaru, Dimitrie Gusti, Alexandru Odobescu, Ioan Bianu, Dan Simonescu și alții au cercetat izvoarele cunoașterii, înțelegând că este unicul drum spre adevărul științific⁹. Există o mare varietate de tipuri

de cataloage, menite fiecare să oglindească diferite fonduri, de la cele locale și naționale până la cele internaționale. Atât cataloagele formale (de incunabule, de cărți, de periodice, de manuscrise, de documente etc.), cât și cele specializate (pe domenii) pot servi la întocmirea unor cataloage colective, care reflectă fondurile mai multor biblioteci. Un prim pas spre valorificare îl reprezintă redactarea și finalizarea editorială a cataloagelor de colecție, fără existența cărora nu pot exista repertorii științifice locale și naționale. Urmează apoi cataloagele colective prin care sunt evidențiați autorii, titlurile, edițiile existente, colecțiile în care se află. Îndeosebi datorită faptului că se simte tot mai mult nevoia unui schimb internațional de informații științifice, descrierile utilizate în cataloage trebuie să fie întocmite după reguli uniforme și să se întemeieze pe principii științifice. Deși la nivel internațional au fost elaborate norme unitare de descriere (ISBDA, formate bibliografice de tip Marc etc.), acestea nu sunt întotdeauna utilizate. Referindu-se la probleme legate de bibliografie, bibliologul Ion Stoica afirmă: „Atât pe plan național cât și internațional, lipsa de unitate metodologică, dispersarea administrativă și absența unei concepții bibliografice clare au creat o diferență flagrantă între stilul de muncă și relațiile stabilite în industrie, cercetare, învățământ etc., și stilul și relațiile existente în activitatea bibliografică. Această distanță constituie una din cauzele pierderii de teren pe care a înregistrat-o bibliografia în ultimele decenii, în comparație cu alte modalități de informare. Cooperarea pe scară largă presupune existența unui plan cu obiective bibliografice majore, o metodologie unitară, posibilități de comunicare în toate sensurile între unitățile care colaborează. În fine, cooperarea bilaterală și multilaterală în bibliografie trebuie să se sprijine pe o identificare și analiză științifică a necesităților beneficiarilor și pe existența unor cadre de specialitate, bibliografi și documentariști, cu formație și nivel de perfecționare apropiate. [...] Acum intervin forme avansate de organizare care implică specializarea bibliografică, existența unui nucleu coordonator etc. În general, cooperarea și coordonarea tind să se realizeze - în bibliografie ca și în alte domenii - prin intermediul unor forme instituționalizate al căror profil este însă deocamdată insuficient conturat și schimbător”¹⁰. Valorificarea necesită instrumente de lucru specifice, unul dintre ele fiind catalogul de colecție. În ultimii ani, tot mai multe biblioteci, muzee și

lăcașe de cult își fac publice fondurile de carte și manuscrise recurgând la tipărirea cataloagelor de colecție, în timp ce alte instituții deținătoare de valoroase fonduri își fac cunoscute documentele prin cataloage on-line, asigurând accesul mai rapid la informație, trecând peste granițele geografice și financiare. Ioana Dragotă propune în acest sens ca din paginile web ale bibliotecilor să poată fi accesate cataloagele de biblioteci. Astfel, o vizită pe site ar conta cât o vizită la bibliotecă. Democratizarea accesului la colecțiile speciale ar fi ușurat¹¹. De asemenea, pe plan național și internațional sunt în curs de desfășurare numeroase proiecte de digitizare a propriilor colecții, care au menirea de a asigura o identificare mai corectă și facilă a colecțiilor din biblioteci. Trebuie amintit aici vastul proiect de digitizare, reprezentat de www.europeana.eu. Accesul cercetătorilor la informație este astfel mult ușurat, iar identificările sunt mult mai corecte.

Există și reversul medaliei, Ion Stoica fiind de părere că varietatea și multitudinea de documente sunt uneori derutante: „Cantitatea de documente, necesară și inutilă în același timp, copleșește și dezarmează orice intenție de exhaustivitate. Vechiul ideal al exhaustivității cu care încă se mai amăgise Ch. Brunet și la care totuși mai visase Paul Otlet a devenit la fel de nociv ca insuficiența. Lumea documentelor rămâne, în întregime ea, un pământ mereu nedescoperit pentru cercetătorul individual”¹². Din acest motiv, cercetarea trebuie să se bazeze pe acțiuni colective.

Pentru a oglinde utilitatea cataloagelor de colecție și, mai ales, pentru a exemplifica încununarea cu succes a unui demers personal, devenit de amploare națională, sub aripa călăuzitoare a Institutului de Memorie Culturală - Cimec, se cuvine amintit *Catalogul colectiv al incunabilelor din România* avându-le ca autoare pe Elena - Maria Schatz și Robertina Stoica. Această lucrare de bază pentru studiul incunabilelor, înregistrează incunabilele din colecțiile care și-au publicat deja cataloagele (ne referim aici la cataloage de incunabule și la cataloage de carte veche străină)¹³. Luând exemplul lui Ludwig Hain, cel care a realizat primul catalog alfabetic de incunabule, Elena - Maria Schatz a strâns informații din instituții culturale deținătoare de incunabule de pe întreg cuprinsul țării, făcând de cele mai multe ori cercetări la fața locului. După cum însăși autoarea menționează în prefața catalogului „în principiu, și la modul ideal, existența cataloagelor de colecție, în

fiecare țară, ar trebui să faciliteze realizarea catalogului colectiv. S-ar putea crede că acesta ar trebui să recurgă automat din însumarea și reorganizarea informațiilor cuprinse în cataloagele de colecție. Dar, în realitate, nu se întâmplă niciodată așa. Din experiența tuturor țărilor care și-au publicat până în prezent catalogul colectiv național de incunabule, reiese faptul că aceasta nu este o lucrare colectivă (întocmită prin însumarea fișelor realizate de diverși colaboratori, ori a fișelor cuprinse în cataloagele publicate ale colecțiilor), ci o lucrare de autor. Autorul este obligat să vadă personal incunabulele, chiar și pe cele din colecțiile care și-au publicat catalogul. Numai în acest mod va izbuti să imprime lucrării o concepție unitară și să garanteze corectitudinea datelor furnizate sub semnătura sa. Bineînțeles, contribuția fiecărui autor, fie al unui catalog de colecție, fie al unei comunicări sau a unui articol de semnalare a unui incunabul se menționează în bibliografia catalogului colectiv.”¹⁴ Fără o simplă semnalare a documentului, însă, concretizată fie printr-un articol publicat ori susținut la o sesiune de comunicări, fie redactat într-un catalog, acest demers nu ar fi fost posibil.

Utilitatea reflectării colecției de bibliotecă într-un catalog tipărit sau electronic l-am experimentat și cu prilejul vizitei la biblioteca noastră a unui cercetător de la Arhivele Eparhiei Reformate din Cluj, Ősz Előd, care a publicat Catalogul operei lui Calvin de pe teritoriul Transilvaniei¹⁵. Semnalate fiind lucrările prin cataloagele fondului Bibliotecii Județene Satu Mare, cercetarea individuală a fost mult mai rapidă decât în cazul unui fond neprelucrat. La rândul nostru, am ajuns în posesia unor informații utile despre volumele din fond, la care altfel nu am fi avut acces decât cu eforturi financiare substanțiale. Informațiile obținute se pot constitui, la rândul lor, în alte modalități de valorificare științifică a volumelor în discuție. Am aflat de unicitatea sau raritatea unor exemplare aflate în fondul nostru de carte veche, spre exemplu, lucrările *Institutiones christianae religionis* (Londra, 1584), respectiv *Harmonia ex evangelistis tribus composita* (Geneva, 1595) sunt unicate în Transilvania.

Foarte util pentru valorificarea patrimoniului local și național este Indexul însemnelor de proprietate dintr-un catalog de colecție. Acesta consemnează deținătorii succesivi ai volumelor și atestă, în același timp, circulația volumelor. Un astfel de indice, servește ca bază

pentru un viitor catalog de ex-librisuri al posesorilor succesivi ai unui volum.

Biblioteca Județeană Satu Mare, prin publicarea de cataloage de carte veche străină, contribuie, alături de celelalte instituții specializate care elaborează cataloage, la valorificarea patrimoniului național pe care-l deține.

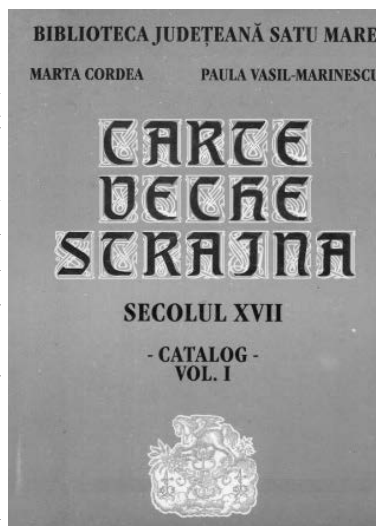
Catalogul tipăriturilor străine din secolele XV-XVI existente în bibliotecă a apărut deja în 1998¹⁶. Volumele apărute în 2005¹⁷ oglindesc cartea străină veche din secolul al XVII-lea. Din cele 1333 de descrieri ale catalogului, 380 sunt cuprinse în primul volum, literele A-C, 324 de descrieri în cel de-al doilea, literele D-K. Volumul al treilea (aproape finalizat în format electronic) cuprinde literele L-Z.

Pe parcursul redactării cataloagelor, am întâmpinat și dificultăți, cauzate în mare măsură de lipsa instrumentelor de identificare, cataloagele. Pentru o corectă identificare am recurs la surse bibliografice (Graesse, Brunet, RMK, RMNy etc.), accesibile nouă doar la BCU Cluj. Au creat probleme mai ales edițiile succesive ale aceluiași titlu, ediții care diferă foarte puțin între ele și care în lipsa unei pagini de titlu cu date concrete, sunt foarte greu de identificat, fiind deosebit de anevoioasă stabilirea ediției căreia îi aparțin. Exemple în acest sens pot fi edițiile operei lui Athanasius Magnus (sfânt), edițiile lucrării *Argenis* semnată de Ioannes Barclaius (care pot proveni de la vestita officină a Elzevirilor) sau edițiile Bibliei.

Toate volumele descrise în catalog reprezintă bunuri patrimoniale.

Fiecare exemplar este, în felul său, o valoare deosebită. Adevărata valoare este dată însă de organizarea volumelor într-o colecție, acest lucru conferindu-le un statut aparte, deosebit de volumele dispartate, aflate în proprietatea individuală a unor persoane.

În ceea ce privește situația cărții vechi românești pe plan național, s-au făcut deja primii pași spre valorificare prin publicarea întâiului volum al *Catalogului colectiv al cărții vechi românești*. Iată afirmațiile Mariane Iova în *Cuvântul înainte din varianta electronică a primului volum al Bibliografiei Românești Vechi - îmbogățită și actualizată* - : „Cu certitudine putem afirma că tiparul a avut un rol însemnat în dezvoltarea societății românești. Din păcate, datorită vicisitudinilor istoriei cât și neglijențelor omenești, multe valori s-au pierdut sau au fost distruse. De

aceea este bine, ca acum, în al 12-lea ceas, să putem spune că ne preocupă atât conservarea și restaurarea a tot ce a mai supraviețuit dezastrelor cât și elaborarea unor evidențe clare și valorificarea informațiilor cumulate despre aceste bunuri culturale. Unul din aceste obiective îl constituie și elaborarea *Catalogului colectiv al cărții vechi românești* tipărit în perioada 1508-1830 (delimitare făcută de altfel de academicianul Ioan Bianu, unul din autorii BRV). *Bibliografia românească veche* este prima lucrare monumentală de acest gen, editată în prima jumătate a secolului al XX-lea, care înregistrează majoritatea titlurilor tipărite pe teritoriul României, în perioada amintită. Autori: Ion Bianu, Dan Simonescu, Nerva Hodoș. Cataloge și bibliografii ale cărții vechi românești, cât și studii despre aceste cărți au apărut numeroase în ultimele două decenii, dar ele se referă numai la anumite titluri sau colecții. Catalogele colective naționale sunt lucrări care au o largă arie de cuprindere și vin în sprijinul cercetătorilor, cărora le pun la dispoziție informații prețioase referitoare la: titlurile editate de o țară într-o anumită perioadă, edițiile cunoscute, exemplarele păstrate, starea lor de conservare, cât și colecțiile care le dețin. Această largă paletă de informații creează posibilitatea unor studii complete privind istoria cărții și influența ei asupra dezvoltării culturale, într-o regiune, a unui popor. Demersul nostru dorește să creeze o imagine clară și reală a ceea ce mai există acum în țară (respectiv titluri și număr de exemplare, în ce stare de conservare se află și ce particularități deosebite prezintă fiecare exemplar, care sunt deținătorii actuali). Suntem convinși că un astfel de catalog va fi un prețios instrument de lucru în mâna specialiștilor domeniului, dar și la îndemâna altor cercetători preocupați de istoria științei și artei românești”¹⁸.

Colectivul redacțional al acestui catalog îi cuprinde și pe bibliotecarii din țară care au contribuit la elaborarea descrierilor de exemplare de cărți vechi din catalog, prin trimiterea fișelor analitice de evidență la București înainte de anul 1989.

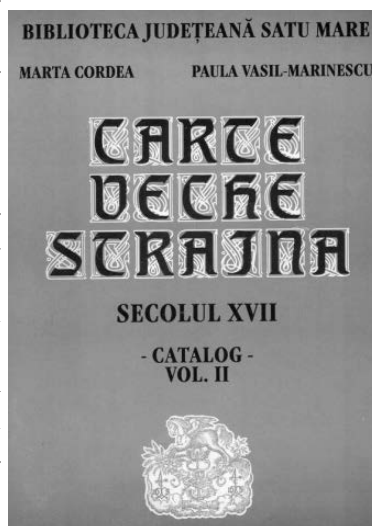
Dintre cataloagele de colecție din România, demne de amintit ar fi câteva care au devenit adevărate modele: Bianu, Hodoș, Simonescu, *Bibliografia românească veche*, 4 vol., București, 1903-1936; Gabriel Ștrempel, *Bibliografia Românească Modernă (1831-1918)*, 4 vol., București, 1984-1996; Rodica Maiorescu, *Catalogul cărții străine sec. XVI*, Editura Bibliotecii

Naționale a României, 1996; Elena-Maria Schatz, *Catalogul colecției de incunabule*, Biblioteca Națională a României, București, 1995; Elena-Maria Schatz; Robertina Stoica, *Catalogul colectiv al incunabulelor din România*, CIMEC - Institutul de Memorie Culturală, 2007; Livia Bacăru, *Catalogul incunabulelor*, București, Biblioteca Academiei R. S. R. România, 1970; *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai Novum Forum Sicularum*, Tg. Mureș, 2001; *A Nagyváradí Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár Régi Állománya*, Budapest - Nagyvárad, 2005; Veturia Jugăreanu, *Catalogul colecției de incunabule*, Sibiu, 1969.

Pentru cartea străină, existența cataloagelor de colecție reprezintă, prin urmare, o condiție de bază pentru realizarea cataloagelor colective naționale. Evidența, păstrarea și valorificarea științifică a valorilor care fac parte din patrimoniul cultural național sunt probleme de interes național, cuprinse și în legislația actuală. Încercări de evidență centralizată au fost de-a lungul timpului, dar niciuna nu s-a soldat cu rezultatele preconizate. De ce numărul cărților clasate la nivel de țară este atât de mic? De ce marile biblioteci nu și-au clasat încă valorile cele mai de preț? Unul dintre criteriile generale de clasare este *frecvența* - criteriul în baza căruia se analizează dacă bunul cultural aparține unei serii de bunuri identice sau unui lot de bunuri din aceeași tipologie și se determină prezența bunurilor în cauză pe teritoriul românesc; în raport cu semnificația artistică se analizează dacă acestea se

înscriu într-o tipologie determinată care cuprinde opere cu tematica și maniera de realizare artistică relativ similare și dacă asemenea opere sunt prezente în colecții publice sau private ori în circuitul civil. Cum se poate aplica acest criteriu în absența unui catalog colectiv? Să nu uităm nici de celalalte criterii, *unicitatea și raritatea*, care pot fi stabilite numai în urma elaborării cataloagelor colective prin intermediul cărora se va putea stabili numărul exemplarelor din fiecare ediție a unui titlu, care se mai află în țară sau în străinătate.

Criteriul rarității pune probleme și cercetătorilor din alte țări, unde, este cunoscut faptul că există un sistem cataloage bine pus la punct. Iată cele precizate în acest sens de vestitul scriitor și semiotician Umberto Eco: „Când apare o carte, orice exemplar este prin definiție, identic cu oricare altul; însă atunci când cartea începe să dispară,

exemplarele sunt căutate pentru caracterul lor unic sau foarte rar. [...] Adevărata problemă constă în verificarea rarității exemplarelor unei anumite ediții (ceea ce este posibil, având la dispoziție cataloage bune) și în a hotărî dacă exemplarul examinat corespunde cerințelor unui exemplar ideal”.¹⁹

Prin urmare, doar existența unor cataloage științific întocmite poate garanta corectitudinea procedurii de clasare.

În concluzie, trebuie să existe o mai bună colaborare atât între instituțiile centrale cât și între toate instituțiile deținătoare de fonduri de patrimoniu: biblioteci, muzee, instituții de învățământ superior, lăcașe de cult ale diferitelor confesiuni. Doar dacă informația va circula, vom avea șansa de a avea pe viitor o evidență clară asupra tuturor documentelor care reprezintă strădania de veacuri a generațiilor care ne-au precedat.

Note

¹ O variantă a acestei comunicări a fost susținută la simpozionul bienal „Momente din istoria lecturii publice”, în anul 2010 la Arad.

² N. Georgescu-Tistu, *Cartea și bibliotecile*, București, 1972, p. 122.

³ *Ibidem*, p. 122-123.

⁴ Virgil Olteanu, *Din istoria și arta cărții: lexicon*, București, 1992, p. 75.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Th. Ludu, *De la „Catastih” la bibliologie în România*, în *Comunicări și referate de bibliologie*, București, 1970, p. 338.

⁷ Catalog al Bibliotecii Academiei Mihăilene din Iași.

⁸ Virgil Olteanu, *op. cit.*, p. 75.

⁹ *Bibliografia românească veche: îmbogățită și actualizată*, Târgoviște, București, 2004, p. 5, *Notă asupra ediției* semnată de Mariana Iova.

¹⁰ Ion Stoica, *Bibliografia și informarea documentară: repere teoretice*, București, 1973, p. 16.

¹¹ Ioana Dragotă, *Tentative de diversificare și modernizare a serviciilor oferite de colecțiile speciale ale bibliotecii*, în *Libraria, Studii și cercetări de bibliologie: Anuar VI*, Târgu - Mureș, 2007, p. 223.

¹² Ion Stoica, *op. cit.*, p. 12.

¹³ Elena - Maria Schatz, Robertina Stoica, *Catalogul colectiv al incunabilelor din România*, 2007, p. 1-12.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Ösz Sándor Elöd, *Bibliotheca Calviniana*

Transylvanica, Kora újkori Kálvin-kiadások Erdélyben - Frühneuzeitliche Calvin-Ausgaben in Siebenbürgen, Cluj, EME (Editura Societății Muzeului Ardelean), 2014.

¹⁶ Paula Vasil-Marinescu, Marta Cordea, *Carte veche străină în Biblioteca Județeană Satu Mare. Sec. XV-XVI: catalog*, Biblioteca Județeană Satu Mare, 1998.

¹⁷ Marta Cordea, Paula Vasil-Marinescu, *Carte veche străină. Sec. XVII: catalog*, Biblioteca Județeană Satu Mare, Satu Mare, 2005, vol. I; Marta Cordea, Paula Vasil-Marinescu, *Carte veche străină. Sec. XVII: catalog*, Biblioteca Județeană Satu Mare, Satu Mare, 2005, vol. II.

¹⁸ *Bibliografia românească veche*, varianta electronică, www.cimec.ro.

¹⁹ Umberto Eco, *Memoria vegetală și alte scrieri de bibliofilie*, București, 2008, p. 50 - 51.

Bibliografie

1. *Bibliografia românească veche: îmbogățită și actualizată*, Târgoviște, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”; București, Cimec, 2004 (www.cimec.ro).

2. *Comunicări și referate de bibliologie*, București, 1970.

3. Cordea, Marta, Vasil-Marinescu, Paula, *Carte veche străină. Sec. XVII: catalog*, Biblioteca Județeană Satu Mare, Satu Mare, 2005, vol. I.

4. Cordea, Marta, Vasil-Marinescu, Paula, *Carte veche străină. Sec. XVII: catalog*, Biblioteca Județeană Satu Mare, Satu Mare, 2005, vol. II.

5. Dragotă, Ioana, *Tentative de diversificare și modernizare a serviciilor oferite de colecțiile speciale ale bibliotecii*, în „*Libraria, Studii și cercetări de bibliologie*”, Anuar VI, Târgu - Mureș, 2007.

6. Eco, Umberto, *Memoria vegetală și alte scrieri de bibliofilie*, București, Editura Rao, 2008.

7. Georgescu-Tistu, N., *Cartea și bibliotecile*, București, Editura Științifică, 1972.

8. Olteanu, Virgil, *Din istoria și arta cărții: lexicon*, București, Editura Enciclopedică, 1992.

9. Schatz, Elena-Maria; Stoica, Robertina. *Catalogul colectiv al incunabilelor din România*, București, CIMEC - Institutul de Memorie Culturală, 2007.

10. Stoica, Ion, *Bibliografia și informarea documentară: repere teoretice*, București, Editura Litera, 1973.

11. Vasil-Marinescu, Paula, Marta Cordea, *Carte veche străină în Biblioteca Județeană Satu Mare. sec. XV-XVI: catalog*, Biblioteca Județeană Satu Mare, 1998.

Profesor dr. Vasile Scurtu

prof. dr. Ovidiu T. POP

În perioada 1930-1940, la Liceul „Mihail Eminescu” din Satu Mare, a predat limba română profesorul Vasile Scurtu. Numele său apare pe un tablou din incinta Colegiului Național „Mihail Eminescu” din Satu Mare, unde se găsesc numele unor membri aleși ai corpului didactic ai acestui liceu. De asemenea, numele lui Vasile Scurtu este cinstit astăzi în municipiul Satu Mare, apărând pe una din plăcuțele cu numele personalităților de pe Aleea *Corneliu Coposu*.

dr. Vasile Scurtu

Vasile Scurtu este născut la Parva, în 15 mai 1906. Școala primară a urmat-o în localitatea natală. Studiile gimnaziale le-a urmat la Liceul „George Coșbuc” din Năsăud. Examenul de bacalaureat l-a susținut la Liceul „George Barițiu” din Cluj, fiindu-i eliberată diploma nr. 39/7 octombrie 1924. A urmat apoi studiile universitare la Cluj. A fost licențiat, cu mențiunea „cum laude”, în filologie modernă cu specialitatea Limba română și Istoria românilor, cu diploma nr. 405 din 21 iunie 1928. A absolvit și cursurile Seminarului Pedagogic Universitar din Cluj, cu diploma nr. 213 din 8 martie 1929.

La 1 septembrie 1930 a venit la Satu Mare, după ce obținuse gradul de profesor definitiv.

Între anii 1933-1937 a deținut funcția de „ajutor de primar”. În 5 noiembrie 1936 activitatea merituosă a lui Vasile Scurtu a fost răsplătită cu Ordinul „Coroana României” în grad de Cavaler, conferit prin Decretul Regal Nr. 2428 din 5 noiembrie 1936, Brevet Nr. 61379 din aceeași dată.

„PRIMĂRIA MU
SATU-MARE
CEA MAI IDEALĂ
«ȘCOALĂ»...”
Dimitrie Șeptelici 935¹

Vasile Scurtu s-a afirmat ca unul dintre cei mai activi membri sătmăreni din „ASTRA”, alături de colegii săi profesori, dr. Eugen Seleș, Gavril Barbul, Octavian Ruleanu și Silviu Tămaș. A fost unul din fruntașii sătmăreni care au considerat imperios necesară ridicarea și în municipiul Satu Mare a unei „Case Naționale” și a unui „Palat Administrativ”. Se află pe lista celor care au subscris la punerea pietrei de temelie

pentru aceste așezăminte românești.

În 1939 a publicat cartea dedicată celui care a fost primul profesor de limba română la Liceul Regesc Catolic sătmărean, ulterior Liceul „Mihail Eminescu”, carte intitulată „Petru Bran. Un luptător al trecutului românesc din Satu Mare”.

Dintre conferințele organizate de „ASTRA” și susținute de Vasile Scurtu la Satu Mare amintim: *500 de ani de la moartea lui Alexandru cel Bun, Îndemnare la cultivarea graiului românesc și Grănicerii năsăudeni*. Numele său îl găsim și printre conferențiarilor angrenați în cadrul programului de culturalizare organizat de „ASTRA” în așa-numitele Școli Țărănești. Vasile Scurtu era principalul organizator al festivalului de teatru realizat de elevii de la Liceul „Mihail Eminescu”.

Începând cu anul 1934, este în fruntea *Societății de lectură a elevilor de la Liceul „Mihail Eminescu”*. Despre activitatea lui Vasile Scurtu la Liceul „Mihail Eminescu”, avizatul istoric literar Nae Antonescu afirma: „primul gând al profesorului s-a îndreptat spre sprijinirea societății de lectură a elevilor și biblioteca școlii. A îndemnat pe elevi să citească, le-a cultivat gusturile și preferințele pentru literatura română și universală. An de an numărul volumelor din biblioteca școlară a crescut sub privirea obladuitoare a lui și a celorlalți profesori ai liceului, Eftimie Pandrea și Traian Marcu.”²

Rod al muncii sale din acești ani sunt și lucrările: *Trei ani de muncă (1933-1936)*, dedicată

activității comisiei interimare a municipiului Satu Mare, din care făcuse și el parte, precum și *Ghidul municipiului Satu-Mare*.

În 13 decembrie 1936 la Satu Mare au fost organizate ample manifestări cu ocazia dezvelirii monumentului dedicat părintelui dr. Vasile Lucaciu. Vasile Scurtu a ținut atunci o conferință, tipărită un an mai târziu într-un volum cu titlul *Probleme naționale la granița de vest*.

Vasile Scurtu a colaborat la publicațiile sătmărene „Afirmarea”, „Frontul”, „Gazeta”, „Gazeta Sătmarului” și „Granița”.

A trebuit să se refugieze în urma dictatului de la Viena, consecință și a faptului că s-a numărat printre membrii de frunte ai Ligii Antirevizioniste, a deținut chiar funcția de secretar general, colaborând cu articole antirevizioniste în *Calendarele* editate de această asociație.

În perioada 1940-1944 a profesat la Craiova, predând la Liceul „Frații Buzești”.

Istoricul Iurie Colesnic, în cotidianul „Timpul.md” din 1 august 2015, în articolul „În culisele Istoriei. Magia anonimatului impus...”, scrie: „Liceul Militar Regele Ferdinand I din Chișinău a fost înființat împreună cu alte două licee militare din România prin Înaltul Decret nr. 3613 din 21 august 1919 semnat de regele Ferdinand. [...] În anul 1920, liceul a primit denumirea de Liceul Militar Regele Ferdinand I.

După cedarea Basarabiei în anul 1940, liceul a funcționat până în anul 1942 la Craiova, unde fusese evacuat. La reîntoarcerea la Chișinău (1942-1944), întrucât clădirea liceului fusese distrusă în timpul războiului, liceul a funcționat în clădirea fostei facultăți de teologie, până la noua evacuare la Craiova, unde la sfârșitul anului școlar 1944-1945 a fost desființat.³”

Profesorul Vasile Scurtu a predat la acest liceu militar, în perioada cât a funcționat la Craiova. În tabloul⁴ de mai jos, Vasile Scurtu se găsește la stânga colonelului V.V. Cealâc, comandantul liceului.

În capitala transilvană știm că a activat întâi ca profesor la Seminarul Pedagogic Universitar, pentru ca apoi să funcționeze la Seminarul Teologic. După război, vreme de câțiva ani a deținut și funcția de inspector școlar la regiunea școlară Cluj. Activitatea i-a fost apreciată, printr-o *Mulțumită publică* (Adresa Ministerului Educației Naționale nr. 266151 din 12 octombrie 1946, pentru munca depusă, în calitate de inspector școlar, la organizarea învățământului mediu în Transilvania eliberată).

Calvarul vieții sale s-a derulat între anii 1952-1954 când a fost scos de la catedră și arestat. Periplitul concentraționar a cuprins închisorile Gherla, Lugoj, Galați precum și G.A.S. Mogoșoaia, unde a ispășit de altfel majoritatea pedepsei. După eliberare a lucrat câteva luni ca zilier, a fost apoi câțiva ani bibliotecar, iar din 1959 a fost profesor la Școala de cântăreți bisericești a Arhiepiscopiei Ortodoxe din Cluj.

Casa de pe str. Aviator Bădescu nr. 48 din Cluj-Napoca, este construită de Vasile Scurtu. Aici a locuit cu familia după ce a scăpat din închisoare.

Vasile Scurtu a fost membru al Institutului de Lingvistică, al Societății Române de Lingvistică Romanică și al Societății de Științe Filologice din Cluj.

Doctoratul în filologie l-a obținut în 1948 la Universitatea din Cluj, cu teza *Termenii de înrudire în limba română*, lucrare de lexicologie tipărită abia în 1966 și premiată doi ani mai târziu de către Academia R.S.R. cu premiul „Timotei Cipariu”.

Opera capitală în ceea ce privește cercetarea ținutului românesc Ugocea, deloc cercetat până la el, o constituie lucrarea *Cercetări folclorice în Ugocea românească* (Jud. Satu-Mare), publicată în 1942, sub auspiciile Academiei Române.

Unul dintre ultimele articole care i-au apărut lui Vasile Scurtu în cursul vieții a fost *Itinerar*

coșbucian în Transilvania, care a văzut lumina tiparului în volumul *Studii despre Coșbuc*, apărut în 1966 la Cluj, publicat și în anul morții cercetătorului în „Analele științifice ale Universității «Al. Ioan Cuza»” din Iași.

A mai colaborat de-a lungul anilor la „Anuarul Arhivei de Folclor”, „Arhiva someșană” (Năsăud), „Cercetări de lingvistică”, „Studii și cercetări de lingvistică” (Cluj), „Familia” (Oradea), „Transilvania” (Sibiu). Alături de prof. univ. dr. Sever Pop a colaborat la *Atlasul Lingvistic Român*, el fiind solicitat în calitate de specialist pentru regiunea Satu Mare.

În 19 septembrie 1968 la Cluj, Vasile Scurtu a încetat din viață.

Îi mulțumesc Doamnei Alexandra Chifu, fiica profesorului Vasile Scurtu, pentru bunăvoința de a mă ajuta să scriu despre familia din care face parte. Pentru mine, discuțiile cu Dumneaei au reprezentat momente deosebite.

Note

¹ Alexandra Chifu, caricatură aparținând familiei, realizată de Dimitrie Șeptelici în anul 1935.

² Nae Antonescu, *Un animator cultural, Vasile Scurtu (1906-1968)*, „Cronica sătmăreană”, Satu Mare, an V (XII), nr. 1354, 1 iulie 1972, p. 3.

³ <http://www.timpul.md/articol/iurie-colesnic-in-culisele-istoriei--magia-anonimatului-impus---75649.h>.

⁴ Alexandra Chifu, fotografie din arhiva familiei.

Bibliografie

Antonescu, Nae, *Un animator cultural, Vasile Scurtu (1906-1968)*, „Cronica sătmăreană”, Satu Mare, an V (XII), nr. 1354, 1 iulie 1972, p. 3.

Câmpean, Viorel; Pop, Aurel; Pop, Ovidiu, *Vasile Scurtu, zece ani în serviciul Sătmăruului*, Caietele eminescienilor sătmăreni, vol. 1, Editura Citadela, Satu Mare, 2012.

Pop, Ovidiu T.; Cosma, Rozalia; Cosma, Gheorghe, *Colegiul Național „Mihai Eminescu” file de istorie*, Editura Citadela, Satu Mare, 2012.

Comuna sătmăreană Doba și personalitățile sale culturale

prof. Carol C. KOKA

La doar 15 kilometri de municipiul Satu Mare, în plină câmpie a Someșului, pe o suprafață de 71 de kilometri² se întinde străvechea așezare, azi comuna Doba, în componența căreia intră satele, Doba reședință de comună, Boghiș, Păulian, Dacia și Traian. Potrivit unei monografii a cultului reformat din județul Satu Mare, care datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea¹ așezarea era cunoscută și sub numele de „Balcan Dob”, după numele pârâului Balcaia, un afluent al Crasnei. Inițial vatra satului se afla pe locul numit „Kispusztá”² de unde se mută în mai multe rânduri din cauza inundațiilor. Același autor face precizarea că în epoca migrațiilor așezarea a fost ocupată de pecenegi³, aceștia fiind alungați în 1241 de către tătari. Anul 1241 pare să fie prima mențiune scrisă a localității⁴. În anul 1748 contele Alexandru Károlyi așează în zonă numeroase familii românești⁵.

Doba și-a urmat cursul de-a lungul secolelor, făcând parte din 1867 din imperiul dualist, față de care locuitorii au protestat printr-un memoriu, cerând revenirea la autonomia Transilvaniei, pe baza Diplomei Leopoldine.⁶ Părintele Ignațiu Sabo din Boghiș a trimis un *Memoriu* comitelui suprem George Károlyi cerând ca românii să fie reprezentați proporțional cu numărul lor⁷. Demnă de remarcat este și lupta dusă de părintele Mihail Ciurdariu⁸ împotriva tendințelor de maghiarizare prin înființarea Episcopiei de Hajdúdorog.

Nu putem să nu amintim aici o altă manifestare românească din Doba împotriva acestei episcopii, adunarea care a avut loc la 20 august 1912 la Doba cu participarea a mii de români din localitățile limitrofe. Atunci au fost prezenți la Doba: Constantin Lucaciu, părintele Gheorghe Mureșan, Demetriu Pop din Boghiș, dr. Aurel Vlad, și mulți alții. Adunarea a fost prezidată de cunoscutul luptător pentru drepturile românilor Ștefan Cicio-Pop. Părintele Constantin Lucaciu a precizat cu acest prilej: „Poporul român are datoria atât față de patrie cât și față de sine și de generația viitoare păstrarea limbii și credinței strămoșești”. Participanții la adunare au respins alipirea la Episcopia de Hajdúdorog, văzând prin aceasta un plan de deznaționalizare.⁹ Pentru atitudinea sa părintele Ciurdariu a fost condamnat la 3 luni de închisoare, în aprilie 1913.¹⁰ Revenit în mijlocul

enoriașilor săi părintele a refuzat în continuare limba maghiară spunând superiorilor „Nu posed limba maghiară”. În problema Hajdúdorogului românii nici până la data de 26 februarie 1914 nu au acceptat jurisdicția Episcopiei de Hajdúdorog. *Dânșii sunt și astăzi permenenți în energica lor rezistență contra dezbinării parohiei lor, scria ziarul Szamos.*¹¹

În ziua de 17 noiembrie 1918, la Doba s-a constituit Consiliul Național Român. Ca reprezentanți ai acestui consiliu au fost

aleși: Andrei Nagy, Iuliu Szilagy, Vasile Maxim, Mihai Turți, Ioan Papp, Gheorghe Ziman, Andrei Varadi, Ioan Tout, Andrei Riț, Ioan Olah, Vasile Gătina, George Măcican, George Turți, Ioan Csego, Mihai Gătina, Ioan Turți, Andrei Hora, Mihai Turți, și Ioan Varadi.¹²

Doba a fost reprezentată la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de către George Turți curator și Mihai Gătina. În credenționalul care le-a fost înmănat stătea scris: *Sunt îndreptățiți a lua parte la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1919*¹³ care a decretat Unirea Transilvaniei cu România.

După această sumară trecere în revistă a istoriei localității prezentăm câteva personalități marcante ale comunei, intelectuali patrioți care s-au remarcat în domeniul culturii, sau au slujit cu credință biserica și neamul românesc.

Primul este în ordinea trecerii la cele veșnice Teodor Naghi-Odeșteanu, originar din satul Boghiș, ajuns preot greco-catolic. S-a născut la 22 februarie 1894, în familia țăranilor români Ioan Naghi și Ana Ziman. Primele clase le-a urmat în satul natal. Se spune că avea o inteligență deosebită și multă dragoste față de învățătură. Părintele Iosif Popovici l-a remarcat și l-a îndemnat să studieze mai departe. A urmat liceul la Beiuș, apoi Facultatea de Teologie din Oradea. După absolvirea facultății, episcopul Demetriu Radu l-a trimis să studieze muzica, geografia și istoria. După 1919 și-a dat examenul de licență și capacitate la București și Cluj în 1920. A fost hirotonit la 25 martie 1930.

După reîntoarcerea la Beiuș a fost profesor suplinitor de muzică și istorie la Liceul „Samuil Vulcan”. Și-a completat studiile la Facultatea de Litere din Cluj, iar după trecerea examenului de capacitate a devenit profesor titular. A fost în mai multe rânduri consilier al județului Bihor. S-a distins

prin organizarea a numeroase concerte în cadrul Societății Culturale din Beiuș și a ținut numeroase conferințe.

În 1938 și-a schimbat numele în Odeșteanu, probabil după locul de origine a familiei, Odești din județul Maramureș.¹⁴ După o rodnică activitate didactică și culturală a trecut la cele veșnice, la numai 48 de ani, la 20 decembrie 1942 la Beiuș.

Un alt intelectual de frunte, fiu al Boghișului a fost Iosif Spădaru, învățător, pedagog, muzician și dirijor. Se știe că tatăl său se numea Georgiu Kardos, fost cantor și învățător la Doba, între anii 1890-1909. Acesta a rămas văduv și s-a recăsătorit cu Irina Irimieș din Ciumești, fiica învățătorului Ilie Irimieș.¹⁵

Iosif Spădaru s-a născut la 17 ianuarie 1901. A urmat Gimnaziul piarist din Carei, apoi Școala Normală din Oradea, fiind numit învățător la Seini. Aici s-a ocupat de organizarea și dirijarea corului mixt. De numele lui se leagă și întemeierea corului din Roșiori, Valea Vinului și Satu Mare, corul CFR, pe care l-a condus până în anul 1939.

Valentin Băințan, dirijor maramureșean, în monografia sa¹⁶ face următoarea mențiune despre Iosif Spădaru: „Cât timp a funcționat la Satu Mare s-a distins și în activitatea interpretativă. Astfel, el interpreta printre altele, rolul principal în opereta «Crai Nou» de Ciprian Porumbescu”.

La cedarea Ardealului de Nord, în urma Dictatului de la Viena, în septembrie 1940, s-a refugiat împreună cu fiul său Gheorghe Mihai, la Alba Iulia, iar de aici, în 1944 s-a stabilit la Baia de Criș. Cei care l-au cunoscut spun despre el că a fost unul dintre cei mai mari dirijori pe care i-a avut Sătmarul. A încetat din viață la 3 august 1949 la Ribița (jud. Hunedoara), în urma unui atac de cord. Opera sa a fost continuată de fiul său Gheorghe Mihai, care a condus mai multe coruri școlare și sindicale din județul Maramureș.¹⁷

În anul 1926 au fost împroprietărite circa 70 de familii pe locurile unde se află astăzi satul Traian, familii care au venit din părțile răsăritene ale județului Satu Mare, în configurația de atunci. Fiecare familie a primit din moșia latifundiarului Ókány Scwarty, 16 iugăre de pământ și un loc de casă, pământ plătit statului român în rate timp de mai mulți ani. Noua așezare a primit inițial numele de Principele Mihai, „tânără mlădiță regală în care românii puneau mari speranțe”.¹⁸

Un adevărat ctitor al satului a fost părintele Valeriu Bărbosu. El s-a născut în 1888 la Ciocotiș (jud. Maramureș). S-a așezat în Traian o dată cu familiile colonizate. De numele lui se leagă edificarea bisericii, între 1931-1933. Tot părintele Bărbosu a fost și directorul școlii la a cărei construcție a contribuit decisiv. Școala a avut 7 clase. Aici a funcționat și capela până la terminarea bisericii. Părintele Bărbosu a înființat și dirijat și primul cor al satului. Școala a fost

terminată în 1938, până atunci a funcționat într-una din camerele spațioase oferite de părintele Bărbosu la locuința sa. Pentru munca sa neobosită în slujba comunității a fost răsplătit cu decorația „Răsplata Muncii” și cu funcția de protopop.

În tragicul an 1940 s-a refugiat din calea terorii, cu mai mulți enoriași la Arad. Mai multe familii au fost așezate la Ineu. După 1947, în condițiile venirii la putere a comuniștilor, vechiul nume al satului nu se putea păstra. La propunerea notarului Eugen Bărbosu (1917-1965), fiul protopopului, satul a primit numele de Traian. Un alt fiu al protopopului, Mircea-Leon a ajuns profesor. Prin anii 70 el a realizat un scurt istoric al localității. La data documentării noastre, fiica protopopului, Rodica, mai trăia, fiind înconjurată cu multă dragoste de săteni. Valeriu Bărbosu a trecut la cele veșnice la 26 decembrie 1966, fiind înmormântat în curtea bisericii pe care a ctitorit-o. Pe crucea de la căpătâi stă scris: „A slujit 57 de ani pe altarul credinței și științei fiind un model de dăruire profesională și familiară”.

Un alt ilustru fiu al comunei născut la Boghiș, la 5 decembrie 1906 este Victor Marian.¹⁹ Așa după cum remarcă dr. Viorel Câmpean, este al doilea boghișan ajuns profesor la „Școlile Beiușului”. Studiile liceale le-a urmat la Satu Mare, la Liceul „Mihai Eminescu”. După terminarea liceului a urmat Facultatea de Teologie Greco - Catolică la Seminarul din Oradea. A absolvit ca bursier și Oficiul Național de Educație Fizică în 1931, fiind apoi numit profesor la Liceul „Samuil Vulcan” din Beiuș. Amațiul este locul unde la 12 septembrie 1935 s-a căsătorit cu Melania-Fabiola Chirvai. În toamna anului 1940 și-a românizat numele în Marian. În timpul stăpânirii horthyste a rămas la Beiuș, părinții lui rămânând la Satu Mare. A revenit la Satu Mare în 1947 și a fost numit profesor la Liceul „Mihai Eminescu”, aici a ocupat și funcția de director adjunct. Cariera lui didactică s-a frânt în 1952, când a fost destituit din învățământ, fiind încadrat ulterior la întreprinderea Combinatul 1 Mai.²⁰ A fost reprimit în învățământ la 1 septembrie 1955. În octombrie 1958 s-a îmbolnăvit grav, fiind nevoit să se pensioneze. După însănătoșire a fost reprimit în învățământ, predând la Grupul Școlar Unio.²¹ A trecut la cele veșnice în anul 1967.

Un alt fiu al comunei, născut la 17 februarie 1892 la Doba, este Grigore Rițiu. La naștere a fost botezat de părintele Ioan Marchiș. A urmat clasele primare în localitatea natală, apoi la recomandarea părintelui Mihail Ciurdariu a urmat Teologia la Oradea. Ca și tânăr student a activat în Societatea Literară „Sf. Ioan Gură de Aur”. A făcut parte din delegația Academiei Greco - Catolice din Oradea, care a fost prezentă la Alba Iulia la înfăptuirea Marii Uniri. El a îndeplinit funcția de notar al Consiliului Național Român din Oradea.

După absolvirea facultății a fost profesor de latină la Liceul din Beiuș. Apoi la Liceul din Sighetu Marmăției. A fost hirotonit la 17 mai 1925. Destituit de la catedră, a fost numit paroh în Săpânța. Autoritățile horthyste l-au internat într-un lagăr din Ungaria. După eliberare a locuit la Teceu (Ucraina). La 21 februarie 1945 a fost arestat, atunci când se plănuia anexarea întregului Maramureș de către Uniunea Sovietică.

La desființarea cultului greco-catolic, în decembrie 1948, a refuzat să treacă la ortodoxism, și a fugit în munți. Prins, la 27 octombrie 1950 a fost întemnițat cunoscând sistemul concentraționar de la Aiud, Gherla și Caransebeș. Întreaga familie i-a fost arestată. A fost eliberat în 1950. A trecut la cele veșnice în anul 1969. Puțină lume știe că părintele greco-catolic Grigore Rișiu este autorul moral al „Cimitirului vesel” din Săpânța. A fost cel care l-a îndrumat pe cioplitorul Ioan Stan Pătraș să realizeze acele cruci cu versuri.²²

La 15 septembrie 1891 la Boghiș s-a născut Traian Cavassi în familia Vasile și Ana Cavassi (n. Iluțiu). Clasele primare le-a făcut în satul natal, învățător fiindu-i bunicul său Vasile Iluțiu. A urmat Liceul Romano-Catolic din Satu Mare și Liceul din Beiuș. A urmat apoi Academia de Export, sau Comerț Exterior din Viena, unde a activat în cadrul Societății „România Jună”. În 1914 a fost mobilizat pe front ca locotenent. A fost prezent în 1918 când la Satu Mare s-a constituit Consiliul Național Român Comitatens. A fost ales membru al delegației Cercului Electoral Cinghir, împreună cu Andrei Nagy din Doba, Alexandru Mreșan din Sătmărel, Coriolan Cărbunar din Moftinu Mic și Grigore Donca din Ujfalău (localitate din Ungaria). Traian Cavassi a fost comandantul Gărzii Naționale Române de la Boghiș. Constatăm cu părere de rău că delegația din care a făcut parte nu a ajuns la Marea Adunare de la Alba Iulia, s-a rătăcit, și-a înmănat credenționalele prin teologul unit din Oradea.²³

Trebuie să remarcăm un fapt deosebit ce se leagă de delimitarea frontierei de stat în 1920. Traian Cavassi a intonat în fața Comisiei de delimitare, cu corul din Boghiș, „Pe-al nostru steag e scris unire”, asigurând comisia că Boghișul și zona limitrofă să fie trecută la România.²⁴ Traian Cavassi a redactat și un volum de amintiri în care povestește atmosfera acelor ani.²⁵ De numele lui se leagă înființarea la Satu Mare a Societății Corale „Dr. Vasile Lucaciu”, pe care a condus-o între anii 1920-1926. A dirijat și Orchestra Simfonică din Satu Mare. Din anul 1927 și-a continuat activitatea la București. A îndeplinit și funcția de inspector șef în cadrul Ministerului de Finanțe. Căsătorit cu Georgeta Voinescu, au avut un fiu, amintit mai sus, Liviu, care a trăit între 1921-1998 și care a continuat tradiția muzicală a familiei.

A fost o zi importantă în viața satului Boghiș

când la 6 noiembrie 2009 s-a dezvelit o placă comemorativă la casa parohială, în amintirea dascălului Traian Cavassi. Poetul Aurel Pop a propus cu acest prilej ca Școala Gimnazială din Doba să poarte numele lui Traian Cavassi și a mai propus dezvelirea unui bust.

La 15 februarie 1951 a văzut lumina zilei la Doba cel care avea să devină poetul și jurnalistul Ion Bleda. După terminarea claselor primare a urmat liceul la Satu Mare, după care Facultatea de Ziaristică din București. Între 1974-1975 a fost redactor la *Almanahul literar*, iar din 1975 ziarist la *Cronica Sătmăreană*. În 1990 a pus bazele ziarului *Gazeta de Nord Vest* și a tipografiei Bion.

Ion Bleda (1951-1998)

A debutat cu poezie în anul 1968, în revista *Steaua*, a publicat apoi volumul de proză *Vânătoarea de cai*²⁶ pentru care a obținut premiul de debut al Uniunii Scriitorilor din România. Ion Bleda a plecat prematur dintre noi. A decedat la 25 mai 1998 în urma unui tragic accident de mașină.

Ioan Ghiur (1938-2012)

Un alt om al literelor a fost Ioan Ghiur, poet și prozator, născut la 16 noiembrie 1938 în satul Păulian. Părinții lui au fost agricultori. Bunicii lui sunt originari din comuna Cicârlău (Maramureș). Au sosit în noua așezare Colonel Paulian prin anii 30. La cedarea Ardealului de Nord familia a fost nevoită să-și părăsească gospodăria și satul, și să se refugieze în Moldova, peregrinând prin mai multe locuri. În cele din urmă s-au așezat la Arad. În anul 1942 tatăl său a fost mobilizat pe front, căzând în luptele de la Stalingrad. Familia a revenit în satul natal în vara anului 1945.

Ioan Ghiur după clasele primare a urmat la Satu Mare și Sibiu Școala Tehnică Veterinară, între 1956-1959 Școala de maiștri veterinari din Arad. Liceul l-a terminat la seral, în 1961. După terminarea Institutului Pedagogic din Baia Mare a devenit profesor suplinitor în comunele Beltiug, Doba și Păulian. În 1971 a devenit directorul școlii din Doba până în 1979, când s-a transferat la școala „Mircea Eliade” din Satu Mare, unde a îndeplinit funcția de director adjunct.

Primele încercări literare datează din 1955 când publica versuri în revista școlii. În 1962, în ziarul

Flacăra Roșie din Arad a publicat alte poezii. La Arad frecventează Cenaclul literar „Ioan Slavici”. Urmează colaborările la: *Contemporanul, România literară, Ateneu, Argeș, Tomis, Tribuna, Amfiteatru, Familia, Echinocțiu, Gaudeamus* etc.

Geo Dumitrescu scria despre el că prin versuri „îngână în chip creator, într-o nouă închipuire și originalitate, ecourile străvechiului, prea-frumosului cântec al acelor meleaguri” de prin Oaș.²⁷ La rândul lui, poetul Nichita Stănescu îi scria: „Am predat poeziile dumneavoastră, recomandându-le călduros, poetului și prietenului Grigore Hagi, care mi-a promis că le va da curs favorabil”.²⁸ Cu ocazia lansării volumului *Rătăciră în lucruri*, la 15 decembrie 1972, poetul și publicistul Zaharia Macovei îl felicita: „Pentru acest întâi semn pe drumul astral al artei. Poetul Ioan Ghiur va intra sigur, nu numai în volumul de istorie a literaturii care se pregătește la București, de către Institutul «George Călinescu» ci și în circuitul revistelor mari”.

Ioan Ghiur a îndeplinit la revista *Gaudeamus* funcția de secretar general de redacție, apoi cel de redactor șef adjunct între 1968-1971. A activat și în cadrul cenaclului „Afirmarea” din Satu Mare. A fost secretar de redacție la *Pleiade*, și membru în colegiul redacțional al suplimentului literar *Pagini sătmărene*.

Ioan Ghiur până în anul 2011 a publicat 11 cărți de poezie și romanul *De Sant Ospiciu*, Editura Brumar, Timișoara, 2001. Multe poezii ale sale au fost traduse și publicate în SUA, Peru și Belgia. După anul 2001 i-au apărut cărțile: *Întoarcerea tăcerii în ametist*, Editura Marineasa, Timișoara, 2005; la Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca, *Înfruntarea lacrimii, 70 de poeme*, 2008, *Steag de decembrie*, 2009, *Fulgerul care plânge*, 2010, *Poeme-Lămpile astrale*, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2010, și *Trăirile azure*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca. Poetul și prozatorul Ioan Ghiur a fost membru al Uniunii scriitorilor din România, filiala Cluj. A decedat la 7 ianuarie 2012.

Note

¹Kiss Kálmán, *A szatmári református egyházmegye története, (Istoria comunității reformate sătmărene)*, Kecskemét, la Tóth László, 1878, *Szamosdob*, p.734-743.

²*Ibidem*.

³Populație de neam turcic, așezată în secolul al IX-lea în Moldova apoi în Transilvania.

⁴Evident că autorul se bazează pe un izvor istoric pe care însă nu îl citează.

⁵Pentru acești români se construiește o biserică greco-catolică, ctitorul ei fiind Francisc Geotz, *Ibidem*, p.734

⁶*Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea statului național unitar român - documente 1848-1918*, București, 1989, p. 163-164. Protestul a

fost publicat și în *Federațiunea*, nr. 134, septembrie, 1868.

⁷*Ibidem*, p. 156-157.

⁸Mihail Ciurdariu, originar din Ciheiu (Bihor), n. 1845-d. 1921. Vezi, Carol C. Koka, *Părintele protopop Mihail Ciurdariu, apărător al limbii și bisericii românești*, în *Citadela*, nr. 23-26, ianuarie-aprilie, 2010, p. 9-12.

⁹Vezi moțiunea adoptată cu acest prilej în *Lupta românilor ...*, *op. cit.*, p. 376.

¹⁰Părintele Mihail Ciurdariu fusese condamnat și anterior la 3 luni de închisoare pentru agitație, a cutedat să-i îndrume pe credincioși să se roage în limba română.

¹¹*Szamos*, anul XLVI, nr. 47, din 27 februarie, 1914.

¹²*Lupta românilor ...*, *op. cit.*, p. 463.

¹³Muzeul Unirii, Alba Iulia, *Documentele Unirii*, vol. III, nr. 258.

¹⁴Viorel Câmpean, *Oameni și locuri în Sătmărean*, Editura Citadela, vol. II, 2010, p.40-42.

¹⁵Claudiu Porumbăcean, Bujor Dulgău, *Oameni din Sătmărean*, Satu Mare, 2000.

¹⁶Valentin Băințan, *Ardusat străveche vatră românească*, 1995.

¹⁷Despre activitatea lui Iosif Spădaru vezi Claudiu Porumbăcean, Viorel Câmpean, Kereskényi Sándor, *Oameni din Seini*, Editura Vasile Goldiș University Press Arad, Editura Muzeului Sătmărean, 2013.

¹⁸Viorel Câmpean, *op. cit.*, vol. I, 2008, p. 169.

¹⁹Tatăl său se numea Petru Nagy, născut la 1883 în Boghiș, mama se numea Florica Szakal (n. 1884 la Amați).

²⁰O întreprindere sătmăreană situată pe Drumul Careiului, care o vreme a purtat și numele de Vasile Roaită.

²¹Azi Colegiul Tehnic Unio-Traian Vuia, în urma fuzionării celor două școli.

²²Viorel Câmpean, *op. cit.*, p. 176-178.

²³C.f. Viorel Câmpean, *Traian Cavassi a întemeiat acum 100 de ani corul din Boghiș*, în „Informația de Duminică”, nr. 301, 8 noiembrie, 2009, p. 5.

²⁴*Ibidem*.

²⁵Traian Cavassi, *O viață dedicată muzicii și idealului național 1891 - 1989*, Editura Danubius, 1996, Ediție îngrijită de fiul său Liviu Cavassi.

²⁶Ion Bledea, *Vânătoarea de cai*, Editura Cartea Românească, 1977. Alexandru Zotta într-un articol: „Confruntare cu alteritatea”, articol apărut în *Nord Literar*, nr. 1112, (90-91), nov.-dec. 2010, scria: „Vânătoarea de cai rămâne nu numai cartea prin care Ion Bledea și-a însemnat trecerea prea grăbită prin lume, ci și una din cărțile cu care orașul nostru dă seama de prezență pe harta literară a țării”.

²⁷Geo Dumitrescu, *Contemporanul*, vineri, 26 mai, 1967, p. 2.

²⁸www.ioanghiur.com.

Familia Popp de Aliceni

dr. Viorel CÂMPEAN

Sunt destul de rare cazurile când, în cazul românilor sătmăreni, putem reconstitui un arbore genealogic cu rădăcini în secolul al XVIII-lea. Cazul familiei Pop de Aliceni este unul dintre acestea. Ne vom concentra în demersul nostru pe reprezentanții acestei familii care au aparținut în majoritate cinului preoțesc.

Originea familiei Pop de Aliceni se pierde în negura timpului. Profesorul Saul Dermer opina că în Bucovina există localități numite Aliceni, deoarece erau populate de urmași ai locuitorilor din Haliciul Poloniei, refugiați în Moldova și Bucovina¹. În familia unui astfel de refugiat, om foarte bogat, s-a născut la Târșolț ori la Aliceni, primul reprezentant al acestei familii, despre care avem mai multe informații, preotul greco-catolic *Basilus Papp de Zathmar*. A văzut lumina zilei în 22 martie 1778². După căsătoria cu Eudochia Daminovits, a urmat hirotonirea sa de către Andrei Bacsinsky, episcopul Muncaciului (azi Mukacevo, în Ucraina), săvârșită la 25 martie 1802³.

A fost numit preot la Racșa, probabil că prima parohie după hirotonire, purtând de grijă de soarta credincioșilor, a bisericii precum și de cea a școlii confesionale vreme de o jumătate de veac. El este cel care a introdus matricolele în parohia Racșa. Deținea sigiliu personal. În memoria familiei se știe că avea în proprietate numeroase cărți latinești și era foarte bogat. Au rămas însemnări pe cărți vechi românești, întru exemplificare redăm următorul text, aflat pe un *Octoih*, tipărit la Blaj în 1792: „Aceasta sf. carte, anume Octoic, prin sârhuiala cinstitului preot Vasile, parohuș Racșa, Vasilie Pop, ca să ieie pã sama sfintei biserici in Racșa și o am cumpărat... să fie întru tot neamul lor cutare Crăciun Voilie, pominierea fiindu-i cutare Tonca Mărie întru tot neamul ei pominit să fie, cutare Mihne Toader, întru pomenita fericire neamurilor lor, să fie purure în cinstita biserică Racșii pentru acesteși tri neamuri, ca nime să nu cuteze a o înstrăina pentru... afurisiți și să fie blăstămați de sf. adunare dela Nichia și de toți sfinții părinți. Amin. Zile 1 în Aprilie 1809 și s-au dat pentru dânsa 17 zloți”⁴.

O conscripție a nobililor din cercul nr. 1 al

plășii Baia Mare (pe atunci în comitatul Sătmar), datată 10 februarie 1809 în târgul Orașu Nou, îl atestă ca nobil la Racșa, în vârstă de 33 de ani (probabil o greșeală)⁵. A trecut la cele veșnice în 16 octombrie 1854, pe când deja se afla în deficiență. A fost înmormântat acolo unde a și repausat, la Prilog, fiind înhumat în cimitirul „din lăuntru”. Locuia la nepotul său de frate, preotul Ioan Papp, paroh în Prilog.

Al doilea născut în familia aceluia român foarte bogat, și care de asemenea a urmat o carieră preoțească, a fost *Andrei Papp*. S-a născut cu 10 ani mai târziu decât fratele său, în 1788. A fost căsătorit cu Catharina Pop (1796-1876, Gherța Mare), cea pe care mereu o va numi în registrele parohiale, „soția vieții”. Aidoma fratelui său, și el deținea sigiliu personal. Între 1815 și 1817 a funcționat ca administrator parohial la Turț⁶. În 1816 s-a născut, cu probabilitate la Turț, fiul Demetriu, viitor preot. În 1817 a suplinat o perioadă la Tur, dar este consemnat și la Trip, asigurând probabil funcționarea oficerii religioase în toate aceste trei parohii.

Probabil că tot el a slujit între anii 1820 și 1826 ca paroh la Crucișor. Acolo s-a născut în 1820 fiul Ioan, viitor preot. Cel puțin din 1826, vreme de un deceniu și jumătate, Andrei Papp a slujit la Prilog⁷. În 1828 s-a născut în această localitate fiica Maria. Apoi, din aprilie 1842 până la repausare a slujit la Târșolț⁸. A trecut la cele veșnice, doborât de hetică (tuberculoză) la 16 martie 1850. A fost înmormântat la Târșolț.

O dată cu ajungerea la Demetriu Popp, poposim într-o altă generație a familiei Popp. După cum deja am precizat, s-a născut la Turț, în familia preotului Andrei Papp în 28 august 1816. A studiat teologia la Ungvár (azi Ujgorod, în Ucraina). S-a căsătorit cu Therezia Oros (1824-1885, Călinești), fiica parohului Petru Oros din Călinești. A fost hirotonit în 1841⁹. Datele despre acest membru al familiei Popp se înmulțesc, căci în memoria urmașilor a rămas că era mic de statură, se purta ras și avea o fire iute. Soția sa era blândă și împăciuitoare, care cu vorbele ei calme știa să-și molcomească soțul. Unul dintre urmașii săi mărturisea că „nu era mare la cântări”.

După hirotonire, până în februarie 1844 a slujit la Lechința. În 1841 s-a născut la Călinești fiica

Maria Magdalena (căsătorită cu un inginer francez din Bordeaux), în 1843 fiul Ștefan (viitor preot) iar în 1844 fiul Ioan (învățător, căsătorit cu Maria Anderco).

Între anii 1850-1855 slujea probabil la Ferneziu (astăzi cartier al municipiului Baia Mare). Acolo s-a născut în 1855 fiica Cornelia Maria (căsătorită cu preotul Ioan Gogea), în 1856 fiica Antonia (căsătorită cu învățătorul Titus Mureșan), iar în 1862 fiica Ana (căsătorită cu Iuliu Pop, notar comunal în Turț; fiind veri primari a fost nevoie de dispensă din partea Papei pentru oficierea căsătoriei).

Între, cel puțin, 1860 și ianuarie 1878 a fost paroh la Gherța Mare, deținând și funcțiile de asesor consistorial și notar districtual. A fost membru al „Astrei”. În 1860 s-a născut fiul Alexandru, viitor preot. Mai avea, probabil, două fiice: Emilia (1844-1924, Gherța Mare, căsătorită cu preotul Corneliu Bud) și Terezia (1859-1915) și doi fii: Augustin, învățător, căsătorit cu Emilia, a decedat la 30 de ani, și Andrei. În familia lui s-au născut 16 copii, din care 12 au ajuns la maturitate. În 1865 s-a aflat și el printre intelectualii sătmăreni care au contribuit cu o sumă pentru ajutorarea studenților români din comitat¹⁰. A trecut din viață în martie 1878 în parohia Călinești-Oaș¹¹, unde a și repausat în 5 septembrie 1886, în urma unei apoplexii. A fost înmormântat în cimitirul de lângă biserică.

Al doilea copil al familiei lui Andrei și Catharina Papp este *Ioan Papp*. S-a născut în 1819 la Crucioșor, unde slujea părintele său. Altă sursă indică loc al nașterii Satu Mare, într-o familie cu stare materială foarte bună. S-a căsătorit cu Therezia Vaida (n. 1825) și a fost hirotonit în 1843. A fost paroh numai la Prilog, de la data hirotonirii până la data repausării. În timpul păstoririi sale s-a început ridicarea bisericii de zid, căreia îi pune piatra fundamentală în 26 aprilie 1855. Din anul venirii în parohie a avut o deosebită grijă în ținerea evidențelor, începând încă de atunci demersurile în vederea strângerii fondurilor pentru înălțarea bisericii. A trecut la cele veșnice la 28 februarie 1864¹², fiind înmormântat în fața bisericii, alături de soția sa. Deși a făcut o donație specială pentru a i se îngriji mormântul, astăzi acesta nu se mai cunoaște¹³.

Al treilea fiu al preotului Andrei Papp și al Catharinei Papp a fost *George Pop*. S-a căsătorit cu Terezia Erdös (1830, Apa-1866, Racșa), originară tot dintr-o familie preotească, fiind fiica preotului Simion Erdös. Din februarie 1849 a slujit la Târșolț, mai întâi în calitate de cooperador al tatălui său, parohul Andrei Pop, iar după repausarea acestuia ca administrator interimar. În octombrie 1850 s-a

născut fiul Andrei, participant în calitate de medic la războiul pentru cucerirea independenței, o personalitate pe care memoria culturală sătmăreană are datoria de a o recupera¹⁴.

Interesant este că a semnat la sosirea în parohie cu numele *Papp György*, apoi, vreme de câteva luni *George Popescu*, în cele din urmă optând pentru forma *George Pop*.

A rămas în parohia Târșolț până în aprilie 1852¹⁵. Impresionant este și faptul că în dreptul soțiilor repausate în parohie, consemnează de fiecare dată „soția vieții”, după o formulă moștenită de la tatăl său. După plecarea de la Târșolț a slujit probabil în parohia Tăuții de Jos. În 1854 s-a născut fiul Sandru, repausat în 1858 la Racșa, stupid, căzând în fântână. Nu știm anul decesului lui George Pop. Cert este că în septembrie 1853 trăia încă, dar cel puțin în 1856 era deja repausat, văduva sa locuind la Racșa, la fratele ei, protopopol Alexandru Erdös, unde a și decedat în 1866.

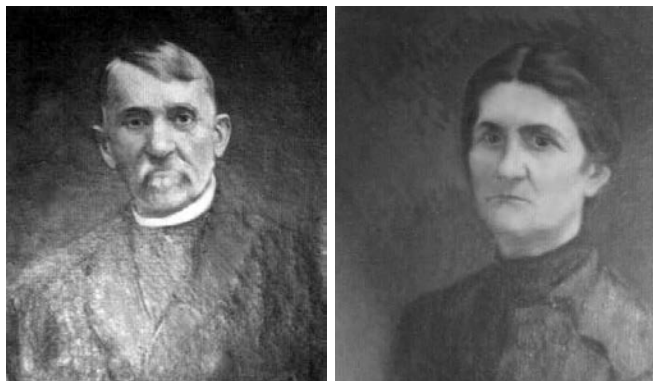
Am ajuns acum la o altă generație din familia Popp. Vom vorbi acum despre copiii născuți în familia lui Demetriu Popp și Terezia Oros. Și primul născut a fost *Ștefan Popp*, care a văzut lumina zilei în 1843 la Lechința. După ce a absolvit studiile teologice la Gherla s-a căsătorit cu Emilia Popp-Lemény, fiica pr. Iosif Popp-Lemény, paroh în Trip. A fost hirotonit în 1869. A funcționat, cel puțin până în intervalul 1871-1879 în calitate de profesor de teologie și de limba română la gimnaziul din Baia Mare¹⁶.

Apoi, cel puțin din 1886 până la repausare a fost paroh la Baia Sprie, deținând și funcția de administrator al oficiului protopopesc, apoi chiar aceea de vice-arhidiacon, fiind totodată și inspector al școlilor greco-catolice și asesor consistorial. Funcțiile pe care le deținea au făcut să intre în conflict cu dr. Vasile Lucaciu, parohul Șișeștilor¹⁷.

Au rămas și despre el câteva amintiri, știindu-se că era un om mic de statură, purta barbă. A avut copii de o intelectualitate și corectitudine morală superioare¹⁸. Fiul Vasile a urmat Academia Forestieră din Chemnitz, funcționând la sfârșitul primului război mondial în Cehoslovacia. Revenit acasă, Vasile Popp a contribuit cu experiența sa la construirea căii ferate Vișeu-Macârlău, unde „vorba unui ungur, nici un leu nu a rățăcit”. Părintele Ștefan Popp a trecut la cele veșnice în 15 iulie 1903.

O dată cu *Alexandru Pop*, al doilea fiu al preotului Demetriu Popp, informațiile noastre se înmulțesc, căci, prin bunăvoința unor descendenți ai familiei, contemporani nouă, avem și un portret al celui despre care vorbim, viitor preot și el, născut în 12 martie 1860 la Gherța Mare. S-a căsătorit cu

Elena Breban (1864-1932), fiica parohului din Târșolț, Antoniu Breban. Alexandru Pop a fost hirotonit în 1884. Portretului său îl alăturăm pe cel al soției. Au avut o căsnicie frumoasă, care avea să dureze aproape o jumătate de veac, încununată cu nașterea mai multor copii.

Pr. Alexandru Pop

Elena Breban

Din ianuarie 1884 până în noiembrie 1885 a slujit la Târșolț, pentru început în calitate de capelan al socrului său, după aceea ca administrator interimar. Începând din 1885, vreme de două decenii, a funcționat ca administrator parohial și apoi paroh la Băbășești. A reușit aici să se remarce prin hotărâre și hărnicie inițiind și reușind construirea bisericii cu hramul „Sf. Dumitru” în 1893 și a unei clădiri pentru școala confesională.

În acești ani s-au născut în familia Pop copiii: Valeriu Alexandru, Alexandrina, Alexandru, Vasile-Traian, Lucreția Maria, Elena și Cornelia Irina. Vom vorbi despre copiii familiei Alexandru Pop în ordinea cronologică a nașterii lor. După moartea surorii Antonia și a soțului acestuia, Titus Mureșan, învățător, Alexandru l-a adoptat pe unul dintre cei doi băieți rămași orfani, anume pe Andrei, care avea atunci 14-15 ani. Andrei avea să urmeze o școală de ucenici la Satu Mare, în prăvălia lui Molnar.

Din vara anului 1905 destinul părintelui Alexandru Pop a fost strâns legat de parohia Apa, slujind acolo până la repausare¹⁹. Patriot român, în 31 august 1909 a fost prezent la Baia Mare, unde s-au pus bazele Partidului Național Român comitatens Satu Mare. A fost ales în comitetul cercului electoral Medieșu Aurit. În noiembrie 1918 a fost ales în Consiliul Național Român cercual, conducând organizația din Apa. A trecut la cele veșnice în 16 martie 1930.

Venim mai aproape de zilele noastre, vorbind despre întâiul născut în familia lui Alexandru Pop și Elena Breban, Valeriu Alexandru Pop, care s-a născut în 22 aprilie 1885, la Târșolț. Liceul l-a urmat la Baia Mare. A fost căsătorit cu Livia Sabo (1890-1975)²⁰, fiind hirotonit în 1912. După hirotonire a

funcționat o perioadă în parohia Baia Sprie. Între 1913-1914, cel puțin, funcționa ca administrator parohial la Bocicoel, districtul Ieud²¹. A slujit apoi la Apa, din 1920 până la repausare, în calitate de capelan personal, cu drept de succesiune, al parohului Alexandru Pop, tatăl său, fiind și notar al districtului protopopesc. A activat și pe plan politic, remarcându-se ca unul din liderii locali ai P.N.Ț. Bun orator, prea modest, povestirile minunate pe care le știa au rămas nefructificate²².

A avut mai mulți copii: Valer (1911-1979, Baia Mare), dr. Dionisie (1924-1975, Baia Mare), Nadia (1929-1992). A repausat, în 21 martie 1928, fiind înmormântat la Baia Mare.

Prima născută la Băbășești în familia Alexandru Pop a fost Alexandrina Veturia (1887-1967, București). A fost căsătorită cu preotul greco-catolic Artemiu Anderco. Născut în 1882 la Odoreu, el a fost paroh multă vreme în părțile maramureșene, repausând în 1932 la Ieud. Este descoperitorul celebrului manuscris de la Ieud²³.

Alexandrina Pop și soțul ei, pr. Artemiu Anderco

Al doilea fiu al lui Alexandru Pop, i-a purtat prenumele. Alexandru Pop jun. s-a născut în 1 noiembrie 1889 la Băbășești. Studiile gimnaziale și liceale le-a urmat la Liceul de Stat din Baia Mare, fiind coleg cu viitorul preot Adrian Lupan²⁴. A absolvit teologia la Gherla și a fost hirotonit în 1915. Multă vreme a slujit în localitatea natală, din 1919 până în 1941, întâi ca administrator parohial, iar după aceea ca paroh. În timpul pastorației sale a fost ridicat turnul actualei biserici din localitate. A slujit după aceea la Potău, fiind condamnat într-un proces intentat mai multor țărani din comună, care se opuseseră colectivizării și trecerii forțate la ortodoxie²⁵. După 1989 a revenit la greco-catolicism. A trecut la cele veșnice la Fărcașa, acolo unde și-a trăit ultimii ani din viață.

Al treilea băiat al familiei Pop a fost Vasile

Traian. S-a născut în 21 martie 1892 la Băbășești. Clasele gimnaziale le-a urmat la Liceul Romano-Catolic din Satu Mare, unde a fost coleg, printre alții, cu tenorul Ștefan Mărcuș (clasele III-IV gimnaziale), cu viitorul dr. în Drept, Traian Erdeli (clasele II-IV gimnaziale)²⁶. Studiile liceale le-a urmat la Baia Mare, la Liceul de Stat²⁷. La sfârșitul studiilor liceale, încununat de bacalaureatul obținut cu calificativul „bine”, preconiza că va urma o carieră de medic²⁸. A urmat însă teologia la Gherla, pentru ca după aceea să studieze la preparandia superioară din Budapesta, loc unde se pare că a urmat și filosofia.

Deși după terminarea studiilor i s-a propus un post în Budapesta, a preferat să se întoarcă în Ardeal²⁹. Astfel, a funcționat ca profesor de științele naturii, chimie și pedagogie la Preparandia din Gherla, între anii 1916-1929³⁰. Evenimentele din toamna anului 1918 l-au găsit la Apa, unde era paroh tatăl său. A fost ales delegat al cercului Medieșu Aurit pentru Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia.

A fost căsătorit cu Maria Pașca, profesoară de chimie-fizică (1899-1968). Din căsătoria lor au rezultat trei băieți: Marius Alexandru Cici (1923-1955, inginer, aviator în al Doilea Război Mondial, căsătorit cu Elena Lia Garoiu, decedată în 1995, dactilografă, nu au avut copii); Ioan Bubu (1925-1995, medic oncolog, a lucrat la Institutul Oncologic din București, căsătorit cu Jeana Maria Eugenia Cica, n. 1932, asistentă medicală; au avut două fete: Ioana Maria, n. 1950, a urmat Școala postliceală de stenodactilografie și Școala de operator calculator și Ruxandra Maria, n. 1958, a absolvit Facultatea de Matematică, este căsătorită cu Liviu Balea, n. 1956, informatician, au doi copii); Vasile Valer Poe (1933-2004, inginer petrol și gaze la Câmpina, căsătorit cu Olga Maria Holdiș, n. 1939, profesoară, au un băiat, Alexandru, n. 1968, inginer, căsătorit cu Iulia Făgăraș, operator calculator).

Vasile Traian Pop a funcționat câțiva ani la Școala Normală din Sighet, unde a deținut multă vreme funcția de director, până la sfârșirea granițelor României Mari. Numit în 1928 în această funcție, pe care o va ocupa până în 1938, restabilește un climat de exigență și fermitate, de apreciere obiectivă a elevilor și profesorilor lor. Excelent administrator și bun pedagog, se ocupă și de buna funcționare a școlii de aplicație. Ideile sale pedagogice le-a făcut cunoscute în paginile publicațiilor „Graiul Maramureșului”, „Școala maramureșeană”, „Renașterea” (Baia Mare), „Tribuna” (Cluj).

Preotul profesor Vasile Traian Pop

În perioada războiului a fost profesor de religie la Școala Normală din Blaj³¹. După 1945 va preda în cadrul Liceului „Dragoș Vodă” din Sighet. Profesor de mare prestigiu, a lăsat vii amintiri elevilor și colegilor săi. Din cauza convingerilor religioase a suferit și o detenție. A repausat în 27 iulie 1966 și este înmormântat în Cimitirul Belu Catolic din București.

Fiica lui Alexandru Pop, *Lucreția Maria* s-a născut în 1894 la Băbășești. S-a căsătorit cu medicul Ivan Dan (1864-1932). Au avut șase copii: Maria, căsătorită cu dr. Vasile Bel (1908-1955, judecător la Arad și Vișeu); Elena, a decedat la vârsta de 9 ani; Izabela, avocat, a fost căsătorită cu ing. Gheorghe Frumușelu (au avut un băiat; s-a recăsătorit cu avocatul Lulu Trufașu, au un băiat medic stomatolog, George, căsătorit cu Gabriela, de asemenea medic stomatolog, au un băiat); Elza (1923-1992, medic șef laborator, a fost căsătorită cu medicul Bolgar Dezideriu 1912-1977); Olga (farmacistă, a fost căsătorită cu farmacistul Nicolae Stoianovici, au un băiat, Mihai, n. 1954, inginer, căsătorit cu Brigita Hnetila n. 1961, funcționar la Finanțe, au un fiu, Sever, n. 1992); Ioan (n. 1927, medic pensionar, a fost căsătorit cu Etelka Eta, n. 1927, chimist, au două fete: Carmen Maria, n. 1954, inginer, căsătorită cu Aurel Sting, inginer, trăiesc în S.U.A. și Monica, n. 1956, medic cardiolog).

Tot la Băbășești s-a născut în 1897 fiica *Elena*, alintată în familie cu numele Ghighica. A fost profesoară la Liceul „Doamna Stanca” din Satu Mare. S-a căsătorit cu preotul-profesor Vasile Herman (1894, Mocira-1970), traducător din limba maghiară, redactorul primei foi românești din aceste părți, după 1918, „Renașterea”, apărută la Baia Mare. Elena Herman (născută Pop) a decedat în 1967 și este înmormântată la Satu Mare, alături de soțul său.

Au avut doi copii: Elena (1919-1920) și

Vasile (1929-2010), compozitor de renume. Vasile s-a căsătorit cu Tinina Tita, profesoară. Din căsătoria lor au rezultat doi copii: Mioara Ruxandra (n. 1962, inginer mecanic, căsătorită cu Ioan Mihu, n. 1961, tot inginer mecanic, au un băiat, Andrei Ionuț, n. 1987); Claudiu Valentin (n. 1964, informatician, căsătorit cu Carmen Lucia Negreanu, profesor universitar, au o fată, Ștefania, n. 1990).

Ultima venită pe lume în familia pr. gr.-cat. Alexandru Pop sen. și a Elenei Breban a fost *Cornelia Irina*, născută în 14 martie 1900 la Băbășești. A urmat școala civilă la Beiuș, preparandia la Lugoj, pentru ca apoi să o găsim studiind la Preparandia Superioară din Budapesta, la „Erszébetnőiskola”. A studiat apoi și la Cluj.

S-a căsătorit cu avocatul Mihai Seucan (1899-1984). În facultate a fost cea mai bună studentă a profesorului Bogdan-Duică. A fost profesoară la Liceul de Fete din Satu Mare din 1924, pentru ca între 1926-1934 să devină directoare a acestei prestigioase instituții școlare. A fost membră a comitetului Reuniunii Femeilor Române. A decedat în 26 august 1968 și este înmormântată la Satu Mare, alături de soțul ei³².

Studiul de față prefigurează o cercetare mult mai amplă care i s-ar cuveni acestei familii românești, ai cărei reprezentanți au lăsat frumoase urme în cultura și spiritualitatea românească³³.

Note

¹Pr. Vasile Pop, *Amintiri*, Ms., p. 3.

²Ioniță G. Andron, *Racșa. Vatră de neam românesc*, Baia Mare, 1996, pp. 179-180.

³*Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, pro Anno Domini M.D.CCC.XXXIII.* (1833), Cassoviae [Košice], 1833, p. 102.

⁴Dariu Pop, *Mărturii strămoșești. Note paleografice pe margini de cărți bisericești sătmărene*, Satu Mare, 1938, p. 73.

⁵Bujor Dulgău, „Nobilimea românească în izvoarele arhivistice sătmărene”, în vol. *Nobilimea românească din Transilvania*, Satu Mare, 1997, pp. 264-265.

⁶*Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, ad annum M.D.CCC.XVI.* (1816), Cassoviae [Košice], p. 151.

⁷*Istoricul parohiei Prilog, întocmit de pr. Dionisie Cornic,*

1967, p. 13.

⁸*Istoricul parohiei Târșolț, întocmit de pr. Vasile Pop, 1973, p. 3.*

⁹*Șematismulu Veneratului Cleru a nou înființatei diecese a Gherlei pre anulu dela Christosu 1867, Gherla, 1867, p. 172, 248.*

¹⁰*** *Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea statului național unitar român. Documente 1848-1918*, București, 1989, p. 148.

¹¹*Istoricul parohiei Călinești, întocmit de pr. Vasile Ciorba, 1973, pp. 4, 7.*

¹²*Șematismulu Veneratului Cleru a nou înființatei diecese a Gherlei pre anulu dela Christosu 1867, Gherla, 1867, p. 229.*

¹³*Istoricul parohiei Prilog, întocmit de pr. Dionisie Cornic, 1967, pp. 5, 13, 14.*

¹⁴Pentru biografia acestuia a se vedea Florian Tucă, Mircea Cociu, F. Chirea, *** *Bărbați ai datoriei. 1877-1877. Mic dicționar*; București, 1979, pp. 213-214.

¹⁵*Istoricul parohiei Târșolț, întocmit de pr. Vasile Pop, 1973, p. 3.*

¹⁶Vasile Scurtu, Mihail Triteanu, *Societatea de lectură a elevilor români de la Liceul din Baia Mare (1869-1877) în „Studii și articole de istorie”*, București, VIII, 1966, p. 144.

¹⁷Valentin Băințan, *Șișeștii părintelui Dr. Vasile Lucaciu - Contribuții bibliografice*, Baia Mare, 1998, pp. 109-110, 206.

¹⁸Pr. Vasile Pop, *Amintiri*, Ms., p. 8.

¹⁹Nicolae Pop, Maria Pop, *Apa - File de istorie*, Satu Mare, 2010, p. 109.

²⁰*Istoricul parohiei Apa, întocmit de pr. Petru Bologa, 1972, p. 10.*

²¹V. Moldovan, *Vizitație canonică în Maramurăș, 27 Iunie - 24 Iulie 1913*, Gherla, 1913, p. 81.

²²Pr. Vasile Pop, *Amintiri*, Ms., p. 22.

²³Viorel Câmpean, *Preotul Artemiu Anderco, descoperitorul „Manuscrisului de la Ieud”, prezent la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia*, în „Familia română”, Baia Mare, an X, nr. 2-3 (33-34), septembrie 2009, pp. 38-40.

²⁴*A Nagybányai M. K. Állami Főgymnázium*, Nagybánya [Baia Mare], 1906/1907, p. 112; 1907/1908, p. 90; 1908/1909, p. 52, 72.

²⁵Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar P-Q*, București, 2006, p. 297.

²⁶*Anuarul Liceului Romano-Catolic Satu Mare*, Satu Mare, 1902/1903, p. 67; 1903/1904, p. 58; 1904/1905, p. 86; 1905/1906, p. 82.

²⁷*A Nagybányai M. K. Állami Főgymnázium*, Nagybánya [Baia Mare], 1906/1907, p. 111; 1907/1908, p. 90; 1908/1909, p. 71; 1909/1910, pp. 89, 68.

²⁸*Ibidem, 1909/1910, pp. 68, 70.*

²⁹<http://www.pedagogic.multinet.ro/profesori/profesori.html>.

³⁰Gheorghe Breharu, *Biserica Română Unită, Greco-Catolică, din Gherla*, 2004, p. 90.

³¹N. Comșa, T. Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754-1948*, București, 1994, p. 228.

³²Viorel Ciubotă, *Lupta românilor sătmăreni pentru Unire (1918-1919)*, Satu Mare, 2004, p. 123; Pr. Vasile Pop, *Amintiri*, Ms., p. 22; Claudiu Porumbăcean, Bujor Dulgău, *Oameni din Sătmăre*, Satu Mare, 2000, pp. 241-242.

³³Mulțumim pe această cale doamnei Ioana Pop și domnului Mihai Stoianovici pentru că ne-au facilitat lectura unor prețioase documente și ne-au pus la dispoziție fotografiile aparținând familiei lor.

Aurel Pop în dialog cu poetul Teodor Curpaș

„Nu există pe glob un popor mai bun, mai primitiv, mai ospitalier ca românii. Cel mai simplu om îți oferă ce are el mai bun și sufletul ți-l așează pe palme!”

Aurel Pop: *M-aș bucura, stimată d-le Teodor Curpaș, dacă v-aș putea adresa de data aceasta câteva întrebări la care să-mi răspundeți acum, după mai multe încercări, asupra cărora n-ați răspuns. Îmi face impresia că „fuga” după „realul Teodor Curpaș” este o fugă virtuală. Sunteți poet cu o bogată activitate literară, sunteți om de televiziune, doresc ca discuția noastră s-o canalizăm mai întâi spre cariera d-voastră literară și didactică, încheind-o cu moderatorul unor emisiuni TV bine apreciate de telespectatori. De acord?*

Teodor Curpaș: Am fost atent la șirul de întrebări adresate mie și-mi face plăcere să răspund aproape la toate, deschis, sincer, așa cum sunt cunoscut de prieteni, de cunoscuți și de mai toată populația cu care am intrat în contact, prin diversele activități, prin scris și prin emisiuni realizate la NVTV. N-am alergat după un „real” Teodor Curpaș, ci, treptat, de-a lungul anilor (destul de mulți) s-a împlinit, într-un fel, omul Teodor Curpaș. Nu toți cei care scriu poezie sunt poeți și... n-am astfel de pretenții, dar am simțit nevoia să-mi aștern gândurile pe hârtie, realizând poezie sau proză, intrând prin acestea

în rândurile oamenilor cu astfel de preocupări. Nu știam că se pătrunde atât de greu în masa, nu mare, a scriitorilor dintr-o țară despre care se spune că „românul s-a născut poet”. Și, totuși, a fost o împlinire sufletească, admirându-i acum, ca întotdeauna, pe cei care mânuiesc cu dibăcie condeiul. Nu i-am agreat pe cei care, la timpul potrivit, au „ocolit” școala și acum se prezintă în societate cu „aere” de sfidare a celor care au făcut carte, în adevăratul sens al cuvântului.

Aurel Pop: *Sunteți născut în județul Bihor (Lăzăreni). Cum ați ajuns la Satu Mare?*

Teodor Curpaș: Poate se vede că m-am născut într-o localitate cu oameni „dintr-o bucată”, sinceri și deschiși. Localitatea Lăzăreni, din Bihor, este cunoscută prin minunatele cântărețe de muzică populară, cunoscute pe tot globul (Floricile, Bradu, Duma etc.). Am făcut școală în Brașov, liceul în

Beiuș, iar filologia în Cluj. Am fost repartizat în Satu Mare și am devenit sătmărean adevărat, integrându-mă perfect în viața acestui minunat fragment al țării! Spun mereu că România n-are colțuri, este frumoasă, rotundă, bogată mai ales prin sufletul omenesc de pe acest pământ sfânt!

Aurel Pop: *Fiind scriitor/ om de televiziune cu o bogată experiență, cum vedeți raportul biografie/ livresc în ceea ce vă privește. Puteți să-mi faceți un autoportret în câteva cuvinte - un fel de CV sentimental?*

Teodor Curpaș: Spuneam că am scris și... oricum 36 de volume apărute la diverse edituri (din București, Cluj și Satu Mare) sunt o mărturie că iubesc scrisul. Fiecare dintre cele 36 de volume sunt ca un copil pe care îl iubesc enorm. Poate cea mai puternică senzație când ai în mână primul exemplar al cărții proaspăt ieșită de sub tipar! Și la catedră, și în funcțiile de conducere am simțit emoțiile ce mă însoțeau, dar simțeam ceva, ce numai bihoreni simt! Trăirile sufletești se păstrează de când mă știu. Mai ales cele legate de apariția cărților, de lansările ce au însemnat pentru mine o împlinire ce n-o poți înlocui cu nimic. Este ceva înălțător, ceva ce te ridică în proprii

ochi, ceva ce te ambiționează teribil. Erau prezenți la aceste lansări de carte oameni cu adevărat iubitori de frumos, de sublim și de estetic.

Aurel Pop: *Când ați debutat revuistic? ... dar editorial? având în portofoliul d-voastră peste 35 de volume, dovadă prezența d-voastră în rândul Uniunii Scriitorilor din România.*

Teodor Curpaș: De fapt, mi-am făcut debutul cu Grupaje de poezii în reviste cunoscute pe vremea aceea (1964-70): Familia, Tribuna, Steaua. Am cunoscut în perioada aceea oameni valoroși, pe care i-am respectat toată viața. E drept că am iubit și iubesc copiii mai mult ca orice. De fapt, gândul meu a fost să demonstrez că nu sunt 7 minuni ale lumii, ci 8, prima fiind copilul! Primul volum apărut la „Steaua Procion” din București, cu o prefață de Gh. Bulgăr, este intitulat „Marea minune a lumii”. Din 36 de volume, 33 au fost scoase la editura „Daya”

Teodor Curpaș

din Satu Mare, cu o tipografie cunoscută în lume, cu meseriași - artiști de toată lauda.

Aurel Pop: *Întorcându-ne în timp, ați fost profesorul (singurul din județ cu titlul de Doctor Honoris Causa acordat de o instituție de învățământ superior de peste hotare) care acum aproape o jumătate de secol ați pus bazele revistei școlare „Poteci” (1968) al actualului Colegiul Național „Doamna Stanca” din Satu Mare. Ați dat girul unor tineri, deschizându-le poarta spre afirmare. În ce măsură acei tineri, unii scriitori de marcă în zilele noastre s-au „revanșat” pentru osteneala d-voastră?*

Teodor Curpaș: Nu am făcut „tam-tam” la primirea mea în UR, filiala Cluj, pentru că nu-i felul meu. Nici când Universitatea din Ujgorod-Ucraina mi-a decernat râvnitul titlu de Dr. Honoris Causa. Aceasta s-a petrecut după 5 ani de muncă la Facultatea de Limba Română, în 1995. Sătmărenii nici nu știu acest lucru, dar nici nu i-a interesat. Au uitat că am condus destinele F.C. „Olimpia” ani mulți, în Divizia „A” și am jucat în finala Cupei României (1979), lucru unic în istoria orașului Satu Mare. Sigur, în activitatea de profesor de liceu, n-am putut să fiu pasiv, m-am implicat în viața liceului (azi „D-na Stanca”), susținând 10 numere ale revistei „Poteci”, cu care am câștigat concursul pe țară. Am promovat atunci, la revistă, tineri ce au ajuns scriitori adevărați: Ion Bledea, George Vulturescu, Ion Baias, Viorel Vladimirescu. I-am ajutat și i-am încurajat, fiind mândru de ei. Bucuria este atunci când elevul își depășește profesorul. Poate de aceea am fost mai altfel de profesor, în anii când se făcea școală adevărată. Am condus cu succes trupa de teatru școlar a liceului, obținând locul I pe țară, piesa fiind transmisă la TV, cu deplasarea trupei în București. Câtă mândrie pentru copii, părinți, oficialități (personal Iosif Uglar - prim secretar, iubitor de cultură și sport). Sigur, recunoștința foștilor elevi, a foștilor jucători de fotbal ai „Olimpiei”, a micilor artiști, n-am așteptat-o, pentru că meritele au fost ale lor, prin talent și dăruire. Țin minte că pe jucătorii echipei de aur a „Olimpiei” nu i-am lăsat fără a face carte, adică liceul și o școală post liceală sau facultate. Nu am așteptat niciodată să se „revanșeze” nimeni pentru osteneala mea.

Aurel Pop: *Există vreo diferență între revistele ce apar în Capitală și cele care apar în Provincie?*

Teodor Curpaș: Urmăresc mereu aparițiile revistelor, mai ales literare. Cele din capitală ar trebui să dea tonul la tot ce-i nou, dar... nu-i așa. Acolo nu încapi dacă ești din provincie. De fapt,

revistele din provincie au fost semnalul talentului ce se naște. Să amintim Iașul, Bihorul, Bacăul, Baia-Mare, Zalăul, Tg. Mureș etc. În aceste părți ale țării s-au născut și se nasc talente minunate. În Tg. Mureș s-au adunat în jurul Astei sau revistei „Vatra”. Îmi place că Satu Mare, de 9 ani scoate o revistă chiar de invidiat, o „Citadelă” a literaturii, scoate revista de poezie, unica „Poesis”, care are continuitate și căutare.

Aurel Pop: *Vă simțiți împlinit azi din punct de vedere literar așa cum ați visat în tinerețe?*

Teodor Curpaș: Nu cred că am o împlinire totală, dar simt că în activitatea de scriitor nu te sfârșești nicicând. Mi-au plăcut în mod deosebit Grigore Vieru și Adrian Păunescu. Regret că mulți ce conduc această țară nu l-au citit pe Adrian Păunescu și că numele lui nu apare în manualele școlare. Păcat! S-ar putea ca generația viitoare să descopere adevărata valoare a scrierilor lui Adrian Păunescu. Doamne, bine a scris și mare a fost! A făcut educație tineretului, o educație ce lipsește multora de azi, cea de dragoste de țară, de patrie, de neam!

Aurel Pop: *În general scriitorii au experiența vieții, ei sunt cei care schimbă lumea. După părerea d-voastră ce nu cunosc scriitorii?*

Teodor Curpaș: Să știe lumea, că schimbările în bine ale populației, sunt aduse de oamenii cu carte, de cei cu experiență, de scriitori, de cei care-și iubesc cu adevărat neamul, pământul, țara! Păcat că scriitorii nu știu cu ce se „mănâncă” politica și-i agreează pe cei care fac politică proastă!

Aurel Pop: *În sport (domeniu în care v-au călăuzit pașii) se vorbește tot mai des despre generații. Se poate vorbi în acei termeni și în breasla scriitoricească?*

Teodor Curpaș: Dacă în sport se poate vorbi despre generații bune, cum am spus despre „Olimpia” anilor 1972-1980, sau despre personalități pe care le-am cunoscut: N. Dobrin, M. Lucescu, Dudu Georgescu, Cornel Dinu, Viorel Mateianu, C. Bigan, I. Naom, L. Keizer, I. Helvei, G. Both, I. Nunweiler, Lobanovski, Blohin, Protasov etc., cred că în breasla scriitorilor nu se poate vorbi la fel. De ce? Întotdeauna cei care n-au scris nimic au devenit mari critici! Unii au devenit atât de mari, încât se cred și foarte competenți. Aiurea! De aici apar grupuri și grupulețe, sfărâmând un întreg puternic ce ar putea da „ora exactă” în România! Păcat! Noi îi alegem, exact cum ne alegem parlamentarii!

Aurel Pop: *Vă simțiți atașat unei grupări sau generații de scriitori?*

Teodor Curpaș: Mă simt atașat celor care scriu și...

scriu că îi îndeamnă ceva din interior. Apar multe cărți și citindu-le, în fiecare găsești o gândire ce te animă, te duce undeva aproape de autor, îți schimbă o latură cât de mică a comportamentului în societate, în familie, în tot ce faci și ești! Cenaclul „Flacăra” a realizat ceea ce nu poate realiza azi o țară întregă cu toate legile elaborate de 588 de parlamentari! Păcat!

Aurel Pop: *Ați călătorit prin Europa, peste mări și țări (Canada). Care sunt în câteva cuvinte diferențele dintre cultura autohtonă și cultura țărilor vizitate?*

Teodor Curpaș: Am văzut, din fericire, peste 30 de capitale ale lumii și foarte multe centre puternice ale lumii. Mi-a plăcut Montrealul. Poate că toată Canada e tânără și n-are o istorie bogată, dar cultura este apreciată și prin ea se plămădește sigur viitorul țării, căci prezent are suficient! Mi-a plăcut cultura rușilor dintotdeauna. De fapt sunt neîntrepuți în literatură, balet, patinaj, sporturi, teatru, circ etc. Rușii sunt religioși, de invidiat! Țările dezvoltate pun bază pe actul de cultură, pe teatru, filarmonică, încât talentele în orice domeniu sunt apreciate. Acolo există oameni pregătiți care pot aprecia talentul! Știu, sunt convins, că în România avem talente în toate domeniile, dar... pleacă, adică „le alungăm”! Nu știm să-i apreciem pe cei valoroși, care-și caută destinul acolo unde-s primiți și „vânați” pentru formarea lor. Noi rămânem să facem aici o politică ce duce țara la dezastru! O să ne dăm seama, dar va fi târziu! Păcat!

Aurel Pop: *Suntem membri NATO și ai Uniunii Europene, credeți că globalizarea avantajează cultura autohtonă?*

Teodor Curpaș: Suntem de opt ani în UE și suntem pe ultimul loc la nivelul de trai. Vorbim de globalizare. Cred că ar ușura dispariția culturii autohtone, s-ar amesteca așa cum se amestecă populațiile europene cu cele trimise din Siria și... mai vedem de unde!

Aurel Pop: *Care dintre cărțile scrise vă sunt la suflet? ... sau încă n-ați scris-o?*

Teodor Curpaș: Fiecare apariție editorială a mea îmi este la suflet. Dacă ar trebui să fac o ierarhizare n-aș putea. De ce? Pentru că le iubesc pe toate. Aici nu le am pe toate, dar un raft din Montreal cuprinde toate cele 36 de volume. Aș alege, dacă aș fi obligat s-o fac, volumul „Rugă”, tipărit de Editura „Dacia” din Cluj-Napoca. A doua ar fi volumul de versuri la care lucrez și pe care-l vreau să ocupe locul I între cele apărute. Urăsc moartea, care-i o nebună urâtă și extrem de rea. În versurile pe care le scriu o fac praf, o... îngrop!

Aurel Pop: *Poate trăi scriitorul român din scris?*

Teodor Curpaș: N-am întâlnit scriitori români din aceste zile, care să trăiască din scris! E imposibil! De fapt, apariția unei cărți îl sărăcește! Editura, tipografia e scumpă. Cărțile nu se vând, nu se citesc. Ar trebui ca statul, și coborând la județ și oraș, să cumpere cărțile și să aprovizioneze bibliotecile existente, după specificul lor. Să nu arunce banii pe tot felul de „chermeze”, căci cartea duce la progres și o țară fără cărți (adică fără scriitori) e sortită stagnării, înapoierii în gradul de cultură și civilizație!

Aurel Pop: *Are poetul și omul de televiziune prieteni?*

Teodor Curpaș: Ca poet și realizator de emisiuni la NVTV („Oameni și fapte”, „Școala sătmăreană” și „Glasul bisericii”) am cunoscut multă lume. Cred că, printre ei, am și prieteni. Știu însă că eu îi consider prieteni. Am căutat în scris și emisiuni, să găsesc laturile bune ale omului invitat și prin ceea ce realizez să-i fac pe oameni mai buni, mai trainici și mai umani!

Aurel Pop: *... dar dușmani?*

Teodor Curpaș: De ce? Destul că a apărut la acest popor minunat virusul numit ură, dușmănie, invidie. Din nou spun „păcat”. Nu există pe glob un popor mai bun, mai primitiv, mai ospitalier ca românii. Cel mai simplu om îți oferă ce are el mai bun și sufletul ți-l așează pe palme! Doamne, ce popor minunat suntem.

Aurel Pop: *Așa după cum am promis la începutul discuției noastre vom încheia acest dialog cu omul de televiziune Teodor Curpaș. De când îndrăgiți această îndeletnicire? V-ați obișnuit cu microfonul dovadă cele câteva emisiuni: „Oameni și fapte”, „Școala sătmăreană”, „Glasul bisericii”, bine cotate de telespectatori. Pe când o emisiune literară? - domeniul în care ați fost prezent zeci de ani.*

Teodor Curpaș: Cred că în curând voi realiza o emisiune serial legată de literatură. Cred că aș aduce ceva util, mult mai util oamenilor.

Aurel Pop: *A venit timpul să vă pun ultima întrebare: ce întrebare ați fi dorit să vă pun și nu v-am pus-o?*

Teodor Curpaș: Aș fi dorit să fiu întrebat simplu: De ce vă place România? Răspunsul ar fi fost tot simplu: Pentru că o iubesc! Poate de aceea sunt aici și nu în Canada, unde-mi este toată familia! S-o iubim toți, că-i România noastră adevărată, în totalitatea ei, în simțiri!

Vă mulțumesc.

Octavian DOCLIN

vise. viziuni. Halucinații

1.
și văzu cum cădea
un fluture-nghețat din cer
tot astfel aruncat
va fi fost și așa s-a dovedit
cheia după încuierea coroanei
topindu-se în flăcări reci
**(o viziune
poem minim)**
2.
îi apăru deodată
imaginea copilului
fascinat de floarea
numită mărgăritar
nu de piatra prețioasă
de care a aflat mai târziu
doar de jocul acelor boboșe-
nflorite
albe atît de albe
cum albul ochilor lui
**(albul de
mărgăritar)**
3.
feștila din lampa cu petrol
scrum s-a făcut
se scurge uleiul
de pe pereții picturilor
boabele mărgăritarului
se prăbușesc
nelimitat nevăzut
se-aud doar înfiorările
se simt vârstele viitoare
**(nelimitat
nevăzut)**
4.
asculta pierdut
privind peste munții din față
cețoși
în transă puternică
în curtea Templului din Shaolin
îngenuncheat rezemînd cu
fruntea
basorelieful yin yang
bătăile clopotului ascuns
niciodată văzut de vreun muritor

sunetele acestuia
îi zdruncină timpanele și acum
nealterate înfiorîndu-l ca atunci
nicicînd însă n-a avut sentimentul
că viața se sfîrșește aici
că odată revenit acasă
nu doar cuvîntul ci și cîntecele
străvechi
îi vor măcina viața
**(clopotul ascuns
din Shaolin)**

5.
Scrib Stăpîn Poem
Sfetic Rege Regină
halucinații în trei
despre căsătorii interzise
divorțuri secrete
condamnări ilegale
Sfeticul întemnițat
Regele exilat
Regina sub ghilotină
Scribul urmînd îndeaproape
Stăpînul
Poema ochind cu arcul călcîiul
Poemului
**(halucinații în
trei)**

6.
un dialog al surzilor
între Profet și Sacerdot
despre sex și viața de dinainte
despre păcat și viața de dincolo
despre căile Totului tot
deci ce vrei să spui
întrebă Profetul
așadar ce insinuezi
răspunse Sacerdotul
**(Profet și
Sacerdot)**

7.
cu ochii la Cer
și Cartea la piept
i se dictă pe parcursul vieții
rușinat simțindu-se
și plin de remușcări
trăind în frică și vină
căuta acum
să se ierte pe sine
străduindu-se
pentru experiența
unor viziuni mai înalte
(în frică și vină)
8.
oh și vai
și vai și oh
lume lume
mult mi-e sufletul tăciune
vai și oh
și oh și vai
Iadul se preschimbă-n Rai
Raiul se revarsă-n Iad
cu Dumnezeu pe gînduri cad
și cu ochii mari deschiși
lume lume
bem paharul fără griji
**(aproape
folclorică)**
9.
în altă viață deci
gîndi și înțelese Robul
nu am fost Pivnicerul
singurul deținător al cheii
cu care se putea deschide Cartea
ci fluviul Tavi
izvorînd din Babilon
se revarsă doar la Cumpăna
apelor
adică din patruzeci în patruzeci
de ani
(acum el mai are puțin
pînă la a doua revărsare)
udînd pămîntul sterp al
făgăduinței
Robul a auzit deseori profețiile
învățîndu-le
cuvintele nu sunt cele mai de
încredere
cu care să poți păzi cheia
pînă la ultima revărsare
(fluviul Tavi)

Sorin LUCACI

Cel mai trist bărbat din lume

Cel mai trist bărbat din lume își
 privea chipul într-un pahar cu vodcă
 Și a stat așa câțiva ani
 Holbându-se într-un pahar cu vodcă
 Apoi a venit lângă el cea mai veselă
 femeie din lume
 Și s-au plăcut
 Si au format o pereche
 Cel mai trist bărbat din lume și cea
 mai veselă femeie
 Își trăiau aventura vieții lor
 Lumea se uita la ei ca la urs plimbat
 prin târg
 Iar vecinii comentau pe la colțurile
 caselor
 “Uite domne cum potrivește
 Dumnezeu oamenii
 De nu adună niciodată doi la fel”
 Și mirosea a toamnă mai ales în cai
 priponiți și în femei despletite
 Și se strânsese atâta dragoste în
 coșul pieptului
 De n-aveai loc să arunci un ac
 Dar ei nu se sinchiseau
 Și s-au iubit și au trăit fericiți până
 dincolo de sfârșitul lumii

Câte iubiri încap în lumea unui poet

Câte iubiri câte vieți și câte morți
 încap în lumea unui poet
 Multe ar spune unii
 Poate nici una alții
 E o întrebare retorică de la care nu
 așteptăm niciodată răspuns
 Dar dacă m-aș hazarda aș spune
 UNA
 Ca să poți muri în continuare trebuie
 să te vindeci de viață
 Să scoți toată viața din tine până la
 ultima răsufare
 Să rămâi curat și fără de prihană
 Ca să poți trăi în continuare trebuie
 să te vindeci de dragoste

Numai după ce te-ai vindecat de
 dragoste până în măduva oaselor
 După ce ai scos toată dragostea din
 tine

O poți lua de la capăt
 Pentru că moartea poate veni și
 neanunțată și trebuie să fii pregătit
 Să o întâmpini cu multă dragoste
 Ca să îți iasă iubirea în cărțile de
 tarot trebuie să joci întotdeauna pe
 cartea sincerității
 Chiar cu riscul de a pierde uneori
 Îmi va fi dor de șemineul și de
 tablourile tale nepictate, îți spuneam
 Pentru că nu m-ai învățat cum este
 zborul fără aripi
 Dragostea fără inimă
 Supraviețuirea în condiții extreme
 și nici să iubesc fără tine

Acel fel de a ține în brațe un câine care visează

După-amiezile triste ale unui
 ceasornicar trec prin mine
 Ca o caleașcă plină de curtezane
 Ca un samovar rusesc din alamă
 cromată așezat pe o tipsie lângă
 șemineu
 Ora la care se servește ceaiul e o
 epifanie venită de departe
 Îndelung așteptată
 Nimicul din nimic se hrănește și
 crește și începe să strălucească
 precum o femeie frumoasă
 Și pământul împuținându-se sub
 picioare până dispare
 Lăsând în loc o aripă de înger ninsă
 care se împuținează și ea la vedere
 Se împuținează pe zi ce trece

Tot mai mult până dispare ca și când
 n-ar fi fost

Lăsând în loc un sămbure de
 piersică și o pisică albă neînțercată
 Acel fel de a fi bun ca ninsoarea
 Acel fel de a te strecura prin viață ca
 firul de ață prin urechea acului
 Acel fel de a fi frumos ca o
 insomnie de iarnă

Acel fel de a fotografia răsăritul
 înghețat și a-l dezvolta în dreptul
 inimii

Acel fel de a ține în brațe un câine
 care visează

De sufletul morților

Între ziua de ieri și cea de azi un gol
 imens ca o panglică tăiată la
 inaugurarea unui azil
 Pe mese farfurii pline cu dragoste,
 platouri garnisite cu dragoste,
 pahare pline ochi cu dragoste
 Ca și cum dragostea ar fi trecută în
 meniurile tuturor restaurantelor
 lumii
 Puteți alege din varietatea
 preparatelor noastre
 Avem dragoste a la carte sau
 dragoste ultra all inclusive
 Pe unde umbli Doamne, cu rucsacul
 tău plin cu dragoste
 Pe unde îți admiri imperfecțiunile
 lumii tale
 Cum ar fi la slujbe de pomenire să
 împărțim nu doar mâncare și
 băutură așa cum se obișnuiește
 Să împărțim și puțină dragoste
 De sufletele celor răposați
 Să aibă și ei parte de dragoste
 Să li se vorbească nu în limba
 morților ci în limba de dragoste a
 morților
 Să plângă nu cu lacrimile morților ci
 cu lacrimile de dragoste ale morților
 Sufletele noastre să-și arate
 goliciunea în toată splendoarea
 Să se împreuneze aici pe pătutul ăsta
 de azil
 Și timpul să se oprească-n loc

Ileana Ioana ȘTEȚCO

Felinare de piatră

între cer și pământ, în locul acela
primejdios
m-am trezit visând
visare lungă cu bătaie pe loc

la școala visării, profesorii sunt
zei repetenți
închid depărtările în chenare de
aer
coboară sacii din spatele umbrei
și uită

scormonesc prin cufere după
legături
cei fără de mâini - sunt
culegători
cei fără de picioare - sunt
alergători
cei fără de minte - sunt gânditori

cei fără de inimă sunt cei mai
periculoși
se văd în locul pomului roditor
sunt poame în copacul de piatră.
Râd și se strâmbă
fură din cântec visarea
trag sfoara ce lumile leagă
copacul din care visătorii cad
toții deodată
și uită

de acolo, ca din întâmplare pică
seara
grea cu bulgări de lut, cu sâmburi
de piatră
mare larmă jos pe pământ
în locul acela primejdios
unde visătorii cad dintr-un singur
copac
luminează ca felinarele
și uită

Nimic mai trist ca un felinar
trezit brusc din visare
pare pus pe hartă cu umbrele
în locul acela primejdios unde
profesorii

sunt zei repetenți
și unde apele curgătoare
sunt mări pictate pe peretele
unui poem

Cireșul

În livada moșului Hoaspă
cireșii îmbătrânesc dimpreună
cu el

Falnic ridică floarea la cer

și amețitoare apleacă
dinaintea noastră diminețile
dintr-un cuvânt
spânzură crengile până-n pământ
cu frunzele mângâie rădăcina
cu poamele ne celuieste
pe la noi, dintotdeauna copiii
cresc în copac

Din creangă în creangă sărim
câștigam bucurii
și uite așa până în vârf
cu picioarele sângerate
cu părul albit
ne trezeam bătrâni în vârful
cireșului
ne strigam cu numele
moșilor noștri

dinspre vârfuri apăreau hoții de
nume
mirarea începea să ascundă
chipuri necunoscute
în burțile pline de cireșe amare

De-o vreme
țin numele cele mai triste la
umbră

Peste măsură se înălțară cireșii

în satul fără copii
livada moșului Hoaspă
a rămas cu numele
crengilor sterpe

Iar noi răspundemși acum
numelui
din pomelnic
un fel de catalog îngropat
la rădăcina cireșului
ne citește pe buze

Prietenii mei

Sunt atentă
urmăresc de sus ca pe o hartă
cum se aprind și se sting luminile
prietenii mei conectați la bornele
firii
luminează cu ochii
singurătăți dezbrăcate

Harta aceea e harta surâsului
pe ea se scriu geografiile
și se pun în vânzare
răzvrătirea e semnul că mai sunt
pești în fântână

Întind mâna
mâna atinge o stea căzătoare
poartă un chip cunoscut și spune
că-i mama
cad frunze cu nervuri liniștite
chipul ei desenează cetăți
și luminează intrările principale
mă lasă să mă joc cu umbrele
pe unde prietenii mei conectați
la borna risipei
luminează cu inima

Timpul care s-a scurs
are chipul banilor falși
a venit dezbrăcat
se întoarce de unde-a venit
vânturând curmăturile

timpul are culoarea pământului și
a ierbii
pe unde prietenii mei
conectați la bornele morții
luminează și din morminte

Mircea ȘTEFAN

miez de noapte

sub podul de pe drum
canin
coboară ceața

ne apropiem
cu un poem postum
ascuns în haine vechi

printre afumături
prune uscate
borcane mucegăite de dulceață

aș fi vrut să continuăm aventura

plin de mister
un țăran necăjit spune

*mai bine mor
de ce să mă supun*

Ulciorul din cultura Cucuteni

e lut aprins pe trupul viu
e vierme rău printre oglinzi

materia din mine

poetul și soldatul

(I)
poetul și soldatul sunt frați
mor inutil
apoi se-ntorc acasă

fiecare într-un alt sicriu

mai scriu câte o carte
rânduri
către aceeași iubită din copilărie

confuz

cu o tristețe greu definită
ascultă ultimele cuvinte ale
toboșarului

(II)

poetul și soldatul sunt frați
nu uită
nu se lasă învinși
nu se lasă gazați

patria lor
este și patria mea

acolo
două mame cu năframă pe cap
vor plânge
și încet vor pleca să adune
un crâmpei de hârtie

vor spune călătorului
uite aici este numărul de telefon
al băiatului meu
atât mi-a rămas de la el

sentință

să îi concediem pe poeți
să îi trimitem acasă

să nu la plătim
orele de muncă de peste program

să nu le plătim nopțile sau
sărbătorile

să nu-i cocoloșim
ca pe niște animale de lux

să la tăiem limba
dacă este nevoie

cum ei nu reprezintă nimic
și sunt un chin pentru noi

de ce să mai suportăm această
adunătură care se crede aleasă

forma cuvintelor

de acum obișnuiești să suferi
să trăiești apoi cu obișnuința

cu prăpastia ce se adâncește
cascadă
în forma cuvintelor

asa te obișnuiești cu sila
și scârba

poate mai mult cu ideea
de a te arunca acolo
în această prăpastie

atât de iberic

creionul îți cade din mână
gravitația nu se lasă învinsă
numai murind
capitulăm odată cu libertatea

vântul serii este atât de iberic
urmează-mă dar
atât de senin
la trezirea din vis

catren

de voie prin cenușa de seară
ne-am strecurat noi prietenii
uitați
în podul casei sus pe deal e vară
cireșul nu mai crește cum sperați

accent

atât de simplu
să citești
cuvinte

ce greu în schimb să înveți primii
pași
să fii tu
același
cum dansezi
într-o necercetată mișcare de
revoluție

Victoria MILESCU

DE ÎNGHIȚIT REPEDE

La naiba, n-a fost decât vin
și lumea s-a dat peste cap
pășările scheaună, câinii croncăne
taxiurile zboară din pom în pom
fata din blocul de vizavi
se agață de șirul de păsări spre sud
și nu mai rămâne decât
o mână de ploaie însângerată
aprend o candelă de Valentine's
Day
și incendiul e gata
țin cu dinții de viața ca o bancnotă
arzând
azi, timpul și-a pierdut slujba
la naiba cu explicațiile bătrânului
ceasornicar
scăpând, neglijent, în neant
cea mai prețioasă rotiță din noi
moștenită de la primul bing-bang
inima urcă pieptiș spre creier
cu prostul ei obicei de a se mai opri
din când în când să tragă o dușcă...

CAMUFLAJ

Despătorești coala albă a zilei
începi să scrii primii pași
apoi dușul, cafeaua
arunci o privire pe geam
ceva s-a-ntâmpat
se vede cu ochiul liber!
noua eră a venit și a plecat
întorci timpul pe toate fețele
nu-i găsești niciun cusur
poate și-a luat în serios
angajamentul
rostit ieri la o bere în Micul Paris
te îmbraci să ieși, dar pe unde
nici vecinii care-ți băteau în pereți
nu mai bat
gâlgâit pe țevi, gândaci albi, fluturi
transparenti
înebnindu-te din Mexic până în
Panama
salvarea horcăie
poliția sună a gol
pompierii sunt scrum și cenușă
scrii cu cenușă de perle:
e prima zi, sunt fericit!...

APLAUDÂND EXISTENȚA

Dimineața, sunetul strident al
salvării...
ferestrele se deschid la piept
vin pescărușii
ciugulind firimituri de vise
casele se reîntorc din călătoriile lor,
nocturne, bizare
cei ce s-au iubit noaptea întreagă
urâsc dimineața
aruncă în ea cu cești și pahare
cu bulgării unei zăpezi selenare
se cufundă în apa ei de gheață
albastră
curățând rănilor
lăsate de păsări negre cu ciocuri
fosforescente
străzile colcăie: oameni, câini,
atelaje
mașina salvării încearcă să
înainteze
urlă cu disperare dar nu se mai
aude decât
bubuitul unei inimi de femeie
zăcând pe trotuar, îmbrăcată sumar
cu trupul sfârșindu-se în coadă de
pește...

CU PIEPTUL GOL

Spuneti-mi, dacă vreți, copac
sau ghimpe sau gheonoaie
spuneți-mi semafor defazat
sau coajă de pâine în ploaie
strig cu pieptul gol:
și aici am murit, și acolo
în orașul cu zbaturi de smoală
circulăm orbi, betegi, ciungi
printre liniile contorsionate,
cortegii

tribune improvizate
unde un ins țipă în microfon:
liniște!
loviturile de cuțit vin în vârful
picioarelor
ne târâm la spectacole vorbind
despre alte lovituri
trag după mine pielea grea, bătută
cu diamante
mă ascund într-un portofel gol
într-un banner cu o vedetă goală
aerul țipă când îl respirăm
mierea nu mai suportă să fie dulce
apa a obosit să fie bătută
să ne spele de zgura întunericului
mic
pregătindu-ne pentru întunericul
mare
marea va face din mine nisip
luând forma tălpilor tale
ciugulite de pasările
pierind de sete lângă mare nostrum
spuneți-mi, dacă vreți, chiar
zâmbet fiindcă
și moartea zâmbeste uneori
la o glumă bună
cum ar fi viața...

CLAR DE ÎNGER

Îngerul mă atenționează:
ai uitat să închizi gazul, apa,
lumina
ai uitat să încui ușa
intră luna, cârțițele
ai uitat să te închei la haină, la
inimă
afară-i furtună
inima ta ușoară
o ia vântul
sau cine-i mai iute de mână
ai uitat să închei cuviincios viața
unde alerg
crezi că e politicos față de ea
să pleci așa
fără un cuvânt, fără un rând scris
de mână
cu primul tren întâlnit în gară
prăfuit, zdrențaros, fără locomotivă
fără o șină bine lustruită,
strălucitoare
pe care să-ți odihnești capul
doldora de creveți
crezi că scapi așa de ușor
din ghearele unei vieți...

Echim VANCEA

aici

aici unde se face întruna
întuneric
se aude adesea cum se
rostogolește
liniștea
foșnind peste vârste și nume

încăperile-s pline de chipuri
obosite
de atâta pândă asupra *azilului de
noapte*

fiecare zi cu tăcerea ei aici
luminii-i duce lumină

obsesie

în fiecare zi se lasă seara
nu mă închideți
în casa de peste drum
frică-mi e de golul dintre apă și
cer
frunzele dedesubt lacrimi
pierzându-se-n adâncuri

cântec

strigătul buzelor tale
lunatică umbră
unde se topește ziua

din zborul hulubilor
în așternuturi
ziua ascunde o picătură de ploaie

timp

clipa ascunde durerea în surâsul
vârstei
nimic nu îi trebuie clopotului
mai mult decât apusul
mai mult decât vârsta
de dinaintea noastră

pact (I)

pădurea nu-i mai este de folos
pădurarului

în goliciunea de fruct a copilei
nu mai încap *cântarea
cântărilor*

generații de zile și nopți
umblă pe urma lupilor pe zăpadă

trupul mirelui lup
străbătut de sulițele arcașilor
noptii
caută în larma sărbătorilor
uitarea veștejită a frigului

ziua neîndemânatică taie noaptea
în fâșii
de morminte peste care s-au
așezat râsete

noaptea alintă îngerii în răcoarea
de rouă
șarpele caută cu spaimă drumul
de întoarcere
spre casa de peste drum

așteptarea

am să te-aștept în cenușa
noptii speriate de femeia în negru
dar nu știu că o să vii
dac-o să vii să fie la sfârșitul
acestui timp nestatornic

să știi că am pregătit totul
pentru venirea ta
inclusiv așteptarea

și cuvintele ce o să îți le spun
și cuvintele ce o să le spui

era un *anotimp neprevăzut* când
câmpul așteapta să se topească
zăpada
și frunzele treceau prin
anotimpuri
precum plictiseala prin inima ta

nu mai încap în lumea din care
am fugit
e un loc pe care nimeni
nu ar paria
pe așteptare
pe cel care așteaptă
și mai ales cum așteaptă

asemeni fântânilor
sunt lacrimi de neoprit
sunt mult prea multe ape
pentru ca cel care doarme să fie
trezit

plângere în singurătate

miezul nopții
tineri și bătrâni
adastă sub gheața tăcerii
a ochiului orb

păsări
nori
acoperișuri de tablă
lacrimi de câine pribeag
se ascund în nisipul fierbinte

și noaptea troznește de crapă
colindată de la un capăt la altul
de ochiul căzut pe cearșaful alb
atât de neîndoielnic așezat
în spatele unei oglinzi
retrovizoare

dacă e așa
ferice de cel pierdut
lângă focul de tabără

ferice de cărarea pe care încă nu
am călcat
ferice de ochii care nu știu
încotro să privească
ferice de apa care nu știe să uite

George L. NIMIGEANU

ZUGRAV AL CLIPEI

Zugrav al clipei, în cuvinte
adun tăcerile-nstelate,
raza aducerii aminte
când, noaptea, la ferestre-mi bate...

Lumina mersului pe ape,
în pleoapa mea lărgeste zarea,
cu... o vecie... mai aproape
de Adevăr... Însingurarea

întru cuvânt... sămânță bună
să semene... după ce ară...
Cel care truda mi-o răzbună
și... frate-n vorba mea coboară

până la sfintele izvoare,
pe urma mea umblând... pe ape,
să-i fie-n gând picurătoare
stelele... câte-mi nasc... în
pleoape...

DOI ÎN BALANSOAR

Nisip - cuvintele !...
Dar... despre clepsidre... atâtea s-au
scris !...

Și... totuși...
pustiul nopții părăsit în zori, ne-a
furat,
într-un „dincolo de acum”...
rătăcindu-ne...
parcă... și de noi înșine...

Va trebui să aflăm, din nou, dacă
umbra ta seamănă cu umbra mea...
sau,
și mai greu, dacă... fiecare,
seamănă...
cu umbra sa... pentru că...

pentru că, toamna, târziu, cad
frunze...
cad... frunzele visului verii în care
demult... parcă într-o altă viață,
mi-ai promis ceva... ceva anume...
cândva... demult... parcă... acum
o mie de ani... dar...

Cine, oare, cunoaște
prețul desăvârșirii ? Când...

până și cuvintele sunt...
precum... nisipurile unui pustiu...

NOR

Bate vântul... și plouă,
dezbrăcându-mă de zile...
de propria mea viață... și...
de sărbătorile sufletești...
cărora... pricină le-am fost...

Plouă... și... bate vântul...
tocmai acum... când, între tăceri,
într-un poem fără nume,
încercam să îngân amurgul
cu zorile... dar...

Bate... vântul... și plouă pieziș...
plouă și bate piatra...
în viața mea... și...

viața mea seamănă... cu un poem...
cu toate noimele încifrate...

un poem... în care... iarna...
parcă... de un mileniu...
îi dă târcoale sufletului meu...

ÎNCHIPUITELE

Ape adânci - toate oglinzile...

Toate oglinzile prin care-am
trecut!...
Ape adânci... în care dorm
înecații...

Acolo... și strigătele lor și...
șoaptele
și plaja întinsă a Mării...
și... jocul pierdut -
jocul... acela „de-a nemarginea”...

Pe țarmuri... doar aerul... învăluind
iluzoriul nostru joc... „de-a visul”...
Doar pe sub cuvinte, pe sub
gânduri,
se simte o boare de vânt...
ca o lumină...

Ca... o lumină târzie în care
dansează închipuirile...
care, parcă... seamănă cu noi...
un fel...
de a spune... trecerii... pe nume...

un fel de radiografie a stării de
spirit...
înainte de... îmbrăcarea...
pe sufletul gol... a... uitării de
sine...

DOAR PENTRU A FI ?

Oare... doar pentru a fi... viața
pe colinele timpului, conjugă...
solar și mirabil... verbul „a iubi”?...?

Și, între clipa ce moare și cea care
vine,
în vis... și-n uitare... pe câte coline
osteni-vom sub soare ?... dacă
viața...
e născătoare... de stea... căzătoare...

Știu !... Știi și tu... că, visători,
ne poticnim când în „da”... când în
„nu”...
poate și pentru că... verile noastre
țin în brațe verile părinților și...
ale bunilor,
fiul... fiica noastră... să poată
petrece
în țara minunilor... Dar...

dacă vara este... un fel de
sâmbure viu... în care se deapănă
o poveste... despre o grădină
mirabilă
înconjurată... de un pustiu... despre
care
tu... nu știi... și... nici eu... nu știu...

oare... doar pentru a fi...
viața... pe colinele timpului...
conjugă...
solar și mirabil... verbul... „A
iubi”?

„La Nord de Sud” (fragment)

Dan Marius COSMA

În momentul în care femeia dispăru, aproape subit am zice, în pânțelele umflate și cenușiu al gării, ca o balenă biblică, Săsăran se răsuci disprețuitor și porni spre apartamentul său, aflat la câteva străzi distanță. „Foarte bine, își spuse el și, pentru o fracțiune de secundă, simți nevoia imperioasă să scuipe în bălțile în care se reflectau, în undiri multicolore, luminile orașului. *City Lights!* își aminti brusc, încântat. Să plece, își zise, și își înghiți saliva. Parcă eu nu știu că în gară o așteaptă amantul... iubitul ei? Tocmai pentru că el era acolo, nu m-a lăsat s-o conduc până la peron... Și toată ipocrizia asta ieftină a noastră!... Nu-mi pasă. Să fie fericită. I-am redat, iată, libertatea după care, se vede treaba, a tânjit atât! Paisprezece ani s-au dovedit, într-adevăr, a fi prăpăstioși pentru noi doi. *Și... și de ce v-ați despărțit? O! pentru nimic. Eram prea bătrân, vedeam că se plictisește, era o chestiune de umanitate s-o las să-și petreacă liberă anii cei mai frumoși.* Aiurea! zâmbi Vlad Săsăran. La treizeci și nouă de ani nu ești bătrân, nicidecum. Dar la douăzeci și cinci poți fi o adevărată flusturatică! O cățea chiar. Femeiușca asta o să-ți mănânce ție urechile, prorocise mama. Avea dreptate. Ca de obicei, dreptatea e de partea sa. Acum cine dracu o să mi le mai mănânce? Măcar ea să nimerească bine. M-aș bucura pentru ea. Sincer. M-aș bucura pentru tine, suverană și înaltă stăpână...”

Bărbatul surâse amar sub neașteptata aducere-aminte: „Suverană și înaltă stăpână,/ preadulcea mea Dulcinea del Toboso,/ cel rănit de săgețile lipsei tale de afecțiune/ și izbit până în străfundul inimii...” Se întrerupse, scârbit. „Ducă-se dracului!” Erau niște versuri ale lui care o făcuseră cândva pe Paula să râdă în hohote. Ha, ha... ha. Probabil că acum, în această seară de aprilie, aceleași versuri ar fi făcut-o pur și simplu să-și fluture mâna subțire și albă la tâmplă, semn că el s-a scrântit complet. Numai ca să vedeți ironia, cinismul nemărginit al vieții!

Simți iar o nevoie imperioasă, aceea de a bea un pahar, dar nu, nu ca bețivii ordinari, ci ca bărbații cărora li se întâmplă din când în când să divorțeze, și știa exact unde o putea face, într-o companie plăcută, bineînțeles. Mai ales că în ultima vreme nu obișnuise să iasă prea des. Încălecă, pentru câteva zeci de

secunde, zebra de alături și, ajuns de cealaltă parte a bulevardului, coti la stânga, pe prima stradă. După câțiva pași ajunse în dreptul unui local, vestit, se pare, pe vremea lui Ceaușescu și încă o vreme după Revoluție, frecventat pe-atunci de lumea bună a urbei, decăzut între timp și ajuns aproape o bombă. Aici însă putea să-l întâlnească, mai mult ca sigur doar dacă nu făcuse ciroză și se curățase între timp pe nea Visarion.

Ionică Visarion era unul dintre acei bărbați chipeși și neisprăviți care la douăzeci de ani își lasă plete, la patruzeci își lasă burtă, la cincizeci își lasă nevasta, ca la șaptezeci (vârsta de acum a craiului de odinioară) să *le aibă lăsate* pe toate trei. Niște bărbați care s-au lăsat în voia sortii, așa spun ei dacă-i întrebi, cel puțin așa obișnuia să spună nea Visarion. Și mai avea el o vorbă: „O, înțelepciune, unde ți-e capul pe care cu atâta osârdie-l cauți?” Nimeni nu știe dacă se referea exclusiv la capul său ori și la capetele celor pe care soarta-i învrednicise sau, dimpotrivă, îi năpăstuise să-l cunoască de-a lungul vieții. Oricum ar fi, Vlad Săsăran, care-l cunoscuse în urmă cu vreo patru ani din pură întâmplare, la Zilele Orașului, nu se simțea cu musca pe căciulă. Cei doi se simpatizau sincer; profesorul își amintea adesea amuzat istoriile lui Ionică Visarion, cum, de pildă, după Revoluție, vreme de câțiva ani scrisese, ca să câștige un ban, povestioare pornografice pentru diverse reviste de la noi, acele biete publicații tipărite în condiții mizere, mai întâi alb-negru, apoi și color, pe care, cu vocea sugrumată de emoție, le cereau la chioșcuri puberii cu fața șmirghel de coșuri, ca pe urmă acasă, în intimitatea toaletei să se elibereze de întreaga încărcătură sexuală dobândită de pe urma ilustrațiilor mizerabile și, mai ales, a povestirilor lui nea Visarion, semnate cu pseudonimele Sculă-n basculă sau Marele trăpaș.

Nea Visarion era un scriitor ratat. Așa se recomanda el însuși, fără să sufere din pricina asta. Cică într-o zi, în tinerețea lui zbuciumată, începuse să audă dintr-odată o voce interioară care-i tuna obsedant în creier: „Visarioane, Visarioane, vreau să-ți dictez numai ție o carte mare! Ai grijă, va trebui să trudești la ea aproape tot timpul, hotărăște-te cum faci, și hotărăște-te cât mai repede, căci altfel plesnesc!” Îi vorbise însăși Muza! Ei bine, ce să facă? Muncea în fabrică. Din salariul de sudor își ducea zilele și nu-i era ușor să renunțe, era și cam greu pe

vremea aceea. Dar era o ocazie atât de rară... Și-a luat concediu medical și a început să scrie ca un nebun, zi și noapte, și când i s-a isprăvit concediul era și el gata de internat în spital. N-a ținut figura. Inspirația îl chinuia ca diareea, vorba lui, iar el era istovit, nu mai făcea față. Nu era demn de Muza lui și în cele din urmă a renunțat. S-a resemnat. Cartea vieții sale a rămas, astfel, nescrisă, iar vocea nu i-a mai vorbit niciodată; sau cel puțin nu la fel de răspicat ca la douăzeci și cinci de ani.

Visarion avea mereu la îndemână o povestire pentru cine voia să-l asculte, pesemne frânturi ale vocii de odinioară a Muzei. În plus, era o prezență destul de exotică, adesea cu efect benefic asupra interlocutorului, cu condiția ca cei doi să nu se fi întâlnit prea des. Adică să te întâlnești cu el exact de atâtea ori cât să uiți sau să-ți dorești să reascuți ce ți-a spus ultima dată. Vlad Săsăran nu-l mai văzuse pe bătrân de câteva luni. Atunci, dacă bine-și amintea, îi spusese o poveste despre un profet. Una dintre cele patru sau cinci scrise înainte de potop și alte vreo două de dată mai recentă, le știa pe dinafară ca *Tatăl Nostru*, pe care ți le povestea pe rând, seară de seară, dacă doreai, în schimbul câtorva pahare cu votcă.

Săsăran intră în local cu sentimentul că urmează să revadă un film vechi. Și exact ca în trecut, în copilăria sa, când se întâmpla să nu ruleze filmul așteptat la cinematograful, s-ar fi supărat și acum dacă nea Visarion ar fi lipsit de acolo. Dar septuagenarul scriitor Vlad se încăpățâna să-l numească scriitor, deloc peiorativ, deși bătrânul „nu simțea că se ridică la înălțimea acestei nobile îndeletniciri umane”, după cum singur precizase, și mai tânărul confrate admise că se găsea în aceeași situație, cu poeziile sale de doi bani. Omul era la datorie, așezat la locul său din colț, lângă vitrină, singur la masă, alb și osos, învăluit în fumul de țigară ce sufoca încăperea sordidă.

Își strânseseră mâinile fratern, Săsăran comandă imediat un pahar de votcă și unul de coniac, ultimul pentru el, și cei doi începură să discute iar binedispuși.

– Ei bine, dragă Vlad, cu ce te mai lauzi tu pe lumea asta? îl luă în primire bătrânul.

– Tocmai am divorțat, mărturisi Săsăran, simplu, cu un ton pe care-l voia detașat.

Nea Visarion surâse neîncrezător.

– Sigur nu-i vorba de vreo păcăleală întârziată de întâi april? întrebă el. Apriliș, bolundiș... Cum era? zâmbi omul.

– Vorbesc serios, zise profesorul. De câteva ore sunt un bărbat liber.

– Ești un bărbat liber numai dacă îți dorești asta, spuse celălalt, senin. Altminteri, te poți simți distrus. Îmi pare rău. Parcă amintea și ultima dată despre

problemele din căsnicia ta...

– Mda... e o poveste mai veche, se fâstâci Vlad Săsăran, indispus să vorbească despre acest subiect. Matala ce mai faci?

– Fac ce-am făcut mai toată viața: beau și mă afum ca slănina în afumătorie. Mă și mir cum de nu plesnesc odată! Nea Visarion era grav, chiar posomorât, în ciuda nuanței oarecum șugubețe cu care își învăluisse spusele. Cu serviciul cum merge? zise apoi și sorbi din pahar.

– Merge... bine.

– Doamna directoare... tot în funcție?

– Unde altundeva?

– Hm! pufni celălalt. Mama mă-si de treabă! Politizare peste tot... ceva de groază, domnule!

Părea virulent, înjura; și, cu toate acestea, vorbele lui sunau în gol, neconvingătoare.

– Da... din păcate, zise Săsăran. Prinse între degete tivul feței de masă și mototolea, aparent indiferent, modelul în carouri al acesteia, pătat de mâini nespălate și pahare răsturnate în trecutul recent și îndepărtat. O muscă se așeză pe buza paharului său. Parcă amintindu-și de coniacul din fața sa, bărbatul îl privi nedumerit, ridică paharul și bău, scârbit de gustul său, scârbit de fumul de țigară ce se ridica dintre degetele noduroase ale lui Visarion, scârbit de manea jalnică din fundal, vomitată din vreun difuzor oarecare fixat în pereții mov ai bombei. Într-o zi, adăugă el, poate cât de curând... acum, că am timp, nu-i așa?... am să scriu ceva... un eseu, poate, despre chestia asta... politizarea excesivă...

Privi molatic, prin literele întoarse de pe vitrină, la trecătorii de afară, surprinși de asfințit. „Unde o fi trenul ei acum? gândi Săsăran. Nu prea departe, oricum. Și apusul trebuie că îi bate și ei acum în geamul vagonului...” Visarion spuse ceva, dar el nu înțelese. Își îndreptă iar privirea spre bătrân și zise sfios:

– Nea Visarion, cred că în ultima vreme am devenit obsedat de literatură. Serios, mă port ciudat... îmi apar în minte tot soiul de citate... înțelegi... tind să învălui totul într-o aură literară...

– Asta nu-i ceva rău pentru unul ca tine, dragă Vlad, răsese celălalt, răgușit.

– Mda, dar lumea poate să creadă despre tine că ești așa, cam dus cu pluta. Știi ce i-am spus neveste-mii... fostei neveste, mă rog... la despărțire? urmă Săsăran, timid-amuzat. I-am reprodus sfârșitul din *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război!* Îți închipui ce bine i-a picat! Nea Visarion, irupse el deznădăjduit, cât de verosimil poate fi un personaj care se apucă să recite... în gând, e drept... versuri personale într-o situație delicată?...

– Hă, hă! făcu nea Visarion, liniștit. Hă, hă, bravo! zise și strivi chiștocul în scrumieră. Auzi, asta mă

duce cu gândul la un interviu dat de Groșan unei reviste. Cică, el cu Breban erau undeva pe o autostradă din Germania. Afară ploua torențial, abia se vedea prin parbriz. Breban vorbea cu înflăcărare despre Nietzsche. Și la un moment dat, Groșan profită de o pauză de vorbire a maestrului său, și zice un lucru banal: „Ia uitați-vă, domnu’ Breban, cum plouă!” La care Nicolae Breban răspunde: „Da, Ionică, zice, da-ți aduci tu aminte de ploaia din *Anna Karenina*?” Adică el, marele romancier, tot cu gândul la literatură era! He, he, he. Frumoase obsesii!

Săsăran râse și el, mulțumit: îi plăceau cei doi scriitori maramureșeni. Apoi reveni, serios:

– Ce spuneai matale mai devreme? N-am înțeles...

– A! Despre politizarea asta păcătoasă. Că vrei să scrii ceva în legătură cu asta... Crezi c-ar ajuta cu ceva, crezi c-ar îndrepta lucrurile în vreun fel? zise bătrânul.

– Nu știu, rosti Săsăran, aproape aspru. M-ar ajuta pe mine să scap de-o povară. Măcar atât. Mai bem câte un pahar, nea Visarion?

– Nu te grăbi, spuse bătrânul, cu glas apăsător.

Dacă vrei să-ți spun povestea, tot ți-o spun.

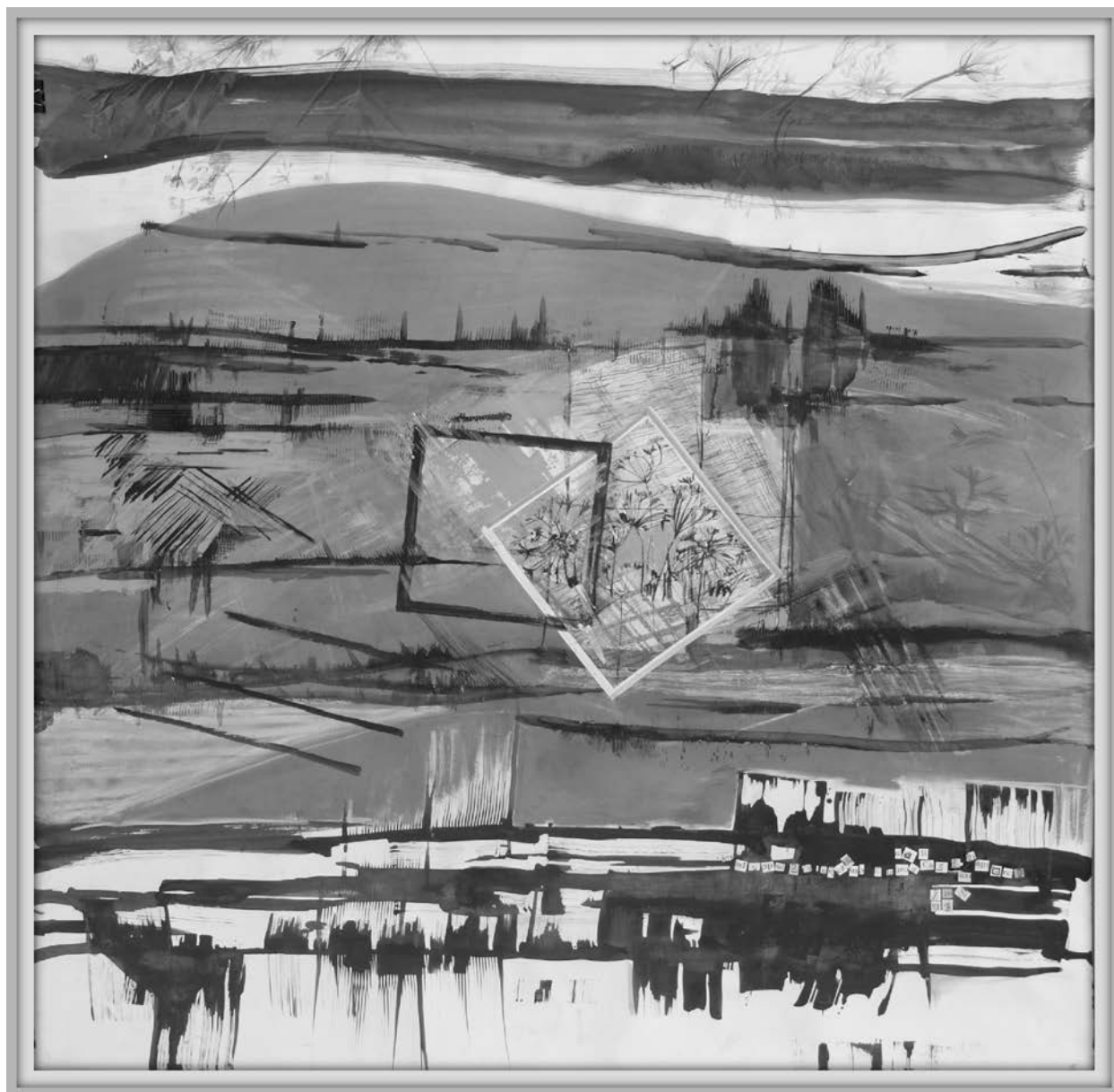
Săsăran zâmbi strâmb, chinuit:

– Abia aștept, zise el ca un nepot răsfățat de bunicul său.

– Pe care vrei să ți-o spun?

– Pe cea cu profetul... Poate se potrivește cu ceea ce intenționez eu să scriu, rosti el și râse iar, trăgându-și scaunul mai aproape de povestitor. Apoi, cu brațele încrucișate pe piept, deveni atent la ce avea să urmeze.

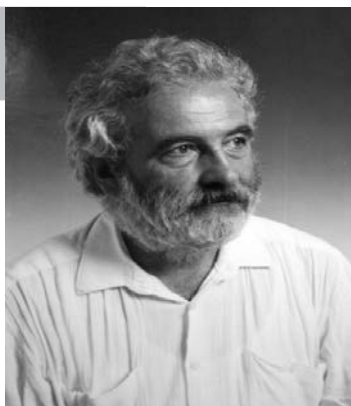
– Bine, *Profetul* să fie, spuse cumpătat bătrânul. Ascultă, dragă Vlad.

Nașterea Isaurei

Povestea de dragoste

Ioan Coriolan ANIȚAȘ

Ajunsă la oraș, Isaura se simțea în lumea libertății. Nimeni și nimic nu o putea opri să-și de frâu liber instinctelor și trăirilor. Avea enorm de multă energie. Simțea nevoia să fie iubită. Fiind al treilea copil al familiei, mama sa nu mai avea prea multe ce să-i ofere. Era mulțumită dacă îi asigura traiul modest și răspundea uneori solicitărilor extravagante ale fetei.

Odată ce și-a asigurat chiria, Isaura se gândea la te miri ce năzdrăvănii pe care le-ar fi făcut dacă nu era atât de stric supravegheată. După primele zile de școală a căutat să se facă remarcată. Nu atât de mult prin sârguința la lecții, cât prin extravaganță. Se îmbrăca ciudat și nu de puține ori provocator. Deh, regulamentul nu era atât de restrictiv. Căuta să nu întreacă măsura.

Fiind remarcată, băieții mai iubăreți căutau să se apropie de ea. Vedea în tânăra romă un fluviu de viață, cu sânge în fierbere. Și nu s-au înșelat. Ființa din imediata lor vecinătate avea un suflet imens, în care ar fi încăput dragostea unui pluton de tineri. Nu era o exagerare, dar nici nu putea fata să viseze asemenea imensități. Se mulțumea să flirteze cu junii care încercau să se apropie de ea cu discreție, dar și cu teamă. Credeau că au în față o panteră în călduri. Un pas greșit îi putea lăsa cu piuitul tăiat.

Zilele treceau și conspirația față de Isaura începea să-și facă simțite roadele. Băieții care inițial au privit-o ca pe o pradă ușoară au început să obosească, iar apoi să bată în retragere. O confruntare directă nu le-ar fi adus avantaje. Sabia vorbelor fetei avea un tăiș care lăsa urme de sânge în sufletele celor ce și-ar fi permis să o înfrunte. Se simțea în comportamentul ei că are duritate exagerată. Numai un tânăr abil și deosebit de spontan putea să-i devină tovarăș de dialog. S-au sfătuit băieții cum să o abordeze. Într-un târziu, Nik (îl chema în fapt Nicolae), a încercat marea cu degetul.

Și-a făcut planul de acțiune. Simțea că trebuie să fie pragmatic, dar să se controleze. Într-una din zile, când Isaura se întorcea de la școală, i-a ieșit în cale. Se cunoșteau din vedere. Intermediarul nu le lipsea. Nik a scos de sub haină un trandafir. Erau curățați toți spinii de pe lujer. Fata l-a acceptat. Apoi l-a studiat cu atenție. Spontaneitatea ei a fost pe măsura momentului.

- Să înțeleg că lipsa spinilor are o semnificație?
- Da, are.
- Presupun că este pe post de declarație de neagresiune.

- Poate fi luată și așa.

- Cred că acum avem prea puține de vorbit. Poate cu altă ocazie. A mulțumit pentru trandafir, după care a plecat.

Nik a rămas ușor descumpănit. Nu știa ce să creadă. Fata a primit floarea, dar s-a dovedit rece. Se întreba dacă este comportamentul ei cel obișnuit, sau este o disimulare.

La întâlnirea cu prietenii, tânărul n-a fost în măsură să dea prea multe explicații. Avea mult prea multe întrebări fără răspuns. A refuzat să continue dialogul cu băieții pe seama Isaurei. Le-a descris ținuta în care era fata, starea ei de spirit și nimic mai mult.

*

Intrarea lui Gheorghe în pensie i-a dat fostului președinte de CAP timp pentru a reflecta asupra celor făcute și nefăcute, dar și asupra celor ce încă nu se știau. Trecerea timpului i-a adâncit golul din suflet mai ales după moartea soției. Se simțea tot mai singur și i se accentua sentimentul culpabilității. Tot mai des se gândea la valurile tinereții, acelea în care prins fiind, i-a făcut Irinei un copil, pe Isaura, ce care mai mult ca sigur nu știa cine-i era tată. Irina știa să păstreze cu strășnicie secretul. Copilul de atunci, adolescența de mai târziu, era rodul dragostei ce i-o purta lui Gheorghe, lucru care nu l-a dat în vileag. A preferat să-și crească singură copiii cu multă trudă și renunțări, dar stătea cu capul sus că totuși a rămas demnă.

Văduv fiind, Gheorghe și-a evaluat situația în care se afla. Voia să-și facă puțină ordine în gânduri. Simțea nevoia de a avea un dialog de taină cu fiica sa, cea pe care n-a avut de gând să o recunoască în mod oficial. Recunoașterea a fost doar una tacită, fără a discuta prea multe cu Irina. Până și scurtele lor și rarele dialoguri erau purtate în taină. Un asemenea demers i-ar fi curmat cariera. Ar fi fost beștelit în ședințele de partid, iar familia i s-ar fi destrămat pentru o asemenea faptă.

Presat de acest gând al părăsirii copilului ce-i semăna, numai culoarea tenului era puțin mai arămie, Gheorghe s-a întâlnit cu Irina și i-a spus printre altele:

- Știi foarte bine că Isaura este copilul nostru.
- Da, știu foarte bine. A fost rodul dragostei ce ți-am purtat-o până în ziua de azi. Acest lucru nu l-a aflat nimeni.
- Așa este, nimeni n-a știut acest lucru.
- Și dacă am păstrat acest secret așa cum am promis, ce mai dorești acum?
- Simt nevoia de a avea o discuție cu Isaura. Merită să-i dau câteva sfaturi în postură de părinte. Tare mi-aș dori să accepte o discuție care ar părea pentru ea mai ales

stânjenitoare.

- Decizia îți aparține. Nu mă pot împotrivi dacă așa ceva îți dorești. Ia aminte, este vorba despre un copil ajuns la adolescență, crescut fără tată. În ultima vreme este tot mai rebelă. Își caută calea de a-și dobândi independența. Nu m-aș mira să te trezești cu surprize.

- Ce anume surprize?

- Ar putea accepta discuția cu tine sau ar refuza un dialog cu o persoană pe care n-a simțit-o aproape până acum.

- Posibil ca dovedind multă diplomație să reușești să o convingi de a te asculta, de a putea dialoga cu ea. Depinde de tine cum și cât vei fi de convingător ca ea să te creadă că ești tatăl ei.

Gheorghe a căzut pe gânduri. Tăcea, și o privea în ochi pe Irina. Părea că dialogul telepatic continuă. Cei doi se priveau în ochi. Niciodată nu și-au spus ce au gândit în acele momente îndelungi de tăcere.

Tăcerea prelungită a fost spartă de Irina.

- Ei, ce ai decis?

- Mă voi duce să dialoghez cu Isaura. Măcar din respectul față de vârsta mea sper să nu fie foarte acidă și arogantă.

- Este alegerea ta. Cei doi s-au despărțit de parcă nici nu s-ar fi cunoscut. Părea un demers firesc atâta vreme cât exista convenția de a nu trăda secretul acesta pe care chiar Gheorghe se părea că îl va divulga.

După câteva zile de la această întâlnire de taină, Gheorghe și-a făcut curaj, și-a luat inima-n dinți și a plecat la oraș spre a o întâlni pe Isaura. Avea mai multe de vorbit cu juna care putea avea o reacție imprevizibilă.

Cu sfiala unui tânăr și emoția unei întâlniri

decisive, Gheorghe a căutat să sosească la oraș cu noaptea în cap. Voia pentru început să se vadă cu Isaura înainte ca ea să meargă la școală și fără a se face remarcat. Căuta în acest fel să vadă de la distanță traseul pe care fata circula.

Așa s-a și întâmplat. Și-a găsit un loc discret în care s-a așezat să aștepte apariția junei. Minutele de așteptare i se păreau deosebit de lungi. Într-un târziu a apărut și fata. Părea dezinvoltă și hotărâtă. Nu simțea complexul de inferioritate față de ceilalți. Imediat ce Isaura a apărut pe stradă și-a făcut simțită prezența și Nik, cel care și-o dorea mult prea mult pe fată, dar era supărat că anumite lucruri nu le-a aflat cu privire la familia fetei.

Cei doi tineri s-au salutat amical, și-au dat câte un pupic, după care prinși de mâini și-au urmat drumul. Gheorghe îi urma la anume distanță fără a putea fi remarcat.

Ajunsă fata la școală, cei doi bărbați și-au văzut de treburi. Fiecare și-a urmat drumul.

Pentru Gheorghe urmau ore de îndelungă așteptare. Mai avea de aflat când se încheie cursurile pentru a nu fi ținut în fața școlii ceasuri. A recurs la un tertip. Văzând un băiat întârziat și mai puțin grăbit l-a rugat să afle orarul zilei pentru clasa pe care Isaura o frecventa. N-a trecut prea mult timp și băiatul s-a întors. I-a spus omului ora 14. Era deja o informație deosebit de importantă. Există și riscul ca fata să nu rămână la toate orele. Tot își făcuse un obicei de a mai lipsi de la școală.

(fragment din romanul Femei criminale)

Literatura sudului românesc.

Humorul

Moto: „De ce avem nevoie de umor? Simplu. Ca să trăim!”
(Mihai Fotino)

Iulian DĂMĂCUȘ

„Inserabilă parțial în balcanismul literar românesc” proza noastră contemporană se caracterizează prin „stările excesive situaționale” care „coabitează cu irizările poetice” iar „satira mușcătoare” cu „umorul negru” - Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, Ed. Dacia, 2002, *Proza*, p. 231. Atitudinea *antipoetică* afirmă autorul, se revendică de la butada lui Caragiale „Sunt vechi, domnilor!” și se caracterizează prin „ironie, spirit polemic, observația rece, dar și comportamentul histrionic, luarea în răspăr și asumarea aleatoriuului.” p. 233. Referindu-se la caracteristicile clasicismului și ale manierismului, Hocke (*Manierismul în literatură*, 1977) constată că acesta din urmă „face ca pînă și simpla încercare de <mimesis> să degenereze brusc în burlesc.” p. 153. Dar *humorul* autentic presupune și acel *Witz*, care, afirmă Hocke, ar putea fi descoperit în condițiile în care „vom recepta nenumărate manifestări ale poeziei, artei și muzicii (...) drept clovnerie.” p. 154. De aici la reconsiderarea pe care Nicolae Oprea o face la caracterizarea lui Che Andrei, personajul-cheie din *Îngerul a strigat*, romanul lui Fănuș Neagu, nu-i decît un pas... dacă ne gîndim că în limbajul scenic mai vechi din Anglia, clovnul era un „bădăran isteț”, se poate spune că Che Andrei depășește acest „statut”, deci „accepția năstrușnic-hazoasă” pe care au agreat-o alți analiști, fiind mai aproape de cea „suferitor - lamentativă” Hocke, p. 153. Mai aproape... deoarece personajul este greu/dificil de încadrat, el fiind „o sinteză imposibilă” în sensul că leagă tradiția/umanitatea cu existența aventuroasă, face proiecte și eșuează mereu. (Adrian Dinu Rachieru, *Fănuș Neagu, un dionisiac?*, în revista „Limba română”, nr. 1-4, an. XXIII/2013). Modelul personajului a fost de altfel unul real, după cum mărturisește autorul în prezentarea cărții: „Che Andrei, om vesel, îndatoritor, călare pe spinarea durerii, locuia gard în gard cu noi (...); și continuă, afirmînd că a purtat mereu „duhul ierburilor și zîmbetul ironic al lui Che Andrei care era și-a rămas pentru mine simbolul visătorilor mereu în drum spre Nicăieri (...)”. În lucrarea monumentală, *Humorul*

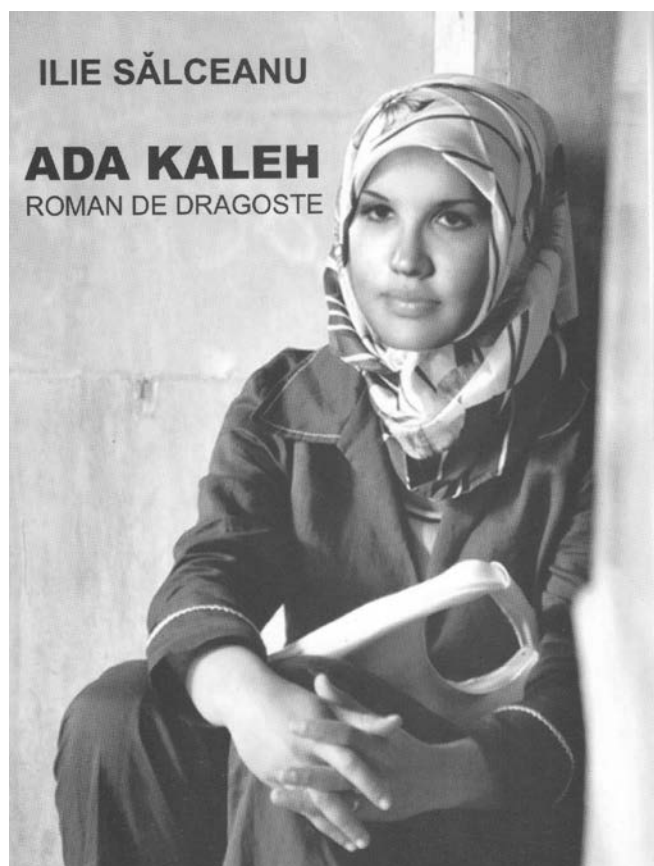

(*Sinteză istorico-teoretică*), vol. I, p. 29, Ed. Polirom, Iași, 2003, Profesorul Val Panaitescu sublinia prezența sentimentului tragic al existenței în humor, în „marele humor”, după cum îl numește... Elementul tragic este de altfel prezent în paginile mai multor humorişti cunoscuți începînd poate chiar cu Biblia (p.79, *Humorul...*), continuînd cu Rabelais, Villon, pînă la Urmuz, Ion Băieșu...

Este măgulitor astfel, să constăți (citind eseul lui Solomon Marcus, *Umorul, dincolo de divertisment II*, din „România literară”, nr. 10/6 martie, 2015) că dacă înțelegi/guști umorul ești un om cultivat, pentru că „accesul la umor a devenit din ce în ce mai mult condiționat de un nivel înalt de cultură” și că „Fără umor, cunoașterea, înțelegerea lumii, a propriei noastre persoane, rămân infirme.” pp. 12-13... E interesant de menționat ceea ce Tudor Vianu scria în *Arta prozatorilor români*, (Ed. Eminescu, București, 1973, p. 269): „Ironia și humorul sunt filoane dintre cele mai bogate ale artei prozatorilor români”, asemănîndu-se cu opinia lui Nicolae Iorga care subliniază elementul de „vioiciune” al literaturii noastre (spre deosebire de alte literaturi) și care „nu aleargă după spirit, dar este străbătută toată de un umor special (...)” „Suntem un popor mehenghiu.” N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, Ed. Minerva, București, 1977, pp. 186-187.

În *Treatise on Human Nature*, 1650, Thomas Hobbes, afirma: „Oamenii rîd de ghinioane, eșecuri și indecențe, în care nu există comicul... De asemenea, oamenii rîd de infirmitățile altora... Aș putea conchide că *pasiunea rîsului* nu este altceva decît *o glorie subită*, născută dintr-o formare subită a superiorității în noi înșine, prin comparație cu infirmitatea altora sau cu a noastră proprie.” Ca o continuare se poate cita „teoria superiorității” a lui Charles R. Gruner (în *The Game of Umor*, 1997), care susține că a rîde este egal cu a cîștiga, deoarece aceasta înseamnă că ai obținut ceva ce îți doreai. Rîsul poate fi determinat de ceea ce spune o persoană sau de felul în care ea se comportă, cum ar fi o situație jenantă, dar rîsul poate indica o stare de tensiune din care cineva se eliberează. Rezolvarea unei probleme,

clarificarea neașteptată a unei situații poate determina satisfacție, manifestată prin râs. *Nu toate aceste cazuri presupun însă, prezența humorului.*

Un istoric al humorului, al lui *homo ridens* îl face și Jean - Marc Moura în *Le sens littéraire de l'humour*, PUF, Paris, 2010, începînd cu Platon, pentru care râsul nu este decît o grimasă nedemnă pentru nobili, trebuind lăsat bufonilor și sclavilor, mai departe în Evul Mediu cînd era considerat diabolic, dar binefăcător la Rabelais și Montaigne, continuînd cu terapiile (prin râs) contemporane, situație în care el exclude râsul superficial, răutăcios ori grosolan și determină transformarea benefică a celor care-l emit sau receptează: „Pînă cînd umorul nu produce în oameni o cît de neînsemnată creștere, el nu este umor.” (O'Connel) Autorul studiului consideră că dacă în satiră destinatarul (cel ce rîde) este separat de „rizibil”, *humorul* înseamnă coexistența între *cel care rîde* și *rizibil* sau conform formulei lui Carlyle „Spiritul rîde de lucruri, umorul rîde cu ele”. E dificil să formulezi o definiție a umorului, pentru că așa cum spune Saul Steinberg „A încerca să definești umorul, iată o definiție a umorului...”, dar el poate fi „instinctul de a lua durerea în joacă” (Max Eastman), jocul, succesiunea de jocuri constituînd umorul, care implică distracție, recreere, în urma cărora cineva *cîștigă* o stare de satisfacție, de plăcere, un fel de *victorie* asupra unei situații aparent fără ieșire, a unei probleme complicate, fapt care-i conferă celui mulțumit un sentiment de superioritate, chiar dacă

acesta este efemer și nu-l caracterizează... dar care dovedește capacitatea de-a se „descurca” într-un anume moment. *Dicționarul limbii romîne moderne*, Ed. Academiei RPR, 1958, definește astfel *umorul*: „Înclinarea spre glume și ironii, ascunse sub o aparență de seriozitate; manifestare prin vorbe sau prin scris a acestei dispoziții; p.ext. veselie, haz/var. *humór* s.n.” p. 904. Oricum el este un element al comunicării interumane și contribuie la menținerea/readucerea calmului într-o discuție sau la înviorarea ei. Un om cu humor are mai multă priză la public decît unul mai retras, pentru care zîmbetul /rîsul nu sunt atitudini prea frecvente. O'Connel face chiar o deosebire între umorul *agresiv* și cel *optimist*... iar *Milionarul* consideră că: „Să rîzi, dintre toate lucrurile, e lucrul care poate deveni cel mai repede urît și insultător.” Șt.Bănulescu, *Cartea Milionarului*, p. 50.

Pe lîngă portretul lui Ismail Bektaş din *Manierism și pitoresc în literatura sudului românesc*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2015 (Iulian Dămăcuș), p.134, găsim la *Ilie Sălceanu* în vol. 3 *Apocalipsa după Mahomed*, cîteva (mini)portrete memorabile. Dacă în primele fraze col. Kehremberg este asemănat cu un *saltimbanc*, personaj (care prin definiție) te face să rîzi, în a doua parte a textului este motivația „*medicală*” a acestor mișcări sacadate care-i provoacă suferință, podagra. Dacă prima parte provoacă râsul (ca orice gest nelalocul lui, făcut de cineva...), continuarea arată o „înțelegere”, poate chiar compasiune pentru cel în suferință... *Trilogia Ada Kaleh, Apocalipsa (vol. III)*... p. 42. Suferința locotenent-feldmareșalului de Bauffe este determinată de *spaimă*, nu de durere, efectul fiind același, pentru că și lui „îi pocneau încheieturile la fiecare mișcare, era la îndemîna nimănui” *Apocalipsa*... p. 43. Humorul nu constă atît în descrierea unei „stări” cît în transformarea bruscă a acestor înalți ofițeri în niște ființe anihilate de frică; e un contrast puternic între îngîmfare și nimicnicie. Autorul nu-i blamează direct; îi surprinde doar, în anumite momente. O privire generală asupra soldaților imperiali din Insulă este concludentă pentru situația preluării acesteia de către turci: „Sfrijiiți cum erau, perucile le atîrnau pe capetele subțiate, iar uniforme, fala Imperiului, fluturau pe trupuri costelive.” *Apocalipsa*... p. 75. Expriemarea unor *situații comice* sau mai degrabă *expriemarea comică* a unor situații delicate, uneori tragice: foamea îl chinuiește pe neamț „cu sclipete azurii în dosul pleoapelor” *Apocalipsa*... p. 41; - trecerea de la sobrietatea/disciplina militară la lipsa oricărei „etichete”, împins de simțul autoconservării, col. Kehremberg „s-a trîntit cu burta la pămînt și brațele încolăcite în jurul capului.” *Apocalipsa* ... p. 43; fuga rușinoasă, dar sănătoasă a prințului Lotaringen,

marele duce de Toscana, *Apocalipsa...* p. 43 e relatată și imitată de Deli Papaz, ironizarea ofițerilor fiind astfel transferată de autor unor *povestitori* (procedeu folosit în toate cele trei tomuri). Iată și numirea codificată/încifrată a sexului bărbătesc: „coada cometei...”, „catargul” pp. 48 și 106, care ne face să ne gândim la versurile lui Villon:

„Și-acei prea gingași umeri dragi,
Cu brațe lungi și mâini frumoase,
Și țîțe mici și șolduri largi,
Înalte, lucii, bucuroase
A se da-n lupte drăgăstoase;
Și șale late, și-achel zgău
Pus pe puternice, mari coapse,
Întru drăguț ocolul său”

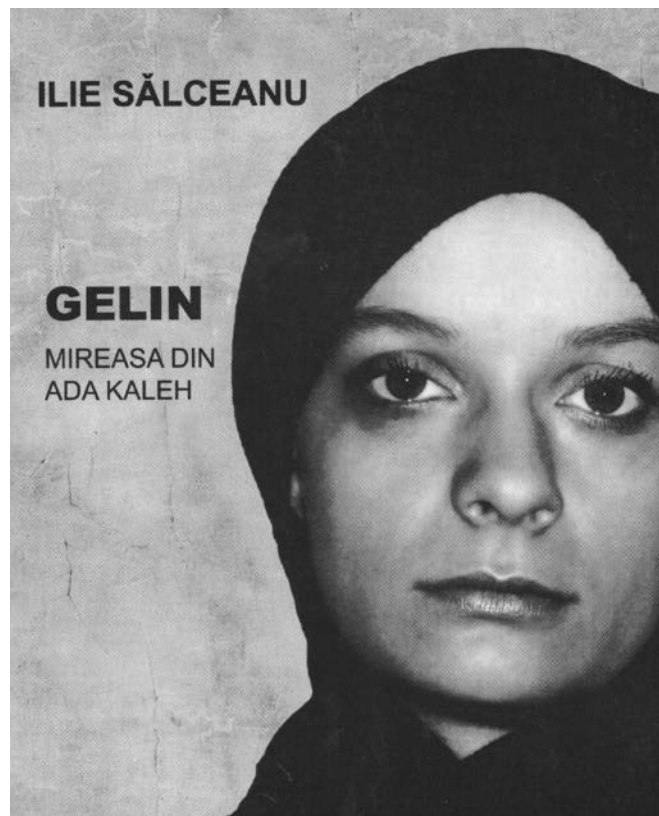
François Villon, *Balade*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956, p. 73

sau:

„una din neveste, cu ștergarul, îi răcorea nu numai fruntea, dar și bărbăția. Îi prindea snaga cu două degete și prelingea deasupra ei picăturile răcoroase ale izvorului” *Apocalipsa...* p. 51, iar la Villon în „*Balada lui Villon și a Margăii celei grase*”:

„Și-n zori de zi, cînd pîntecu-i susură,
Mă-ncalecă, să nu-i fac smintitură:
Sub ea icnesc, parc-aș fi frînt cu maiul,
Și lat rămîn de-atîta calcavură,
În hanul unde ne petrecem traiul”, Villon,

Balade, p. 175.

Încîntat de o moarte de care îl scutește pe Kahremberg, dar pe care acesta o va primi de la superiorii săi, Seraschierul și-l imaginează pe colonel

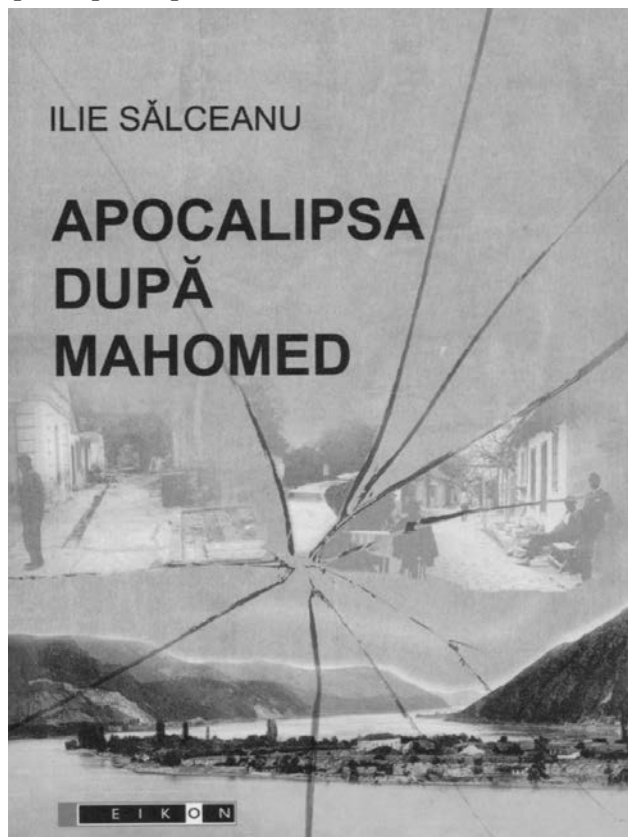
„bucurîndu-se” pentru ultima dată ca bărbat cînd i se vor „umezi pantalonii de sămîntă bărbătească” atunci cînd va atîrna în ștreang precum Villon și „soții săi” (*Balade*, p. 243):

„Încolo-ncoa, cum vîntul care-adie,
Ne poartă-ntr-una, cum îi place sie;
Ciupiți ca degetarele, stăm goi.
Nu fiți dintru a noastră seminție,
Ci vă rugați la Domnul pentru noi!”

bucuria lui Ghenci Ali fiind motivată de tulburarea vieții din insulă. Regretînd vremile de dinainte, Deli Papaz îi deplînge și pe bărbații de azi (desigur se ghicește și *autoironia* autorului...) „ce se vaită că bășica udului este umflată, dar ei nu se pot ușura. Firicelul le curge pe genunchi, nu are puterea să stropească țărîna la doi trei metri ca pe vremuri.” etc... Așa cum scrie Val Panaitescu în *Humorul*, p. 29: „Humoristul își domină latura sentimentală (...) relativistul se completează într-însul cu scepticul, realistul cu fantastul.” Înțelege slăbiciunile omenești „dar nu le descoperă numai la ceilalți, ci le dezvăluie mai întîi pe ale sale.” „Je ris en pleurs (...)” ar zice Villon (*Ballade du concours de Blois*).

Înainte de venirea imperialilor, în insulă (care era un paradis terestru, înaintea celui veșnic oferit de Allah în viața de dincolo...) nu se plăteau impozite, iar grija oamenilor erau *Bairamul* și *Ramazanul*, culminînd cu drăgostirea din zori (ca la Villon) cu favorita din harem „care îi creștea bărbăția de la prima privire și prima atingere, îi îngroșa mangealîcul de ajungea un par sadea (...)” *Apocalipsa...* p. 56. Făcînd *haz de necaz* (tot o formă de humor) povestitorul vorbește astfel despre urmările interzicerii de către Kemal Atatürk a poligamiei: „Semiluna s-a pleoștit, stejarul s-a ofilit. Cu o singură nevestă, bărbatul s-a uscat pe picioare, îi lipseau energiile celorlalte soții (...)” *Apocalipsa...* p. 56. Palpitante sunt scenele din harem, în momentele de extaz erotic real sau „interpretat” ca atare, un exemplu fiind scena amorului Seraschierului cu Ayle care la fiecare mișcare a sa „se încorda și scotea un geamăt” știind că este auzită de celelalte neveste „dosite în spatele ușilor și a draperiilor negre” *Apocalipsa...* p. 108, dar și marea tristețe a acestora cînd stăpînul îmbătrînind „i se scurta sau i se veștejea trandafirul”, moment în care începe marea bătălie: „Casa se umplea de strigăte, de obiecte trîntite, (...) de gemetele kadînelor care se păruiau, își înfîgeau pumnii una în părul celeilalte, se suduiau (...)” *Apocalipsa...* p. 106. În acest context al *cuplului* veșnic generator de „istorii” de toate felurile în romanul lui I. Sălceanu găsim și legenda biblică a lui Adam și Eva, în variantă musulmană în care mărul este înlocuit cu bobul de grîu, o istorie veselă mai ales prin „rezolvarea” ei: „După ce Adam și Eva au înghițit boabele de grîu, burțile lor s-au umflat, erau cît

burdufurile prea pline, gata să plesnească. Allah a trimis un înger credincios care le-a înfipt degetul între buci, și a sfredelit carnea pînă-n pîntec. O gaură salvatoare! Dar scîrna a murdărit raiul!” I. Sălceanu, *Apocalipsa...* p. 112.

Benedetto Croce în *Probleme de estetică*, Laterza, Bari, 1923, p. 287 constata că a încerca o „definiție” a sublimului, a tragicului sau a humorului este totuna cu a încerca să definești dragostea, ura sau fericirea - humorul fiind tocmai o realitate dintre „cele mai controversate și mai confuze”. Credem că mai degrabă rămîne la latitudinea fiecărui cititor/receptor să „eticheteze” natura acestor sentimente, în funcție de experiența, cultura, formația sa, de caracterul său, de contextul geografic, social și istoric, el recreînd opera/lumea care i se oferă în funcție de aceste elemente și de încă multe altele... Toate acestea sunt repere în funcție de care se conturează un topos (cum e cel dunărean), o stare.... o lume.... Cartea *Ha! The Science of When We Laugh and Why* a lui Scott Weems este dedicată, unui nou domeniu de cercetare, știința rîsului și a umorului cu implicațiile lor în societate, cu *importante* implicații, deoarece creierul (uman) *trebuie* să funcționeze permanent, deci *trebuie* să găsească în situații dificile, rezolvarea acestora și să evite blocarea activității sale. Se pare că aceste momente (finale) sunt datorate *umorului*, care, după cum constată autorul, capătă aspectul unui „mecanism adaptativ”. Situațiile de conflict și ambiguitate ne solicită în găsirea unor soluții, fapt ce presupune plăcerea căutării/explorării, dar și *bucuria*

rezolvării problemei, sentiment ce se manifestă prin rîs, prin cuvinte, expresii care exprimă această stare sufletească (bucuria, satisfacția). Și-apoi să ne gîndim la ceea ce scria N. Iorga despre români și să adăugăm în acest sens opinia lui M. Fotino, că „Umorul face parte din ființa românului”, dar și că acesta (umorul) reprezintă „adaptarea de ordin sufletesc în fața tragicului existențial.” *WebCultura*/14 ian, 2014.

Bibliografie:

- 1.Fănuș Neagu, *Îngerul a strigat*, Cartea Românească, București, 1970,
- 2.Ștefan Bănulescu, *Cartea Milionarului*, Eminescu, București, 1977,
- 3.Ștefan Bănulescu, *Iarna bărbaților*, Eminescu, București, 1977,
- 4.Ilie Sălceanu, *Trilogia Ada Kaleh, Apocalipsa după Mahomed (III)*, Eikon, Cluj, 2014,
- 5.Ovidiu Dunăreanu, *Întâmplări din anul șarpelui*, Tipo Moldova, Iași, 2013,
- 6.Emanoil Bucuța, *Scrieri*, Minerva, 1977,
- 7.Emanoil Bucuța, *Capra neagră*, Dacia, Cluj, 1977,
- 8.Anton Pann, *Povestea Vorbii*, Ed. Tineretului, 1964,
9. Anton Pann, *Felurite*, Dacia, Cluj, 1973,
- 10.Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, Dacia, Cluj, 2002,
- 11.Gustav R.Hocke, *Manierismul în literatură*, Univers, București, 1977,
- 12.Val. Panaitescu, *Humorul* (vol. I, II), Polirom, Iași, 2002,
- 13.Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, Eminescu, București, 1973,
- 14.Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești*, Minerva, București, 1977,
- 15.Thomas Hobbes, *Treatise on Human Nature*, 1650,
- 16.Jean-Marc Moura, *Le sens littéraire de l'humour*, PUF, Paris, 2010,
- 17.Charles R.Gruner, *The Game of Umor*, 1997,
- 18.Nicoleta Florina Mincă, *O geografie a imaginarului în proza lui Fănuș Neagu*, (teză dr.) Sibiu, 2008,
- 19.Vladimir Streinu, *Ion Creangă*, EPL, București, 1971,
20. Tudor Vianu, *Scriitori români*, Minerva, București, 1970,
- 21.Ion Roșioru, *Luceafărul de ziuă*, Ex Ponto, Constanța, 2004,
- 22.Nicolae Filimon, *Ciocoi vechi și noi sau Ce naște din pisică șoarici mîncîncă*, (romanț original), Editura pentru Literatură, București, 1964,
- 23.François Villon, *Balade*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956,
- 24.*Dicționarul limbii române moderne*, Ed. Academiei RPR, București, 1958,
- 25.*DEX'09*, 2009.

Învățături din învățături

Voicu ȘICHET

Iubire. Acesta este cuvântul care definește noua carte a părintelui dr. Cristian Boloș. Și nu este nicio exagerare. Părintele, vorbindu-ne despre învățătura lui Hristos, ne aduce la tot pasul în față acest mirific sentiment uman, și divin totodată, iubirea. Toate virtuțile moral-creștine au la bază iubirea, însăși viața în Hristos este iubire, iar toate păcatele, greșelile noastre pornesc din lipsa iubirii. După parcurgerea acestui volum, prima concluzie pe care am tras-o, primul sentiment a fost acela că toată existența omului pe pământ se învârtă în jurul iubirii sau, după caz, a lipsei acesteia.

Dar mai este un lucru foarte important: părintele a scris aceste rânduri cu multă dragoste, stăpânit și călăuzit de iubirea față Dumnezeu și față de oameni, pe aceasta din urmă nesfiindu-se să o amintească cititorului la sfârșitul fiecăruia din cele 21 de capitole, prin cuvintele *Dragii mei cititori, vă iubesc!* Aceste declarații de iubire vin în mod firesc, natural, ca un corolar a tot ceea ce explică și exemplifică în prealabil autorul, pe marginea unor citate/învățăminte transmise de-a lungul vieții de către părintele Arsenie Boca.

Înainte de a mă referi concret la volumul de față, simt nevoia să fac și eu o mărturisire: nu am primit cu foarte mare entuziasm propunerea/solicitarea Părintelui Cristian de a scrie o prefață la o lucrare cu un astfel de conținut, deși, evident, mă onora faptul că autorul s-a gândit la mine. Ezitarea mea avea două motive principale: 1. Nu am mai scris până în prezent vreo prefață la o carte a altui autor și 2. Chiar dacă sunt un creștin ortodox convins, nu stăpânesc într-atât de bine învățăturile Sfintelor Scripturi, încât să mă simt în măsură a prefața o lucrare cu un conținut religios, plină de atâția termeni specifici teologiei. Însă, buna relație pe care o am cu autorul, ca unii ce ostenim în aceeași frumoasă catedrală Adormirea Maicii Domnului din Satu Mare - domnia sa ca preot paroh, eu ca și consilier parohial - precum și la revista *Eroii Neamului*, dar, mai ales, insistențele părintelui, m-au determinat să accept această nouă provocare.

Așadar, ce aș putea spune eu despre acest volum? La început, când am primit propunerea, m-am gândit în sinea mea: oare ce mai poate scrie cineva, fie el și un preot erudit, cu har și dar de la Dumnezeu în ale scrisului, despre părintele Arsenie Boca, acest adevărat „Sfânt al Ardealului”, cum l-a considerat și îl consideră multă lume?! Mai ales că-l rugasem pe părintele Cristian să abordeze în numărul din decembrie 2014 al revistei *Eroii Neamului* acest subiect, la împlinirea a 25 de ani de la dispariția celui care a transformat mănăstirea Prislop, unde-și doarme somnul de veci, într-o adevărată Mecca a românilor. Și nu numai a românilor ortodocși!! Iar asta spune multe despre personalitatea părintelui Arsenie, despre credința multora, chiar a celor ce aparțin de alte culte, în puterea cu care a fost dăruit de Atotputernicul ca încă și din viața de dincolo de mormânt să poată mijloci îndurarea lui Dumnezeu față de bolile, necazurile și toate relele care se abat asupra omului în zilele noastre.

Dar, citind cele scrise de părintele Cristian, mi-am dat seama că acest subiect, dacă-l putem numi așa pe viitorul sfânt (nădăjduim noi, cât mai curând) al creștinătății românești, Arsenie Boca, este nepuizabil. Vorbele sale, îndrumările, sfaturile, chiar și criticile sale la adresa unuia sau a altuia, ori a întregii societăți omenești, sunt un perpetuu izvor de învățăminte, de hrană atât pentru sufletul omului necăjit și neajutorat, cât și a celui ce duce o viață decentă, îndestulată. Iar părintele Cristian asta face în lucrarea de față: tâlcuieste, explică pe înțelesul tuturor cuvintele cuprinse în propoziții și fraze scurte, concise, uneori chiar părăndu-ni-se ciudate la prima vedere, mulți neînțelegând exact ce vrea să spună marele duhovnic al secolului trecut. Prin legătura pe care o face autorul între vorbele părintelui Arsenie și cele scrise în Vechiul și Noul Testament, îi face pe cititori să înțeleagă mult mai bine nu numai citatele de la începutul fiecărui capitol, ci și multe din tainele dogmatice ale creștinismului ortodox. Chiar dacă nu ai fi un creștin adevărat, prin modul în care autorul reflectează asupra celor spuse de părintele Arsenie, te face să-L iubești pe Hristos, să-ți dorești să te apropii de El, să-L cunoști mai bine, să-I fii prieten. Cu atât mai mult, un

credincios practicant și cunoscător al învățăturii creștine își dorește să-și perfecționeze și mai mult relația sa cu Domnul Iisus Hristos, să trăiască în bună comuniune cu semenii.

Nu-mi rămâne decât să recomand, cu căldură, tuturor celor interesați să ducă o viață puternic ancorată în morala creștin-ortodoxă, dar și celor mai refractari la învățăturile bisericii, însă doritori de a afla lucruri interesante și taine despre fericire, bunătate, iertare și, mai ales, iubire, să citească reflexiile preotului dr. Cristian Boloș pe marginea îndemnurilor și cugetărilor memorabile ale părintelui Arsenie Boca. În oricare situație s-ar afla

cititorul, nu va avea decât de câștigat și, odată cu el, societatea în ansamblul ei.

Această nouă carte a părintelui Cristian, la fel ca celelalte, constituie, în opinia mea, un „umăr” pus de autor, o contribuție importantă la efortul multor instituții și organizații, guvernamentale sau civice, printre care la loc de cinste se află Biserica, de a construi o societate mai bună, mai tolerantă, fără abuzuri și violențe, o societate care reclamă IUBIRE! Și pentru aceasta nu pot decât să-i mulțumesc, să-l felicit pentru această nouă reușită editorială și să-i doresc sănătate, putere și mult spor în tot ceea ce face ca preot și ca om al cetății!

Nostalgiile unui narator plin de umor

Mihaela BĂDIȚĂ

Cea mai recentă carte a scriitorului Valeriu Anghel, „Farmecul amintirilor” (Ed. Etnous, Brașov, 2015) cuprinde o colecție de povestiri scurte, dar foarte bine legate între ele. Așa după cum sugerează și titlul cărții sunt evocate memorii ale autorului. Cele mai multe și plăcute amintiri sunt din fermecătoarea perioadă a copilăriei. Valeriu Anghel are har de povestitor, iar cartea este scrisă cu multă sinceritate, alert dar și simplu, fără înzorzonări inutile. Autorul este un vrednic continuator al marelui povestitor Ion Creangă. Chiar și anumite întâmplări sunt asemănătoare, citarea titlului unei povestiri „La scăldat” este o referință directă și totodată, o reverență. Este evident că apropierea de „Amintiri din copilărie” se explică prin tema aleasă, copilăria fiind lumea fermecătoare a jocului și a deplinei bune dispoziții, copilăria este spațiul idilic în care nimic rău nu se poate întâmpla, copiii trăiesc sub autoritatea, uneori severă a părinților, dar și sub oblăduirea nesfârșitei lor iubiri. Valeriu Anghel a copilărit tot într-un sat moldovenesc, dar în județul Bacău, anume în satul Tărăța, comuna Pîrjol. Subliniem însă autenticitatea trăirilor, revelate în scrieri originale, care se evidențiază printr-un umor tonic, focalizat mai ales pe farsele pe care și le făceau adeseori unul altuia Valeriu și fratele său Dorin, sau Vali și respectiv Del, cum mai erau

alintați cu simpatie.

Nu lipsesc descrierile în care sunt laudate frumusețile naturii din satul natal. Aparent plină de umor, povestirea „Mortul a înviat!” conține în subsidiar un drum inițiativ. Tehnic vorbind, această povestire este cumva cheia pentru compoziția întregului volum. Autorul își distrează cititorul cu tot felul de povești hazlii, spuse cu ironie și autoironie, dar gradat îl poartă de la registrul comic și/sau satiric la cel grav, de la bucuria descoperirii universului înconjurător la dureroase despărțiri de cei dragi, ultima evocare din carte, „La moartea fratelui”, fiind tragică. În cartea lui Valeriu Anghel sunt urmărite, de la copilărie până la completa maturizare, două destine, al naratorului și al fratelui. Și în cazul scriitorului băcăuan, oralitatea este admirabilă.

Suntem în asentimentul criticului Grigore Codrescu care în prefața cărții afirmă: „Totul la Valeriu Anghel este memorie, emoție și bucurie, iar spațiul este mai totdeauna recognoscibil, ca într-un sistem de cercuri concentrice neclintite, deși mereu în schimbare (...) Credibilitatea narațiunii, descrierii și a evocării sunt credem maxime, pentru că naratorul este și erou și martor, dar și comentator cu dublă perspectivă, una pentru cititor și alta pentru sine.”

Scrisă într-un stil clasic, într-un limbaj al cărui caracter colocvial îi subliniază savoarea, cartea „Farmecul amintirilor” oferă o lectură captivantă.

SUB UN SFEȘNIC DE STEA

Dan SANDU

Ciudad! De câte ori îmi rup, noaptea, din pleoape și visez cu ochii deschiși Basarabia bunilor mei din neam de Șerban(i), gândul mă poartă cu pași ca de pâslă spre chinovia în care Traianus trudește cu (prea mult) spor, ziduit între bucoavne și palimpseste ce vin din vechime, ca un domn pământean „prins” în pictura votivă a vreunei biserici de Țară, cel mai adesea rătăcitor cu folos printre întâmplările literare ale timpului său. Desigur, un timp bătut cu nestemate, alunecând firesc dinspre chirilica veche (care mi-a dijmuit și mie, cândva, tinerețile) spre alfabetul latin, numai bun să ne-nflorească la amândoi masa de scris ca pe-o istorie cu rost încifrat, trecută solemn prin inimile noastre de bravi moldavi. Eu, mai bătrân și mai sceptic, el, mai tânăr și mai cu umblet de prinț oriental. Prin livezi de slove și prin altare de dor:

„Am izbândit! Suntem durerea
Acestui neam uitat de astre.
Se-navuțește doar Puterea
Pe seama lacrimilor noastre.”

Și se mai face că prietenia noastră literară (a propos de versurile mai sus pomenite) umblă noaptea desculță prin pământuri transilvane ca să-și ostioiască oful în litaniiile barzilor ardeleni care-au ținut aprinsă, de-a pururi, candela „pătimirii noastre”. Parcă-l văd pe autorul „Celor trei vârste ale poemului” cum mă așteaptă zâmbind răbdător să „ne ținem de neamuri” și să trec maiestuos „Podul de flori” (cu sârmă ghimpată!), ca, văzându-mă teafăr și cu morile de vânt ale lui Don Quijote sub braț, să mă întâmpine, nu cu unul, ci cu două „sfeșnic(e) în rugăciune”, eu să-l îmbrățișez frățeste, și amândoi, hoțește, să cântăm până ne-or potopi lacrimile:

„Eu, carele-am furat povestea lumii
Și-o am ascuns în mine spre-a mai fi,
Sunt nerecunoscutul baci al humii
Și răstignit de psalmi mai pot trăi.

Pustiul care-am fost a înverzit,
Curând zbcuni-vor flori de sânziene,
Și-n mijlocul durerii ținuit
Bucium Mirare, Adevăr se cerne.”

Și cum să nu-l cinstesc, pentru asta, pe confratele meu Traian Vasilescu cu „vorbe noduroase”, pline de încredere în destinul său literar, pentru că mie îmi place la el cum se închină la Lumină, cum atinge cu mâna „vecia din Cuvânt”, cum îl „amurgește clipa”, cum își visează straiul „cusut de-o stea”(!!!). Desigur, autorul „Blestem-ului actual”, cel puțin, prin zodia mioritică a neamului nostru, cunoaște bine „lanul de-nflorite

singurătăți” ale pustiului siberian, pentru că și el și-a perindat copilăria prin poala maicii Rossia, așa cum, uneori, îți arunci pe fereastră călimara cu cerneală de tuci și te urci pe-o colină de busuioc tocat, ca să-ți strigi disperarea:

„...Doamne, ...
și rog să dai ordin
în zori
să ningă cu dragostea Ta
peste îngerii mei!”

Spirit rebel, neînregimentat în canoane, Traianus al tuturor românilor (de pretutindeni) nu crede în spaima revoltei în genunchi, nu se închină la himere, nu moare „în drum-ul spre sentință”:

„Sunt numai bun de așezat în iarbă
Și-abia stropit pe vise cu parfum
Aduc a schit cu nimb suav de fum
Și de ce clopot n-am, nimeni întrebă.”

Și de ce n-ar fi o stea singulară Traianus al nostru pe firmamentul de curcubeu fulgerat al Cuvântului? Vezi bine, el se „traduce” în mireasma de vis și otavă a limbii rămâne (mai ales de Moldova!), umbă noaptea, precum Iancu, prin Ardeal-ul de bocet și speranță al neamului românesc, mai ales cu viori de rugă (și de rugăciune) la subțioară, se cocoțează pe gardul literaturii române (din interior, desigur!) pentru a da cu tifla liftelor și impostorilor nărașiți la furțișag de identitate:

„Se face a infern în țara asta
Și-a lepădare de Christos sub cer.
Satrapul doarme dus, pustie-i feasta,
Prin care-aleargă-un vis de ienicer.”...

Nu mi-l pot închipui pe autenticul poet Traian Vasilescu decât ca pe-un „trubadur al Tăcerii”, ca pe un țaran (de la Nistru pân' la Prut și pân'la Tisa), ce veșnic trece strada a mirare (prin burg de Chișinău), ca pe un „slujitor îndărătnic” al „Fântânilor din voi, secate-n ceață”, ca pe un damnat „La ora preainsingurării” sortit să poarte în umblet înaltul din fluturi, cenușa ploilor fermecate c-un zâmbet de rusalcă:

„Iubito, ce-amiroși a primăvară,
Noi suntem condamnați să fim o țară!”

Și cum Doina menestrelului de la Răsărit nu se silabisește în gând, ci se cântă cu toată puterea unui preaplin de „Sfeșnic în rugăciune”, iată-mă și pe mine, „Nebunul din semne”, răsăfându-l pe Poet cu acest „cântec de prieten”, murmurat într-o polifonie străveche, la ceas de taină, pe prispa dintre două Români:

„Nebunii fericirii îmi par din ce în ce mai rari
Pericole de viață cu plânsul lor oprit
Semințele durute se clatină în palme de plugari
Sărmană masca unui secol cu zâmbet ipocrit!”

Ave, Maître!

DESTINUL LUI ALEXA PAȘCU

Nicolae CÂRLAN

Din miraculosul Fălticeni (târgul care, conform constatării lui G. Călinescu, s-ar situa pe poziția a doua, în plan național, după Iași, într-un clasament privind numărul de scriitori proveniți din același loc) s-a ridicat, mai pe îndelete, după o pregătire mai molcomă, un scriitor despre care s-ar fi convenit să se vorbească puțin... mai mult și mai aplicat, întrucât strădaniile sale de creator nu sunt dintre cele fără urm(ar)e în arealul receptivității. Este vorba despre **Alexa Pașcu**, poet și prozator, ba chiar și dramaturg care este de așteptat să surprindă publicul măcar pe scena fălticenică a Festivalului „Grigore Vasiliu Birlic”. Până una alta, în fișierul său bibliografic figurează mai multe cărți de poezie, proză și dramaturgie care, după părerea noastră, merită să fie cunoscute, chiar și numai enunțativ, precum urmează:

A. VERSURI: *Libertatea zborului* (București, Ed. ARC, 1995), *Însemnele clipei* (Suceava, Ed. Mușatinii, 1999), *Risipitorul de semne* (Fălticeni, Ed. Mila Creștină, 2007), *Dorul de cânt, de lumina cuvânt* (Iași, Ed. StudIS, 2010), *Urmele păsării-cuvânt* (Iași, Ed. StudIS, 2011), *Vibrație pentru cuvânt* (Iași, Ed. StudIS, 2013); *Șoapte în amurg* (Iași, Ed. StudIS, 2015);

B. PROZĂ: *Prin labirintul vieții*, (Iași, Ed. StudIS, 2013), *Destin*, roman (Iași, Ed. StudIS, 2014), *Pelerinaj prin Țara Sfântă* (Iași, Ed. StudIS, 2015);

C. DRAMATURGIE: *Alexandru Lăpușneanu*, teatru în versuri (Fălticeni, Ed. Mila Creștină, 2006).

Așadar, unsprezece cărți (șapte de poezie, trei de proză și una de dramaturgie), date la iveală de harnicul truditor Alexa Pașcu în decurs de două decenii; iată un bilanț statistic care nu are cum să-i displică autorului, om al cifrelor în viața de toate zilele (un fost cel mai important bancher - director de bancă - în urbea sa), cel puțin până s-a pensionat, profesiune care, lucru mai rar, nu-și prea găsește reflexe în nici una dintre scrierile sale de până acum. Dar timpul nu-i pierdut, iar surse de

inspirație în lumea băncilor și a finanțelor se găsesc berechet!

S-ar putea conchide, luând ca reper bilanțul de mai sus, că Alexa Pașcu este un poet care cochetează din când în când și cu alte genuri literare, poate doar ca o soluție de refugiu revigorant, un fel de violon d' Ingres. Această impresie subzistă până străbatem și universul prozei sale, deloc lipsită de interesul susținut de materia

abordată, de maniera construcției epice și de factura scriiturii românești, tradiționale (dar nelipsită totuși de personalitate), de conturarea unor personaje menite să impresioneze prin caractere morale pozitive, pe care, naivii de noi!, ni le-am dori prezente și prin ambientul nostru cotidian care, se pare, nu-i deloc dispus, în plin postmodernism, să mai suporte asemenea doleanțe... vetuste..

Oprindu-ne doar la cea ce, mai mult decât probabil, autorul consideră, poate că pe bună dreptate, a fi principala piesă de rezistență a creației sale literare - romanul *Destin*, 2014 -, să notăm că chiar din start el ne surprinde prin apelul la o modalitate „inedită” / „insolită” de intrare în narațiunea propriu-zisă, de bază, a cărții: este vorba de ceea ce în cinematografia americană care cultiva SF-ul, se numea, pe la mijlocul secolului XX, „proiecția în tunelul timpului”, unde dimensiunile lumii reale dobândesc determinări spațio-temporale, și nu numai, neașteptate. În fapt, monahul (de etnie română) Iustin, descins, din Sihăstria nemțeană, la „Mănăstirea Sfântul Sasva cel Sfințit din Pustul Iudeii”, spre a se împlini spiritual, intră, în urma unui accident cardiac, într-o stare de comă (moarte clinică) de natură să-i declanșeze impresia revenirii în propria-i biografie retrăită d' a capo. Această translație autorul și-o imaginează astfel: „... monahului Iustin i s-a părut că pleacă într-un fel de zbor cu o extraordinară viteză. La început, a străbătut un tunel întunecat, apoi, a trecut printr-o zonă cu lumină roșietică, urmată imediat de o alta cu lumină curcubeică, după care parcă a fost expulzat într-un spațiu cu lumină albă, extrem de strălucitoare și plăcută,

mângâietoare, unde tot și toate parcă erau de aur. Ajuns în spațiul acela cu lumină extraordinară, s-a auzit strigat de o voce dulce și caldă: <<Alexandre! Alexandre!>>. A recunoscut-o imediat. Era vocea mamei lui. Pe mama nu o vedea, doar o auzea. Atunci filmul vieții lui a început să se deruleze de la un capăt la altul, fiecare scenă fiind precedată de un flash.” (Această din urmă frază poate să reprezinte, la nevoie, și un avertisment, identificabil măcar a posteriori, privitor la tehnica derulării întregii desfășurări narative.)

Astfel, prin această manevră / „găselniță”, abil mânuită, autorul ne face martorii unei existențe umane retrăite evolutiv, în mediile și cu relațiile specifice fiecărui moment înfățișat în mod adecvat, prin selectarea și adaptarea mijloacelor narative de rigoare. Ne aflăm, astfel, în cadrele unui soi de roman de inițiere în tainele unei vieți normale, mai precis al formării și devenirii unei personalități - Alexandru, eroul principal al întregii narațiuni - care-și caută și își împlinește, etapizat, *destinul*, înregistrând, succesiv-linear, urcușuri obișnuite, lente și coborâșuri (minore, cele mai multe). Nu avem, prin urmare, de a face cu un destin extraordinar, plurivalent, care să solicite o scriitură proprie unui romantism reactualizat, ci mai degrabă cu unul comun, care implică o abordare prozastică de sorginte realist-clasică, punctată, „pe la soroace” bine programate de autor, cu secvențe încărcate de lirism (în special succintele descrieri de natură autohtonă sau, mai puține, exotice: din ținutul iudaic unde eroul își începe, în comă, și este aproape să își încheie destinul), ori cu momente tensionate pline de suspans, care dau scriiturii relief și varietate, menite a preîntâmpina instalarea monotoniei proprii unei expuneri terne și plicticoase.

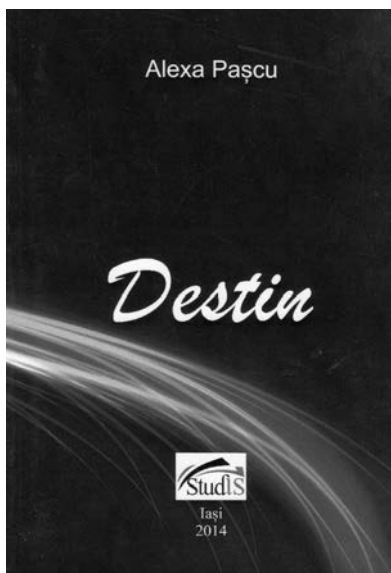
La nivel global privind lucrurile, suntem îndreptățiți să afirmăm că nimic (aproape) nu lipsește din această construcție romanică a fălțiceniului Alexa Pașcu, pentru a o încadra fără greș în universul genului: mai întâi vom remarca faptul că sunt aici, peste tot locul, scene de viață autentică, fie că este vorba de aspecte ale muncii fizice (în mediul rural, mai ales: în pădure, în gospodărie etc.) sau intelectuale (în mediul școlar

sau universitar), de viața în cazarmă, de scene erotice, cu flirturi și chiar cu adultere, decente totuși, dacă nu chiar „nevinovate”, de (rare) implicații ale onirismului, de contexte politice absurde și brutale (colectivizarea, impactul securității, revoluția din '89, o seamă de trăiri religioase generate de „căutarea mântuirii”), în care eroul este implicat într-un fel sau altul, dacă nu totdeauna ca agent activ, atunci cel puțin la nivelul contemplativității mărturisitoare sau al participării afective contaminante pentru universul receptării etc.

Demn de remarcat ni se pare și faptul că autorul uzează de o construcție prozastică menită să confere destinului rezervat eroului său un traiect oarecum circular: după ce se trezește din coma care i-a prilejuit întreaga derulare a filmului vieții, monahul Iustin, alias Alexandru (Pașcu?), revine la Mănăstirea Sihăstria, unde după ce „trăiește minunea vindecării sale”, se retrage în pustnicie, nu neapărat exclusiv din motive isihastice (deși autorul ne sugerează că aceasta-i principala cauză a opțiunii sale), ci și datorită unei determinări cu rădăcini în viața laică din vremea când monahul Iustin nu era altcineva decât personajul Alexandru, un ins cu familie așezată, care, ajunsă la senectute și după oarece experiențe mistice, găsește, pe baza unei înțelegeri biunivoce (între soț și soție) că soluția finală a existenței este una de sorginte spirituală.

O altă constatare care se impune a fi subliniată constă în aceea că autorul, deși la prima experiență de acest fel, stăpânește cu siguranță materia romanică asumată, pe care o tratează sistematic, distribuind-o în capitole judicios proporționate și cu titlaturi adecvat-rezumatice.

Putem, așadar, spune că Alexa Pașcu, deținător al unei experiențe scriitoricești în domeniul prozastic nu dintre cele mai ample și redutabile (câteva prezențe, premiate, la concursuri literare de gen și volumul de proze *Prin labirintul vieții*, valorificat în parte în acest roman), stăpânește cu destulă siguranță meșteșugul de trebuință pentru a-și materializa disponibilitățile talentului în domeniul construcției romanești.

Cornel Nistea între ritualul bestiei și șezlongul albastru. Note literare la un premiu

Constantin STANCU

Cornel Nistea, scriitor român, membru al Filialei Alba-Hunedoara a Uniunii Scriitorilor din România. Cornel Nistea s-a născut la 6 august 1939 în satul Valea Largă (comuna Sălciua, pe Valea Arieșului). Licențiat în litere al Universității Babeș-Bolyai din Cluj. A fost profesor de limba și literatura română la Alba Iulia. În anii '80 publica proză scurtă în mai multe reviste ale Uniunii scriitorilor, debutează în volum în 1984 cu *Focuri în septembrie* (Editura Cartea Românească), afectată de cenzura vremii. În iulie 2008 a ieșit de sub tipar romanul *Ritualul bestiei. Amintiri din șezlongul albastru* (inițial intitulat „Amintiri din șezlongul albastru”). Proză scurtă, nuvele: *Colonia de vulturi - Ed. Teognost, Cluj-Napoca, 2004; Papagalii mei adorați - Ed. Context, Cluj-Napoca, 2004 etc.*

Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Alba-Hunedoara, redactor al revistei „Discobolul” (după anul 1990) și un romancier de forță. A pledat constant pentru condiția scriitorului în societate și a susținut numeroși confrăți prin activitatea sa. Este membru în consiliul de conducere al filialei din care face parte, implicându-se în numeroase proiecte culturale.

Filiala Alba-Hunedoara a Uniunii Scriitorilor din România i-a acordat în 4 decembrie 2014 premiul pentru memorialistică, carte scrisă în anul 2013: „*Jurnal 1977-1984*”. Se recunoaște pasiunea pentru conservarea memoriei și pentru jurnal, metodă reținută și în romanele sale, cu certitudine, inspirate din viață.

Critica literară a consemnat:

„Proza aceasta, lipsită de artificii genului, s-ar putea încadra în ceea ce teoria literară numește autoficțiune, prin impresia transmisă cititorului de abolire a frontierelor dintre ficțiune și non-ficțiune”. (Mircea Muthu).

„În fiecare lume ficțională din prozele lui Cornel Nistea exista un narator mai mult sau mai puțin implicat în aceste lumi, cu un mandat moral evident de unde provine și vocația sa de căutare a adevărului. De obicei, acest narator are voluptatea retrospectivilor destinate să vindece răni mai vechi sau mai noi, fie ale sale, fie ale altora”. (Aurel Pantea).

„Orlando este un alter-ego al autorului-dubitativ în perimetrul estetici: iscodind prelungirile acesteia în modalități de comportament, de unde rezultă un grad de sinceritate auctorială demn de cel mai înalt interes”. (Titu Popescu).

Putem nota câteva aspecte legate de romanele lui Cornel Nistea, din punctul de vedere al cititorului pasionat.

Cornel Nistea este prezent în peisajul literar cu romanul *Întâlnirile mele cu Orlando* (Cornel Nistea, *Întâlnirile mele cu Orlando*, Editura Unirea - Alba Iulia, 2012. Roman, apărut cu sprijinul Consiliului Județean Alba), un roman solid, serios, care aduce o tușă importantă în ce privește viața intelectualului român înainte de anul 1989.

Romanul tratează viața artistului în perioade dificile din istorie când arta pare a fi uitată între necesitățile sociale și jocul puterii în platoul magnetic al destinului.

Temele pe care le ridică romancierul sunt profunde, esențiale și mereu actuale. Există o fantă în istorie când lucrurile trebuie spuse pe nume, se definesc și devin mai clare. Cornel Nistea este un lucid, vede trecutul prin perspectiva viitorului, unele teme vor fi mereu actuale, contextul va fi altul, deschiderile altele, oportunitățile sub o altă dimensiune.

Romancierul știe și poate să realizeze atmosfera vieții în sine ca viață, trăirile personajelor sunt reale, necesitățile omului sunt clar definite, forța sa este pusă în lumină. Rezultatul, însă, depinde de societatea în care trăiește artistul, strict determinată în timp și spațiu.

Sunt puse în lumină destinul artei și destinul

artistului, legătura cu divinitatea, cu oamenii, cu natura. Se face o paralelă între artistul care trăiește în mediu catolic, specific unei părți a Europei, și artistul care trăiește într-un mediu ortodox. Romancierul insistă pe tema iubirii ca legătură importantă a existenței, între necesitate și realizare. Iubirea este lentila prin care viața se vede potențată, viața prinde contur, sens, dramă. Relația bărbat-femeie, mai ales în mediul artistic, pare a fi esențială pentru că declanșează energii nebănuite.

Romanul începe cu un motto: „Iubirea este singura aducătoare de fericire pură”.

Textul este preluat din **Bergson**, acțiunea romanului se focalizează pe această perspectivă, mereu istorică și anistorică. Artistul caută iubirea pentru că este călător spre fericirea pură.

Acțiunea are ca prim plan iubirile în paralel, în oglindă, ale lui Horațiu - romancier, în principal și Anamaria, apoi Orlando-pictor și Diana. Cupluri simetrice, văzute din unghiuri diferite. Preocupările femeilor sunt în sfera intelectualului, respectiv psihologie și artă, acest lucru face acțiunea mai interesantă, mai palpantă din punct de vedere spiritual. Aceste cupluri dinamizează acțiunea. Tensiunea dintre iubirea ideală, așa cum o dorește Horațiu Codru și iubirea carnală, frustră și pragmatică, așa cum o trăiește Orlando, se materializează în lungi dialoguri, reflecții, acțiuni impulsive și realitatea care le mediază și limitează.

„Eram gelos pe relația lui cu Diana, în mintea mea se crease un adevărat complex al unui incest, dar mai era și altceva, poate dorința ascunsă de-a mă afla măcar o vreme în locul lui și nu-mi puteam deloc potoli ticăloșia asta mizerabilă. Dar oare relația mea cu Anamaria ce era? Nu era oare bazată tot pe nimicnicie? Nu, nu, era altceva! Și-mi părea așa de rău că îndrăznisem să gândesc o asemenea aberație. Ei, nu, relația mea cu Ana era deasupra tuturor mizeriilor, se afla într-un Eden și acolo nu-o puteau atinge răutățile, geloziiile de niciun fel”.

Cornel Nistea pune în balanță, lucru cel mai important, comunicarea artistului cu lumea fie prin imagine (Orlando), fie prin cuvânt (Horațiu). Aici se centrează tensiunea romanului. Scriitorul comunică prin cuvinte, modul de înțelegere a operei scrise este mai complex, mai dificil, romancierul pare angoasat, tracasat de neputințele sale, de geloziiile sale, de lipsa de înțelegere a celorlalți. Pictorul comunică prin imagine, imaginea vrăjește lumea, declanșează vitalitate în jur, femeile par

atinse de farmecul stârnit de culoarea care umbrește destinul.

Romancierul visează la o artă angajată, opera sa ar trebui să reflecte lumea așa cum este, să nu înfrumusețeze, să fie oglinda adevărului. Pictorul este un estetic, peisajul, nudul, tabloul care picură frumusețe de dragul frumuseții, atrage ochiul, mintea, trupul. Pictorul nu se complexează, el pictează nuduri pentru că este, într-un fel, divin. Lumea a fost creată frust, iar trupul femeii reflectă frumusețea și perfecțiunea creației, în background este creatorul. Femeile acceptă (și asta într-o epocă dificilă) să pozeze, indiferent de starea socială în care se află pentru că sunt vrăjite de ideea eternității: peste ani lumea va cunoaște că **ea** a fost **modelul artistului**. Un gând din copilăria lumii, modelul care trăiește prin opera artistului.

Pictorul instituise un adevărat **ritual** pentru a atrage și a picta femeile în atelierul său de boem, atingerile devin argumente pentru o estetică a frumosului. Epoca, însă, vrea altceva: imagini frumoase, peisaje la mare... peisaje din natura patriei, portretul sănătos al muncitorului, al femeii mature... Fiecare își va avea premiile lui, pare să fie mesajul, uitând că vremurile trec. Da, epocile se pliază, oamenii dispar, noi personaje apar în planul secund, apoi în prim plan.

Romancierul, eroul din carte, se dorește un apărător al adevărului, titlurile romanelor sale sunt sugestive: *Destine, Mizeria, Umiliința cea de toate zilele*... Frica de scris este sinonimă cu frica de moarte, dar rațiunea vieții este de a se realiza ca artist depășind condițiile subiective momentane care apar inerent în viața cotidiană. Tangențial se pune problema relației cu Dumnezeu, mai ales în perioada în care romancierul se afla la Praga într-un studiu aprofundat despre condiția umană în comunism.

Romancierul, ca personaj important, visa la o viață împlinită alături de Anamaria, vremea petrecută în Cehoslovacia (stat unic în perioada comunistă) îi va dovedi contrariul, va trăi o frumoasă perioadă de dragoste alături de Katerina, fiica unor demnitari comuniști care locuiau acolo.

Experiența este unică, Horațiu descoperă o altă lume, ar putea să evadeze în lumea liberă dar rămâne prins în plasa subtilă întinsă de sistemul comunist în viața artistului. Nu poate evada, sistemul era mai puternic prin jocul politic, prin tehnici de manipulare, supraveghere, testare... Faptul că, la un moment dat, *Radio Europa Liberă* îi

face public un fragment din romanul său, în loc să-i aducă aprecieri, este privit cu suspiciune. Devine inamicul. Orice faptă a sa pare un element într-un joc ciudat al sistemului de putere comunist care tindea să controleze totul. Viața intimă dispărea, omul părea o piesă într-un puzzle dinaintea anunțat... Viața îl va împinge într-un spital de boli nervoase, marea evadare devine marea rătăcire, sistemul pune o pecete irepetabilă pe conștiința artistului: **nebun**... O întâmplare îi va permite evadarea la... Paris, e jocul marilor puteri în care individul este captat până la anihilare... Sistemele sunt complementare și omul este anihilat.

Cornel Nistea reușește să descrie perioada grea din netimpul comunist, privațiunile cetățenilor, dramele scriitorului, compromisul zilnic care devenise mizerie morală, o lume fără Dumnezeu. Autorul reușește o sinteză a epocii, lăsând deschisă oportunitatea unei viitoare analize a vieții artistului după anul 1989 în România și temele par a fi extraordinare. Ce mai înseamnă nudul într-o lume a pornografiei, dar dependența artistului de sistemul de putere și de jocul pe piața liberă a artei? Ce mai înseamnă impactul informației în viața de zi cu zi, diferențele dintre indivizi într-o lume care plutește spre globalizare...

Întâlnirile romancierului cu Orlando sunt ocazii de a emite idei, stări, definiții, concluzii, neliniști, concluzii incomode.

„- Bine, Horațiu! Hai să vorbim atunci despre ce-i acela succes. Ai hoinărit prin lume, ai sedus femei, ai scris romane. Ce bine mai mare ți-ai putea dori. Apoi îți mai spun ceva: Succesul e o chestie absolut înșelătoare, care adeseori provoacă victime. Trebuie să fii un om fericit că n-ai avut experiența celor care au trăit succesul totdeauna efemer și iluzoriu. Ce să-ți spun, după ce un artist are succes, cum acesta îl părăsește, trăiește o dramă de neimaginat, pătimește mult mai tare decât cei care n-au avut succes de-a lungul timpului, dar și l-au dorit.”

Interesante sunt dialogurile romancierului cu iubita sa Anamaria, o intelectuală de rasă, detașată, realistă, care se va realiza altundeva,

înțelege epoca, se desprinde din plasa ideilor fabricate de propaganda comunistă. Apoi, *întâlnirile* lui Horațiu cu alte persoane importante ale vremii sunt interesante, incitante și declanșează stări spirituale de excepție, ca o fractură în sistemul politic al epocii, o fantă prin care se zăresc anii în toată goliciunea lor (nudul vremii).

Cu toate acestea, Horațiu, până la un moment dat, este un ales al destinului (titlu de roman) beneficiază din plin de beneficiile sistemului, dar nu reușește să se împlinească. Ajunge matur fără familie, copii... Iubirea este o iluzie în epocă, o nălucă... Este aici și drama artistului căzut în capcana întinsă de sistem pentru cei care îndrăznesc să viseze și să caute esențele...

„Creatorul de artă e un însingurat ce-și trăiește drama fără să se poată vindeca vreodată de iminența eșecului”- iată o idee despre destinul intelectualului într-o lume căzută din miracol...

„...am după mulți ani prilejul să mă întâlnesc cu Dumnezeu și nu știu ce să-i spun”.- Drama artistului în fața eternității pure...

„...omul poate fi fericit fără a fi negreșit creator de mari valori...”.- O temă incitantă pentru un psiholog.

„...omul are datoria să încerce să fie fericit?”- Întrebarea care macină conștiința scriitorului.

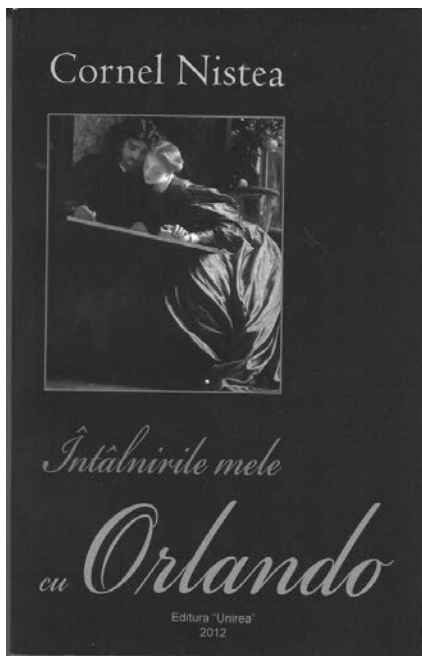
„Ti-am citit ultimele capitole despre *Reacțiile întârziate* și-am descoperit acolo o analiză dintre cele mai originale asupra nepăsării și trândăviei sociale...”.- Gânduri interzise într-o lume captivă.

„Nu mă tem de nimic altceva mai mult decât de prostie. Nu-i o noutate că ne ascundem de oamenii ignoranți și răi”.- Instinctul de apărare într-o societate bolnavă.

„Lașitatea omului de rând”.- O direcție imposibilă în epoca dictaturii comuniste pentru intelectual.

O altă temă interesantă într-un sistem social închis: „Disertație despre lene, lașitate și trădare”.

Romanul reușește să fixeze esența vieții în momentul în care iubirea este văzută ca un vehicul spre fericirea pură, ca năzuință, ca speranță, ca detentă spre desăvârșire...

Ritualul bestiei, de **Cornel Nistea**, de asemenea, este un roman dens și exact, un roman ca un strigăt, poem epic în plin ritual al bestiei, apărut la Alba-Iulia: Editura Teognost - 2009.

Un om în vârstă, la șaptezeci de ani, stă în șezlongul albastru și rememorează împreună cu nepoata viața sa care a fost, ce este și ce ar fi putut fi. O poveste care se suprapune peste povestea țării sale.

Pompiliu Dascălu are puterea de a privi cumva detașat istoria ultimilor cincizeci de ani în care a suferit transformarea sa nedorită în mod brutal, dar a reușit să supraviețuiască. Este un biruitor, într-un fel anume, e biruința martorului care povestind, acuză. În același timp, se lustrează depunând efortul de a purifica memoria românilor, reușind să rămână cumva detașat de drama proprie.

Scriitorul a valorificat memoria colectivă a românilor despre perioada comunistă dintr-un unghi etern, cel al credinței trăite, pornind de la valorile certe în așa fel încât judecata, cu o sentință nepronunțată, încă, vine de la sine. Este judecata timpului crud care nu a mai avut răbdare, după cum scria Marin Preda.

Cornel Nistea urmărește viața eroului principal, Pompiliu Dascălu, cercetător la un institut românesc având ca temă **rezistența** celulei mormolocului de broască împotriva factorilor nocivi de mediu, temă necesară și simbolică implicit. Un ins ce dorea să fugă de politică și să rămână omul de știință preocupat de studiul său, în ciuda vârtejurii în care au fost prinși cei mai mulți români.

Dar Bestia își face apariția în România după anul 1945, începe ritualul, un ritual asemenea celui religios, o religie a necredincioșilor care doresc **puterea** cu orice preț. Puterea care trimitea la moarte orice om, chiar și nevinovat, la moarte doar, și pentru că, nu accepta ritualul. Ritualul declanșat de Bestie este necesar pentru că individul, prins în hora aceastea, nu mai putea scăpa.

Citind romanul asistăm pe rând, imaginar pentru cititor, dar real și tragic pentru mulți români, la îmbolnăvirea spirituală și fizică a omului. Români care au trăit în acele vremuri au simțit pe pielea lor ce înseamnă dansul Bestiei pe destinul lor.

Dumnezeu este înlocuit de **noul crez**, apostolii creștini de „marii dascăli ai omenirii”, credinciosul obișnuit devine activist de partid. Scriptura este înlocuită cu broșura de partid, psalmul credinței de poezia patriotică. Proprietatea

individului devine proprietatea poporului, dar, în fapt, aparține celor care în mod cinic o gestionează. Fără milă sau morală, biblioteca e un loc al pierzării, etc.

Bestia își susține ritualul, omul a trebuit să înțeleagă faptul că e mai ușor fără de Dumnezeu, iar poporul să trăiască în modul acesta, la limita existenței. Vegetând, fără ideal, fără scop personal și social totodată, viața în afara istoriei, adică.

Pompiliu Dascălu devine, treptat, captiv al sistemului din care încearcă să evadeze ținând un **jurnal** al întâmplărilor triste, un jurnal secret și public, indirect, în același timp, cu întâmplări știute de toți. A ține un jurnal pe vremuri grele, în prezența Bestiei, era un motiv de condamnare la moarte pentru cel care scria și pentru personajele jurnalului, dar efortul, mai ales spiritual, trebuia făcut: **o națiune are nevoie de adevăr pentru a se elibera, un adevăr care poate să vină la timp și, uneori, la netimp**. Era în joc, de fapt, memoria unui popor care trebuia să înțeleagă și să nu repete.

Lângă personajul principal își trăiește drama Matei Petric, coleg la institutul de cercetare, drama sa este în sens invers, ca fost legionar, căutând sprijin într-o doctrină specifică perioadei dintre cele două războaie mondiale. Era o doctrină antagonică și totuși având puncte comune triste și dure cu ritualul Bestiei, care a măcinat generații de cetățeni.

Privind din alt unghi, epoca este străbătută de către Dorel Gozarul, fiul unui procuror de temut în acei ani, cu avantajele materiale și dezavantajele vieții personale.

Peisajul uman este completat de Sorana Lăpădatu, o femeie simplă care primește mai multă putere decât poate duce, are origine sănătoasă în viziunea sistemului și a marilor dascăli. De la cartea de rugăciuni ajunge la cârticica de propagandă. Zina Stricatu este femeia tânără și plină de călduri care caută un loc comod în partid și în societate. Da, prin prezența ei fizică și prin pofta de viață simplă la nivelul simțurilor comune, ca etalon în epocă, gată să participe la o masă bună și la o partidă de sex cu detașare și hărnicie specifică oamenilor rudimentari care nu puteau să înțeleagă.

O apariție interesantă pe paginile narațiunii este Luisa Tisoveanu, cercetătoare, colegă cu Dascălu, o femeie care aspira spre o viață luminoasă, la dragoste și la vremuri mai bune, totul în mod inutil, încercând să salveze ce se mai poate salva din vremurile de libertate.

Personajele sunt mai multe, fiecare are un traseu specific în viață și asta dă culoare unui fundal trist al evului, însă viața pare absorbită de evenimente străine. Fiecare individ prezent pe filele cărții este un tipar uman asemenea mormolocului de broască, trebuind să reziste factorilor nocivi de mediu. Tiparul este emblematic și exemplificator până la strigăt. Scena scriitorilor care își abandonează crezul pentru un altul, întâlnire de propagandă și de bocet este o scenă care pune în lumină cedarea celor buni în fața Bestiei.

Personajul principal se leagă de trecut prin amintirile sale despre unchiul Lionel, fost avocat care a decis să fugă din țară dar care a lăsat în urmă cărți, un apartament, câteva valori specifice lumii libere. Atunci omul putea să viețuiască aproape normal, legătura e de natură spirituală și nu de sânge cum ar fi fost firesc, memoria conservă speranța după cum și transmite ultimul capitol al romanului. Pompiliu locuiește pe **strada Speranței nr. 13 bis**, ca un fel de reluare a ritualului, pe un alt plan, al amintirii și al posibilității de reînviere a Bestiei într-un alt context.

Vremurile fac imposibilă iubirea dintre cei doi colegi, Pompiliu și Luisa, iubirea este exclusă din ecuația vremii, rămâne animalul care își caută locaș în căldura Bestiei. Eforturile personajelor de a realiza o relație simplă, de iubire, o relație sănătoasă și necesară la nivel uman, sunt inutile, vremurile au fost altele și condițiile sociale au dus în ruină ființa.

Căderea omului este redată de scriitorul Cornel Nistea prin întâlnirea dintre eroul principal și pictorul **Mavros**, e o întâlnire cu **artistul** care și-a pierdut țelul, se refugiază în credință, renunță la marile teme ale artei pentru a picta îngeri. Își ascunde opera pentru a o feri de distrugere, dar icoanele sale sunt împușcate simbolic de oamenii vremii, biserica rezistă la nivelul cuvântului rostit, semnele creștine sunt *omorâte* de noii ucenici ai comunismului, ai Anticristului.

Teroarea este și ea menținută de tancuri și armată, de abordarea brutală a individului de civili fără de identitate care fac propagandă. Rezistența umană e la nivel de zvonuri, percheziția este iminentă la serviciu, acasă, la vecin, atmosfera este la nivel de bilețele, la nivel de fasole cu ciolan servită la restaurantul partidului, totul făcând parte din **ritual**.

O prezență copleșitoare în acțiunea romanului sunt **papagalii**, singurii care mai pot duce un *dialog*, cât de cât normal cu personajul principal, mimează libertatea de gândire, dar, brusc, totul cade, papagalii preiau lozincile utilizate de Bestie, „învață” repede noua ideologie pe care o strigă cu fervoare indiferent de personaj. Prezența papagalului în filmul acțiunii este unul necesar și lasă deschisă povestea. Bestia poate reveni, ei anticipează papagalii de astăzi de la televiziunile „libere”, prinse în colivia unui capitalism original românesc. De reținut prezența acestora ca un fel de taină a cărții.

Evadarea eroului din real în jurnalul pe care îl ține este singura posibilitate de a rezista vremii, cuvântul care deschide limite, care trimite spre credința, la triumful binelui asupra răului, ca metodă de luptă a lui Dumnezeu cu Bestia.

Filmul povestirii rămâne deschis și autorul sugerează acest lucru prin frazele utilizate de personaje, prin speranță, prin finalul cu **șezlong albastru, memoria devine bun personal și național**.

Cornel Nistea a reușit să scrie un roman solid, bazat pe o povestire exactă, cu un limbaj echilibrat ce ține în frâu sloganele trecute, prezente și viitoare, cu detașarea celui care știe unde este puterea adevărată și de ce Bestia poate fi învinsă.

Autorul scrie: „*Dar ciudățenia cea mai mare era că un pictor de avangardă cum era Mavros renunțase instantaneu la viziunile sale moderniste și începuse să picteze dumnezei, sfinți și îngeri*”.

Iar în alt loc scrie: „*A coborât agale scara. Curând, în fața mea am văzut alt Mavros decât cel din urmă cu câțiva ani, un bătrân numai piele și os, cu barba albă și fața tristă de sfânt, de parcă atunci ar fi coborât de pe perete*”.

Romanul se termină optimist: **castanii de pe alee înfloresc a doua oră în acea toamnă** de după retragerea Bestiei..., acolo pe **strada Speranței nr. 13 bis...**

Acestea sunt liniile de forță ale romanelor lui Cornel Nistea: realismul, viața omului între mandibulele timpului, tipare pentru destinele oamenilor care au trăit într-o epoca brutală. Scriitorul lămurește fața văzută și nevăzută a vremurilor.

...Lasă deschisă ușa speranței pentru cei care vin după noi...

VIS ȘI INOCENȚĂ

Octavian MIHALCEA

O accentuată atitudine manifestă în raport cu aspectările poetice ale sufletului se desprinde din textele lui Constantin Stroe. Sensibilitatea, uneori având exacerbate nuanțe care aparțin vârstei primei inocente, ampretează versurile din volumul *Oglindă de cer* (Editura Detectiv, București, 2015). La nivel primordial întâlnim manifestări lirice ce descriu complexitatea fenomenului iubirii, astfel fiind proiectați în generoase spații diafane. Starea de perpetuă adorație anunță vizitarea unor teritorii situate sub raze benigne, acolo unde visul și speranța iau valori considerabile, așa cum regăsim în această fluidă *impresie* venețiană : „Eram visător într-o gondolă/ Spre o Veneție imaginară,/ Puteai intra pe bază de parolă,/ Când soarele scăpăta către seară...// Eram cu prinți și prințese/ Zburdând valuri-valuri,/ Trăiam o iubire ca-n vise/ un înger veghea la portaluri...// Cuprindeam în brațe Universul,/ Cânta o fată la harpă,/ În mine se cuibărea frumosul/ Modelând liniștea din apă...// O strâng la piept parcă și-acum,/ Pe fata aceea ce-mi cânta,/ Cu ea navigam pe-același drum,/ Călătoria parcă nu mai înceta!...” (*Povestea unei călătorii*). Astfel, întâlnim „chipuri de îngeri”, „flori-nestemate”, „zăpezi înflorite”, „aroma viselor”, chiar și un „poem de muguri”, într-o desfășurare lirică în care Constantin Stroe privilegiază vibrația axată pe sinceritate. Unele poezii din *Oglindă de cer* abordează și teme din registrul grav, așa cum aflăm în acest text dedicat mult regretatului poet Vasile Preda: „Prea devreme ai plecat Poete,/ Și au rămas atâtea vise la rând/ Pe coala albă neașternute/ Și cititorul tău lăcrimând!// Te aștept să revii Poete,/ Când se vor deschide porțile-n ceruri/ Iar judecățile vor fi mai drepte/ Pe acele-nvolburate, sfinte vremuri!// Și-ți vei continua opera, Poete,/ Despre lumea asta cu erată,/ Cu lumina minții tale înțelepte/ Cum o făceai și altădată!” (*De vorbă cu poetul plecat*). Ciclurile

poetice ale volumului, „Cântece de dragoste”, „Răspântii cerești”, „Rodul anotimpurilor” și „Sub fereastra poetului”, etalează, în general, stări poetice tributare hipersensibilității pasionale, cu deosebit accent pus pe interioritate. Tradiția va avea mereu un loc important în inima poetului : „Din nou revin zăpezile,/ În case, cămărilor-s pline/ Cu același ritual iernile,/ Așteaptă sărbătorile blajine...//

Pogoară lumină din lumină,/ Din cerul cu steluțe de-argint,/ Gospodarii așteaptă să vină/ Copii cu Steaua în colind...// Jur-împrejur altare de nămeți/ În care ard raze de soare,/ Gălăgioși, cântă fete și băieți/ Încep pe ulițe să coboare...// Vin fluturi zornăind a zurgălăi/ Înmărmurește clopotul la mânăstire,/ Trec sănii conduse de flăcăi/ Sub clinchet de argintie fulgure...// Vestind Nașterea Domnului deodată,/ Așteptăm sfânta mântuire,/ Ziua de Crăciun - Lumină curată/ Țesându-ne în suflete iubire!...” (*Pogoară lumină*). Sentimentalismul reprezintă elementul în jurul căruia gravitează versurile lui Constantin Stroe, mereu căutând emoția care, aprofundată, poate avea chiar capacități soteriologice, profund dezirabile.

Viziune naratologică asupra Hanului Ancuței

Anda Laura SILEA

Hanul Ancuței face legătura dintre universul povestirilor tinereții și cel al maturității lui M. Sadoveanu. Opera nu este nouă prin manieră sau prin concepție, ci prin utilizarea unui tipar narativ inedit pentru literatura română (povestirea în ramă). În *Hanul Ancuței* culoarea locală se apropie de baladesc, iar dimensiunea cadrului este bivalentă, împletindu-se armonios fabulosul și realul.

Mario Vargas Llosa creionează în *Scrisori către un tânăr romancier* un portret al povestitorului care poate fi substituit cu ușurință imaginii naratorului sadovenian:

„Povestitorul este întotdeauna un personaj inventat, o ființă fictivă, precum celelalte, cele «povestite», dar mai important decât ele, pentru felul cum acționează, dând târcoale, fiind limbut sau sobru, jucăuș sau serios, - depinde de ele să ne convingă ori ba de adevărul lor, să ne pară reale sau caricaturale.”

Modelul povestirilor în ramă sau în serie adoptat de Sadoveanu în *Hanul Ancuței* nu este nou în literatura universală, fiind întâlnit în ciclul *Halima* sau în *Decameronul* lui Boccaccio, *Povestirile din Canterbury* de Chaucer.

Adoptând acest model, Sadoveanu creează în *Hanul Ancuței* un ciclu de povestiri, nouă la număr care recrează un model narativ medieval. Cele nouă povestiri (*Iapa lui Vodă*, *Haralambie*, *Balaurul*, *Fântâna dintre plopi*, *Cealaltă Ancuță*, *Negustor lipsan*, *Județ al sârmanilor*, *Orb sărac*, *Istorsirea lui Zaharia Fântânarul*) au fost încadrate fie în specia romanului, fie în cea a epopeii, deși, în aparență ele sunt unități de sine stătătoare, legate între ele doar prin coincidența spațio-temporală externă. Justificarea comentariului apartenenței la specia povestirii este indicată prin analizarea instanțelor narative.

Naratorul auctorial, fictiv, apare drept un purtător de cuvânt al autorului, integrându-se în

cercul ascultătorilor între care se impun ca și naratori: comisul Ioniță, călugărul Gherman, moș Leonte Zoderul, căpitanul Isac, Ienache coropcarul, negustorul Damian Criștor, Constandin Moțoc, Orbul sărac și Zaharia Fântânarul.

Naratorul principal nu-și va dezvălui identitatea, narând în permanență la persoana I, având astfel o funcție ornamentală în acest „turnir al povestirii”, de narator-martor. „Maestrul de ceremonii” din *Hanul Ancuței* este comisul Ioniță. Acesta incită și antrenează în permanență memoria și spiritul narativ, stimulează capacitatea fabulatorie a mesenilor, provocând continuu actul narării, jucând rolul *limbutului* care conduce, alături de gazdă ritualul petrecerii narative.

Fiecare narator își asumă mai multe roluri: protagonist, martor sau colportor, respectând convenția epică a oralității care autentifică experiența trăită, identificându-se într-unul dintre tiparele lui Llosa „*limbut* (comisul Ioniță) *sau sobru* (părintele Gherman), *jucăuș sau serios*”. Rolul naratorului este „*să ne convingă ori ba de adevărul lor, să ne pară reale sau caricaturale*”. Adevărul sau ficțiunea unor povestiri precum *Haralambie*, *Cealaltă Ancuță* sau *Județ al sârmanilor* rămâne la decizia cititorului. Realitatea sau caricatura din *Iapa lui Vodă* sau din *Balaurul*, la fel ține de impresia artistică creată. Importantă este însă raportarea permanentă a naratorilor la *timpul trecut*, la vremurile demult apuse, patriarhale, în care totul era posibil, chiar magic.

Prima povestire, *Iapa lui Vodă*, este și povestirea în care naratorul fixează rama structurii narative, proiectându-se faptele și fabulosul folcloric relatate de către protagoniști. Istoria este împinsă voit în legendă, propunând un timp mitic (*o toamnă, o vreme, vremea aceea*).

Dimensiunea spațio-temporală din *Hanul Ancuței* are o simbolistică aparte. Situat la răscruce, Hanul nu este han „*ci cetate*”, sugerând un spațiu

închis, izolat, rupt de realitatea social-istorică, în care povestitorii și ascultătorii pot recrea, în siguranță, conform unui anumit ritual străvechi, vremea poveștilor. Nu există nici o regulă socială pentru cei care povestesc sau ascultă, nu există diferențe sociale sau etnice. Toți au dreptul de a povesti, de a rememora timpuri trecute și aventuri din tinerețe.

„Acum trăiești o lume nouă și becisnică (...) Și iernile pe atunci erau mai tari (...) și verile erau mai îmbelșugate. Apoi era și altă credință-n Dumnezeu.”

Vremea veche dobândește o conotație paradisiacă, de început de lume la care naratorii și autorii se raportează cu nostalgie. (G. Călinescu)

Sadoveanu creează astfel unul dintre cele mai pitorești toposuri sacre din literatura română, un topos al veseliei și a poveștilor, în care, la ceas tainic de seară se face trecerea într-o lume magică, arhaicizată, în care faptele sunt idealizate până la căderea în fabulos.

Observăm în tonalitatea descriptivă sau narativă a naratorului un *paseism nostalgic*, identificând chiar și o viziune sămănătoristă care reiese din atitudinea ofensivă în fața noului, a psihologismului. Trecutul are conotații paradisiace la care se raportează cu nostalgie naratorii.

Sadoveanu descrie și în această operă o lume a „petrecerilor și a poveștilor”, a belșugului și armoniei care stimulează fantezia fabulatorie și amintirile, păstrând neatins sentimentul trecerii timpului și caducității realizării omului.

Efectul mitizării faptelor relatate este contrar tendinței actualizării evenimentelor prin actul narativ. Timpul are o coordonată atemporală, fiind plasat într-un patriarhal, mitic, magic sau fantastic în unele povestiri. Hanul apare drept un spațiu privilegiat al narațiunii în care se confundă viața și literatura.

Sadoveanu reușește astfel, apelând la oralitate și la ritualul narațiunii (petrecerea), să relativizeze ipostaza temporală, subiectivizând perspectiva. Prezența naratorului martor are acest rol de a familiariza, de a configura intim povestirea, apropiind-o de universul de așteptare al auditoriului, de a trasa o imagine a tipurilor de naratori credibili, prezenți într-o operă dominată de procedul inserției.

Observăm în *Hanul Ancuței* suprapunerea a trei axe temporale în durata nedeterminată a narațiunii orale: timpul autorului (discurs cu caracter unidimensional), timpul naratorilor (istorie pluridimensională, proiectată cosmic, mitic, legendar, istoric sau psihologic) și timpul evenimentelor narate. Timpul are în permanență în povestirile lui Sadoveanu structura timpului mitic, circular și reversibil. Unicitatea și continuitatea spațiului narativ se conturează în jurul motivului hanului - cetate. Hanul are astfel o funcție „coagulantă” de „pivotal epic”, la răspântie, fiind un loc al poveștilor, al evenimentelor având o forță unificatoare și pe axa temporală a ciclului povestirilor. Hanul - cetate este un simbol al duratei, vechimii, conservând trecutul. Hanul poate apărea cititorilor drept un *cronotop* care ambiguizează relatarea: evenimentele se întâmplă cândva, în apropierea hanului, participând la ele *Ancuța cealaltă*, dar și naratorii - protagoniști. Rolul lor nu se restrânge la simpla narare a evenimentelor, ci la trăirea lor pleneră, într-un timp demult trecut.

Povestirile din *Hanul Ancuței* sunt confesiuni cu aromă arhaică, pline de înțelepciune provocată de intimitatea hanului-cetate și de comuniunea sufletească a celor care se supun regulilor ceremonialului în cadrul unui popas în afara *Istoriei*. Ieșirea din acest cadru se face cu greu, fără voință din partea participanților. Ruperea este făcută odată cu apariția tăcerii „Se făcu tăcere la vatră și cu toți privindu-ne nu ne-am văzut obrazurile”, „Am rămas însă după aceea loviți ca de o grea muncă și abia ne puteam mișca, umblând după cotloane ferite și locuri de odihnă”.

Povestirea la care participă personajele, naratorul, autorul și cititorul este resimțită ca o participare inițiativă la un act emblematic de ordine umană (G. Dinu) reală ori fictivă, proiectată într-un spațiu mitic, atemporal, dominat de voioșia și darul narativ al celor nouă povestitori, care creează o lume efemeră, pe care doar liniștea o poate distruge. Dimensiunea reală sau fictivă a celor narate depinde de felul în care autorul a convins cititorul de verosimilitatea celor povestite, de și dacă ar fi fost așa cu care începe orice narațiune.

Funcția limbajului religios în epica lui Vasile Voiculescu

prof. dr. Elena VIERU

Înainte de a dezvolta subiectul cercetării noastre, se impune o clarificare a terminologiei cu care vom opera la nivelul textelor analizate. În primul rând, vom încerca o definiție a sintagmei „limbaj religios”, prezentă în titlu, cu scopul unei delimitări coerente a traseului urmărit. Aceasta cu atât mai mult cu cât, pentru a stabili funcția acestui tip de limbaj la nivelul prozei, este necesară o evaluare sumară a aceluiași tip de limbaj la nivelul poeziei. Evident, ponderea limbajului religios în zona poeticului este superioară celei din spațiul prozei, după cum și funcția lui este cu totul alta. Noi vom descrie în manieră succintă modalitatea în care limbajul religios se ipostaziază la nivelul prozei și funcția (sau funcțiile) pe care acesta o (le) îndeplinește într-un atare context.

În literatura de specialitate, cuvântul *limbaj* implică mai multe accepțiuni¹. Printre ele, ne interesează aceea prin care limbajul este apreciat ca „mod specific de exprimare”, fiind deci un „*fragment al limbii specializat pentru comunicarea într-un domeniu de activitate (limbajul filosofiei, limbajul matematicii etc.)*, între membrii unei comunități constituite pe baze profesionale.”² Plecând de aici, limbajul religios ne situează într-un domeniu cu o bogată istorie culturală, pe cât de vechi, pe atât de profund. Este un domeniu de care se leagă începutul scrierii în limba română, textele religioase fiind printre primele documente în care limba noastră își articulează un drum. În plus, se consideră că *Biblia* este „un text fundamental, pe baza căruia s-a constituit, prin traducere, cea mai mare parte a vocabularului intelectual primar al limbii române.”³ Luând în considerare această definiție a limbajului, vom include în sfera limbajului religios totalitatea cuvintelor și sintagmelor legate de tot ceea ce însumează religia, ca manifestare a sacrului în existența umană.⁴ Asemenea elemente lexicale sunt stocate separat, în dicționare de teologie ortodoxă, un lexic precum *biserica* cunoscând aici o definiție amplă, care pleacă de la sensul denotativ „loc de cult”, extinzându-se într-o prezentare exhaustivă a numeroaselor semnificații pe care le are cuvântul în contextul complexului ritual creștin al umanității.

Pe de altă parte, dată fiind autonomia

domeniului religios, luăm în considerare faptul că, pe lângă cele patru stiluri funcționale ale limbii, prezentate în majoritatea studiilor de specialitate, existența unui *stil religios* își află o deplină justificare. Îmbrățișăm o asemenea opinie cu atât mai mult cu cât, așa cum s-a mai precizat, „din perspectivă istorică, socială și națională, stilul religios reprezintă prima manifestare specializată a limbii române literare”⁵,

fiind specific unui grup profesional (preoților în primul rând) și având o multitudine de „limbaje cu aplicație socială extinsă, datorită practicilor ritualului religios.”⁶ Interesant și important de reținut pentru analiza noastră este că „stilul religios se compune din mai multe limbaje, între care există diferențe marcante: *limbajul biblic, limbajul liturgic sau bisericesc, limbajul oratoric religios, limbajul dramatic religios și limbajul teologic*. Ansamblul acestor limbaje este dominat de limbajul biblic, care realizează în cultura română o tradiție neîntreruptă începând din secolul al XVI-lea.”⁷

Având în vedere faptul că stilul religios se manifestă totuși într-o manieră relativ unitară, putem să încadrăm în categoria mai largă a *limbajului religios* toate celelalte limbaje de aceeași factură, fără riscul de a încălca un principiu sau fără a anula funcția vreunui dintre ele. Recurgem la această unificare întrucât, în proza lui Vasile Voiculescu, există elemente din toate tipurile de limbaj religios și ar fi dificilă o încadrare, de fiecare dată, a unuia sau a altuia, în segmente diferite. Demn de subliniat este și faptul că un anumit termen de specialitate, scos din mediul specialității unde este utilizat cu o anumită funcție, își pierde calitatea terminologică specifică, dobândind o altă calitate (și o altă funcție), impusă de noul mediu în care este folosit. Când vorbim despre termen de specialitate, referindu-ne la un cuvânt din categoria limbajului religios, avem în vedere ideea că, după unii specialiști, acest tip de limbaj ar putea fi încadrat în stilul științific, alături de alte limbaje proprii diferitelor științe (matematica, fizica, medicina, filozofia etc.). Nu în ultimul rând, ținem să precizăm că sintagma *limbaj religios* nu este sinonimă cu *vocabular religios*, prima incluzând componente structurale care depășesc granița vocabularului, acoperind zone precum retorica și discursul religios, etica religioasă etc. Ca atare, vom

considera că *limbajul religios* include toate tipurile de limbaj care concretizează *stilul religios*, realizându-se astfel un sistem de comunicare cu particularități distincte, la nivelul căruia un rol primordial îl are vocabularul religios. Alături de vocabular, o importanță considerabilă o au alte elemente de comunicare verbală sau nonverbală, ce converg spre un discurs sau un comportament încadrate deopotrivă în dimensiunea religioasă a existenței. În cele ce urmează, vom urmări cum se configurează aceste date în proza lui Vasile Voiculescu.

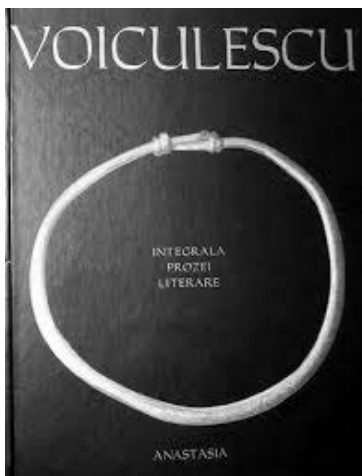
După cum am precizat în partea introductivă a lucrării noastre, deschidem demersul argumentativ cu o scurtă prezentare a rolului pe care îl îndeplinește limbajul religios, în poezia lui Vasile Voiculescu. Existența unui astfel de limbaj în spațiul poetic este indiscutabilă, cu atât mai mult cu cât, majoritatea exegeților au remarcat această particularitate a discursului liric. Este motivul pentru care poezia lui Vasile Voiculescu a fost încadrată în limitele tradiționalismului ortodoxist, cultivat de Nichifor Crainic împreună cu o parte a colaboratorilor săi de la „Gândirea”. În acest sens, coleg și prieten apropiat scriitorului, Ion Pillat afirmă, într-un studiu consacrat poeziei lui Vasile Voiculescu, că, încadrată în context interbelic, creația lirică a acestuia este „cea mai interiorizată” dar și „cea mai religioasă”⁸. Pe aceeași linie, Cezar Boghici, în documentata lucrare *Sacrul și imaginarul poetic românesc din secolul al XX-lea*, afirmă, pe de o parte că „V. Voiculescu pare a fi cel mai aproape de o poezie creștină”⁹, iar pe de alta, îl consideră pe poet „scriitorul care a descoperit expresia cea mai pură a credinței și a sentimentului religios din întreaga noastră literatură”¹⁰.

Imaginarul religios, înțeles ca repertoriu de imagini configurând lumea divină, specific poeziei religioase a lui Voiculescu, reprezintă o armonioasă împletire de simboluri, teme și motive care concretizează o anumită viziune legată de comunicarea cu divinitatea. Ori, un asemenea imaginar atât de personal nu și-ar fi putut articula pleiada de semnificații în afara unui limbaj religios bogat, sinteză a tuturor tipurilor evidențiate în scurta noastră introducere. Afirmățiile își găsesc suportul într-unul dintre cele mai cunoscute texte poetice scrise de Vasile Voiculescu, poezia *În Grădina Ghetsemani*. Elemente lexicale precum: *Isus, soarta, slăvi, moartea, viața, măslinii*, împreună cu structurile *sudori de sânge, amarnica-i strigare, grozava cupă*, etc. realizează un *limbaj religios*, în care se întrevăd termenii biblici, dar și elemente care țin de limbajul liturgic sau cel oratoric religios. Pe

lângă funcția estetică intrinsecă, acest limbaj are rolul de a reconstitui experiența sacrificiului cristic, conferind autenticitate imaginilor și, în același timp, sugerând dramatismul lor.

În proză, ponderea și funcția *limbajului religios* este diferită. Vom demonstra acest lucru referindu-ne la narațiunile *Chef la mănăstire* și *Ciorbă de bolovan*, ambele publicate cu câțiva ani înainte de arestarea autorului, în noaptea de 5 august, 1958. De-a lungul textului *Chef la mănăstire*, pot fi observați destui termeni încadrabili în tipul de limbaj discutat. Unul este evident chiar din titlu, *mănăstire* fiind asociat cu substantivul *chef*, îmbinare ce trădează, încă de la început, o alunecare a sacrului în profan. Revenind la problematica limbajului, vom vedea că desfășurarea de termeni proveniți din zona religiosului este în mod evident legată de o tendință de profanare a sacrului, caracteristică regimului comunist.

Considerăm că nu exagerăm afirmând că întreaga narațiune discutată este construită pe o schemă antitetică, inventarul lexical al operei constituindu-se, pe de o parte, din termeni care vizează un plan al sacrului, majoritatea înscriindu-se în limbajul religios, iar pe de alta, din elemente lexicale subordonate în mod organic profanului.¹¹ Din prima grupare fac parte cuvinte și structuri precum: *părintele, biserica, domnească, potcapul, protopop, schituri, mănăstiri, har, munca protopopească, duminică, sârbătoare, popa locului, săvârșirea sfintei slujbe, moliță, cântări, activitățile misionare, preoteasă, sfânta față bisericască, parohie, țârcovnici, botez, sfinția-ta, creștini, paracliserul, acatistele, pomelnicile, epitahirul, miruitul, călugării, icoană, arhondaric, Domnul, rugăciunii, smerenie, monahi, stareț, icoana Mântuitorului, nunta din Cana, protosinghel, clopotniță, trapeză, înger, ation, toparele Învierii, prohod, amin, cruce, icona apărătoarei-Doamne, postului, rugăciunilor*. De cealaltă parte se situează cuvinte precum: *copii bătuți măr, purceluș pus la tavă, puii pârguiți în frigare, țuică și vinațuri, belele și necazuri, bojmolea, ouă fierte, șunculiță afumată, frunzulite de pastramă de ied, cârnat trandafir, turlăcit, sarmale de porc cu varză, mușchiuleț de purcel, cârnați fragezi ca roua* etc. După cum ușor se poate vedea, avem aici o multitudine de cuvinte și construcții din limbajul gastronomic, capabile să frângă voința și celui mai credincios slujitor al bisericii. Dată fiind o asemenea panoramă lexicală, este lesne de sesizat faptul că fiecare dintre elementele primei grupe își găsește loc într-unul dintre tipurile de limbaj religios despre care

am discutat. Predomină termenii care pot fi incluși în limbajul bisericesc și în cel tehnic religios, nelipsind nici elementele specifice limbajului biblic sau celui teologic. O primă funcție a utilizării acestor elemente de limbaj este aceea de a reconstitui într-o manieră veridică elementele de cronotop, acțiunea povestirii petrecându-se în spațiul sacru al mănăstirii. Raportând asocierea incompatibilă a celor două grupe de termeni la noțiunea de *sacru* pe care am prezentat-o, sumar, în nota de subsol, suntem și mai fermi atunci când considerăm că o a doua funcție a limbajului religios utilizat în narațiune este aceea de a desacraliza dimensiunea mistică a existenței, prin identificarea ei cu elementele profanului. În această povestire imaginarul sacrului pare într-adevăr golit de adevărata lui semnificație. Sacrul pare anulat. În plus, există la nivelul textului o serie de fraze care evidențiază asocieri absolut șocante între elemente de retorică, limbaj și comportament religios, cu acțiuni lumești care, uneori, frizează burlescul:

„- Am spus câteva rugăciuni și ne-am închinat cu smerenie!

- Printre butoaie?

- Butoaiele păstrează în ele scump sângele Domnului... lămuri el.

Protopopul, năucit, nu mai spuse nimic... mai ales că gustările soseau. Își înghiți uluirea o dată cu câteva bucăți de cașcaval.”¹²

Observăm cum elementele de limbaj religios, precum *scump sângele Domnului*, sunt prinse în structuri frastice inadecvate din punctul de vedere al conținutului, la fel ca și în următorul fragment:

„Și, ca să se spele de toate greșelile, popa Bolindache, înzdrăvenit ca prin minune de atingerea cu sfinția-sa protopopul, înhămă iapa lui cea albă - o chiamă Liza, o mîndrețe de vită, vestită în tot ținutul, la care se închina ca la icoană. O ținea închisă ca pe o cadîină, încuiată cu șapte lacăte și păzită ca ochii din cap.”¹³

Popa Bolindache (însuși numele, care provine de la adjectivul regional *bolând*, cu sensul de „nebun, smintit, nerod”, aruncă în derizoriu ideea de biserică și de slujitor al ei) își spală păcatele divinizând un animal și, în loc să-și apere *ca pe ochii din cap* credința, el dovedește o grijă statornică față de iapă. Toate aceste situații dezvăluie componenta ironică a textului, o ironie realizată cu ajutorul limbajului și prin limbaj. În spatele ei se ascunde un spirit lucid, revoltat de tot ceea ce se întâmplă într-o perioadă istorică puternic desacralizată. Același atitudine ironică se regăsește și în proza *Behaviorism* unde, în același spațiu al mănăstirii, au loc fapte îngrozitoare, în timp ce „Pantocratorul da nepăsător binecuvântarea sa celor ce-i pângăreau lăcașul și mielușelele”.¹⁴

O altă configurare a limbajului religios apare în proza *Ciorbă de bolovan*. Aici se întrevăde o influență din zona folclorului, cu originea în poveștile populare în care Dumnezeu și Sfântul Petru coborau pe pământ pentru a ajuta oamenii. Satul în care poposește Isus este condamnat la foamete, iar mesajul pe care îl transmite, săvârșind minunea, este acela că o cale de salvare ar fi „dragostea celor ce se strâng ca să se ajute singuri și unul pe altul, cu puținul pe care îl are fiecare”.¹⁵ În această operă, inventarul lexical de proveniență religioasă este mult mai restrâns, majoritatea elementelor făcând parte din limbajul biblic, utilizat cu mult mai profunde conotații. Cuvinte și structuri precum: *sfântul locaș, paracliser, Domnul, altar, icoana împărătească a Mântuitorului, anteriul, Cristos, celui Preaînalt, catapeteasmă, cruce, mântuirea, Apocalipsă, Anticristul* etc. au rolul de a crea atmosfera specifică săvârșirii minunii, conferind solemnitate experienței sacre consumate sub ochii creștinilor. Pe de altă parte, recurențele puțin numeroase ale acestor termeni, implică o retragere a divinului din existența umană: „- Așa e, Doamne, trebuie să ne supunem Celui Preaînalt! Nu ți-a sosit cel de-al doilea timp. Milițiile cerești nu s-au adunat. Stă scris în Apocalipsă că trebuie să te dai la o parte. Locul tău îl lași Anticristului, rînduit o vreme să preia domnia lumii aceștia, împreună cu fiara.”¹⁶

Registru biblic din care provin lexemele și structurile lexicale prezentate mai sus este conturat și prin utilizarea unor elemente arhaice, precum *aceștia* sau *fiara* (cu sensul de „cel rău”). Dacă analizăm traseul istoric al cuvintelor, avem ocazia să constatăm că majoritatea termenilor provine din greacă, slavonă, mai rar latină, modele lingvistice în relație cu care limba română și-a definit propriul profil.¹⁷ De exemplu, cuvântul *paracliser* este un substantiv comun cu sensul „persoană care se îngrijește de curățenia și de buna orânduială a unei biserici, îndeplinind și unele servicii la oficierea cultului”, el fiind un derivat de la *paraclis* „capelă ortodoxă ridicată lângă o biserică”, acesta provenind din slavul *paraklisu*; *Domnul*, cu semnificația de „Dumnezeu, Isus Hristos”, provine din latinescul *dom(i)nus*; *icoana* cu sensul de „tablou care reprezintă chipuri de sfinți sau scene biblice și care servește ca obiect de cult” se trage din slavul *ikona*; *catapeteasmă*, însemnând (în templul din Ierusalim) „vâl care delimita cele două părți, sfânta de sfânta sfințelor”, iar în biserica ortodoxă, perete (împodobit cu icoane) între altar și restul bisericii, își are originea în grecescul *katapetasma*.

Așadar, în cazul operei lui Vasile Voiculescu, se poate vorbi despre existența unui *limbaj religios* atât la nivelul poeziei, cât și la nivelul prozei. În

spațiul poetic, prezența acestui limbaj se datorează atât necesității de a reconstitui dimensiunea sacră a imaginarului religios, cât și unor rațiuni de ordin estetic. În proză, distribuția în țesătura textului a aceluiași limbaj diferă de la o operă la alta, lexemele de tip religios fiind cerute de natura subiectului. La nivelul fiecărei narațiuni, acestea îndeplinesc anumite funcții: fie subliniază particularitățile de cronotop, sugerând o desacralizare a sacrului prin identificarea acestuia cu profanul, fie de a comunica, prin ironie, adevăruri indicibile în perioada regimului comunist.

Note

¹ a) În lingvistică, una dintre semnificațiile de bază ale termenului *limbaj* (limbă + -aj, după fr. *langage*) este aceea de „facultate, capacitate a oamenilor de a comunica între ei și de a-și exprima gândirile, sentimentele, dorințele etc.” b) Eugen Coșeriu consideră că ține de limbaj aproape tot ce ține de comunicare prin limbă. c) *Limbaj* se folosește deseori în sintagma *limbaj articulat* (care s-ar opune unui limbaj nearticulat), prin care se înțelege limba naturală opusă unui mijloc de comunicare ce uzează de alte resurse decât cele ale limbii. d) Despre limbaj se vorbește și în cazul comunicării primitive constatate la unele animale.

² Ioan Oprea, *Elemente de filozofia limbii*, Institutul European, Iași, 2007, p. 12.

³ Eugen Munteanu, *Studii de lexicologie biblică*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1995, p. 16.

⁴ Despre categoria *sacrului* vom deschide o analiză separată, ea fiindu-ne necesară la delimitarea unei funcții a limbajului religios, identificabilă în spațiul prozei.

⁵ Ioan Oprea, Rodica Nagy, *Istoria limbii române literare. Epoca Modernă*, Editura Universității Suceava, 2002, p. 320.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 321.

⁸ Ion Pillat, *Poezia lui Vasile Voiculescu*, în *Opere* vol. 6, Editura Eminescu, București, 1994, p. 249.

⁹ Cezar Boghici, *Sacrul și imaginarul poetic românesc din secolul al XX-lea*, Editura Psihimedia, Sibiu, 2010, p. 31.

¹⁰ *Ibidem*, p. 76.

¹¹ *Sacrul* este o categorie specifică domeniului religios, definită de teoreticieni renumiți (E. Durkheim, O. Roger, R. Caillois, M. Eliade etc.). Majoritatea asociază sacrul cu religiosul și îl definesc în opoziție cu profanul. În *Omni și sacrul*, (Editura Nemira, București, 1997, p. 19-20), R. Caillois precizează „Aceste două lumi, aceea a sacrului și aceea a profanului, se definesc riguros numai una prin alta. Se

exclud și se presupun.” Tot Caillois este acela care delimitează principalele caracteristici ale sacrului. El consideră că sacrul aparține anumitor lucruri (obiecte de cult), anumitor ființe (preotul, regele), anumitor spații (templul, biserica), anumitor perioade de timp (Duminica, Crăciunul, Paștele etc.). (Apud. Cezar Boghici, op. cit., p. 47).

¹² Vasile Voiculescu, *Chef la mănăstire*, în *Integrala prozei literare*, Editura Anastasia, Buc., 1998, p. 34.

¹³ *Ibidem*, p. 339.

¹⁴ Vasile Voiculescu, *Behaviorism*, în *Integrala prozei literare*, Editura Anastasia, Buc., 1998, p. 123.

¹⁵ Vasile Voiculescu, *Ciorbă de bolovan*, în *Integrala prozei literare*, Editura Anastasia, Buc., 1998, p. 439.

¹⁶ *Ibidem*, p. 443.

¹⁷ În op. cit. p. 34, Eugen Munteanu afirmă: „În epoca de început a limbii române literare, întrucât cultura românească era parte integrantă a culturii ortodox-bizantine a Europei de sud-est, nu latina, ca în Occident, ci greaca a fost modelul lingvistic principal. Slavona însăși (...) care a stat la baza traducerilor românești din secolul al XVI-lea, trebuie și ea subordonată modelului lingvistic grecesc, cel puțin în domeniul lexicului specializat al operațiilor intelectuale superioare. (...) Alături de modelul lingvistic slavon și de cel grecesc, în secolul al XVII-lea începe să se impună din ce în ce mai mult și cel latinesc, o dată cu progresul educației în Țările Române.”

Bibliografie

1. Boghici, Cezar, *Sacrul și imaginarul poetic românesc din secolul al XX-lea*, Editura Psihimedia, Sibiu, 2010.
2. Bria, Ion, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
3. Callois, Roger, *Omni și sacrul*, Editura Nemira, București, 1997.
4. Eco, Umberto, *De la arbore spre infinit*, Ed. Polirom, București, 2009.
5. Munteanu, Eugen, *Studii de lexicologie biblică*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1995.
6. Oprea, Ioan, *Elemente de filozofia limbii*, Institutul European, Iași, 2007.
7. Oprea, Ioan, Nagy, Rodica, *Istoria limbii române literare. Epoca Modernă*, Editura Universității Suceava, 2002.
8. Pillat, Ion, *Poezia lui Vasile Voiculescu*, în *Opere* vol. 6, Editura Eminescu, București, 1994.
9. Ricœur, Paul, *De la text la acțiune*, Editura Echinoc, Cluj, 1999.
10. Ricœur, Paul, *Metafora vie*, Ed. Univers, București, 1984.
11. Voiculescu, Vasile, *Integrala prozei literare*, Editura Anastasia, Buc., 1998.

Scrisorile nedescăcute ale lui Nicu Alifantis- poezia unui trubadur

prof. Cristian VIERU

Este mereu interesant să urmărim scriitura unui artist devenit notoriu într-un alt domeniu al artei. Ne îndreptăm atenția spre volumul liric al lui Nicu Alifantis, *Scrisori nedescăcute*, apărut în librăria ca urmare a unei fericite re-editări, după 17 ani, la editura Nemira. De fapt, natura unui muzician este strâns legată de poezie. Acesta trebuie să trăiască versurile, dându-le valoare prin interpretare. Astfel, există toate premisele de a găsi în paginile volumului în discuție rodul unei sensibilități artistice aparte, un mod original de abordare poetică. Într-un mod inconștient, lectorul versurilor bine-cunoscutului artist se așteaptă la descoperirea unor elemente care să îi permită apropierea de muzica lui. Autonomia fiecărei ramuri a artei este, de fapt, capacitatea de a produce emoție în moduri diferite. Cel care cunoaște muzica lui Alifantis cu toate inflexiunile ei inconfundabile este obișnuit cu timbrul vibrant al cântărețului și va avea pretenția să aibă parte de o explozie originală și în încercările literare percepute ca un alt fel de concert.

Capacitatea autorului de a surprinde nu se va dezice în cazul acestui volum. *Scrisorile nedescăcute* sunt, de fapt, o suită de texte născute din modul original în care artistul percepe lumea exterioară. Cele peste 50 de titluri nu sunt altceva decât percepții personale, gânduri ascunse, declarații de iubire, toate spuse în mod natural, fără patetisme desuete, structuri ermetice sau prețiozități epatante în spatele cărora se ascund așa-ziii postmoderni. Volumul se constituie într-o declarație indirectă de susținere a ceea ce înseamnă adevărata poezie. După lecturarea textelor, ne dăm seama că opera lui Alifantis nu recurge la artificii forțate și nici nu dorește a îmbrăca banalul și non-sensul în expresii ambigue. Totul stă sub semnul unei vieți văzute ca poezie. Încă din primele pagini ale cărții autorul își dorește să se exprime prin vers. Primul text, *În loc de prefață*, aduce în prim-plan natura duală a artistului, în căutarea exprimării de sine prin scris și muzică:

„Uneori îmi vine să scriu,
alteori îmi vine să cânt,
de cele mai multe ori îmi vine să tac.
Iertați-mă,
sunt și eu om!”

Apare aici și o a treia latură, element *sine-qua-non* în existența unui poet: starea contemplativă, sugerată de tăcere. Urmează apoi versuri care amintesc de incantații populare, scrise cu nerv, într-un ritm alert:

„Hai, arată-mi calea,
stârnește-mi mirarea,
hrănește-mi orgoliul,
spune-mi viitorul,
ghicitoarea mea.”

(*Binețe*)

În *Atu* apare tema singurătății. Poetul se vede asemenea unui bătrân grec care contemplă marea. Textul se constituie într-o veritabilă artă poetică. Marea va deveni așadar metaforă a naturii iar opera artistului cere solitudinea acestuia. *Presimțire* aduce cu sine o atitudine naturală în fața morții:

„Nu știu de ce,
simt că voi pleca.
E o călătorie a mea
și numai a mea.
Un dor nebun de ducă
m-a apucat.
Mângâie-mi fruntea a drum bun
și nu-mi spune
de dor și de-așteptare
niciun cuvânt.”

Apar idei originale, percepții ale unei vieți trăite original. Textul *O mână de ajutor* spune, în manieră poetică, o poveste de viață, originală, a omului care este dispus să își lase în urmă toate bagajele strânse într-o viață pentru a se prinde de ultimul vagon al unui tren. Este o poezie despre speranță, renunțare și panică, despre acceptarea destinului, despre teorii personale, adică despre problemele în jurul cărora se concentrează creația lirică a lui Alifantis:

„Ultimul tren,
pe care-l credeam al meu
numai al meu,
se-ndepărta deja de la peron.
Am aruncat bagaj
și tot ce aveam pe mine,
pentru a mă agăța de ultimul vagon,
care alerga înaintea mea,
din ce în ce mai repede.”

Un experiment liric cu o mare putere de sugestie este constituit de poezia *Substantive*. De fapt, poezia este doar o înșiruire de amănunte ale realității trăite, amănunte care influențează eul liric. Astfel, *cheile, răspunsul înțepat și laconic al centralistei, bagajul, liftul, strada* sunt decupaje ale unei realități de care creatorul este legat, purtat, asemeni unui „colet spre o unică destinație”. Urmează apoi o poveste de viață în versuri, iar cum poveștile nu există în afara caracterului moralizator, titlul este *Cântec cu morală*. Aici se observă caracterul ludic al liricii lui Alifantis. Următoarele

texte reprezintă o suită de frumoase poezii cu caracter erotic. Ceea ce rămâne constant în cazul artistului este puritatea sentimentului. Versurile aparțin altor timpuri. Într-o epocă în care iubirea este înlocuită de pornografie sau aluzii cu caracter obscen, poetul Alifantis ne întoarce spre adevărata lirică de dragoste, închinând imnuri femeii ce devine muză, imagine artistică și nu obiect sexual. *Tu* ne descrie studenta care-i populează mintea poetului, studenta „zulufată,/ blondă,/ brunetă,/ ciufulită,/ agitată/ care oscilează săptămânal/ între moda retro și neo”, care este contemplată într-o iubire pură de către artist. În *Cântec de păpădie* iubirea nu are contur, este semn al destinului. În *Cântec de leagăn*

există o contopire între fata devenită *zână bună* și cosmos, totul fiind îmbrăcat într-o aură a liniștii supreme. Ritmul inimii iubitei devine în *Tiptil* „atât de exact/ atât de perfect”. *Exercițiul de imaginație* ar putea concura pentru titlul de cel mai frumos poem de dragoste postbelic. Îl redăm în totalitate:

„Te văd cu ochii minții,
ai buzelor și-ai mâinii,
aroma ți-ai lăsat-o
pe mine

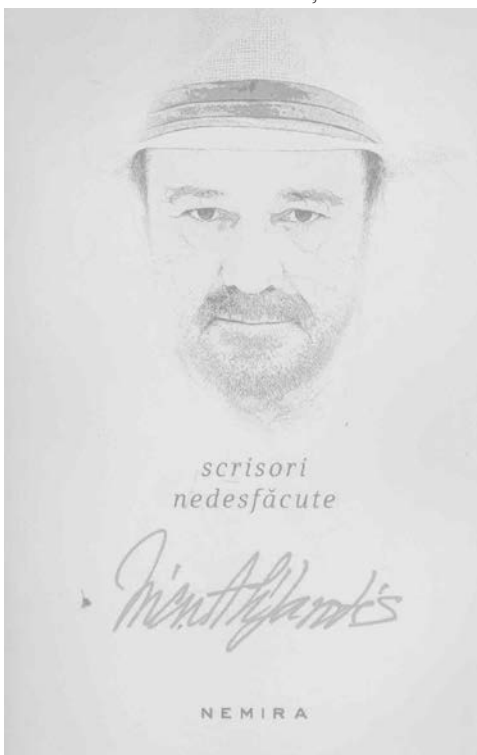
și-mprejur.
Gândul mă-ndeamnă
să-i cer de-ndată mării
iluzia s-alunge
iar tu să prinzi contur.”

În ochii fetei poetul citește „risipă de iubire și de vânt” (*Senzație*) iar lunile anului devin pretext pentru a fi adusă dragostea în prim-plan:

„Octombrie,
frunze,
emoții..
La câte mă gândesc...
Iau anii toți,
și ți-i sărut,
așa,
doar ca să îți fie bine.”

Trebuie remarcată structura originală a volumului. După primele 50 de titluri există o secțiune numită *Treisprezece scrisori tălmăcite*, scrisori ale lui Leonard Constant, artist original, cu origini românești, mai puțin cunoscut în țară. Între Alifantis și acest Constant există certe afinități date de asemănarea crezurilor artistice. Remarcăm că scrisorile nu reprezintă altceva decât o traducere a treisprezece texte prezente în paginile anterioare, în franceză. Acestea sunt precedate de o originală *Scrisoare nedescăcută deschisă cititorului-ascultător*. Urmează o altă secțiune constituită din 7 titluri, *Scrisori nedescăcute încă*. Ne atrage atenția aici *Tramvaiul 13*, care face legătura dintre vis și realitate. La loc de cinste stau cele două epistole ale lui Emil Brumaru și Laurențiu Ulici.

Volumul *Scrisori nedescăcute* se constituie astfel într-unul din experimentele literare fericite ale contemporaneității, prin puterea cu care Alifantis ne poate aminti ce înseamnă poezia scrisă în mod natural, trubaduresc, cu nerv și pasiune. Imaginarul poetic este la limita dintre o realitate în care nu au loc decât elemente liniștitoare și vis. Parcă și frământările poetului se topesc în marea liniște universală în care dăinuie iubirea și frumosul.

POEZIA ȘI “ȚIPĂTUL BUFNIȚEI”

prof. Ioan NISTOR

Cu volumul *Țipătul bufniței* (Editura Brumar, Timișoara, 2013), Ioan Deheleanu debutează târziu, dezinteresat ani la rând să-și adune poemele sub doască. I-am citit și ascultat poemele la Cenaclul „Afirmarea” din Satu Mare, pe vremea când era profesor într-un sat ascuns printre colinele Oașului, Lechința, apoi l-am reîntâlnit în atmosfera de cazarmă din apropierea orașului său natal, bine cunoscuta și glorioasa Școală militară de la Radna pentru elevii „teriști” (sau TR-iști), unde printre trageri de noapte cu cartușe oarbe și târâșuri infanteriste pe la Cioaca Chiciura, alunecam la unison din spiritul fireștilor pe atunci tactici și strategii ostășești spre micile noastre răgazuri de suflet, cu dezbateri literare aprige și cu recitaluri lirice. Era o atmosferă de cenaclu atât de utilă pentru relațiile noastre cu literatura, cu noile apariții editoriale pe care colegul Ion Șolea venit din Târgu-Jiu ni le favoriza. Ioan Deheleanu era, în toate împrejurările, dinamita gata să explodeze. Versurile de acum sunt la fel. De față erau câțiva echinoxști, printre noi era poetul sârb Slavomir Gvozdenovici aflat atunci în ascensiune editorială, moderatorul era doctorandul în filologie Ion Predescu. Gheorghe Florescu își supunea poemele exigențelor publice iar Mihai Coman etala vaste cunoștințe etnologice și jurnalistice, în dialoguri incitante. Erau clipe răpite disciplinei cazone, când, pentru a nu uita de adevăratele vocații, urcam nu numai spre cota 213, ci și spre cotele lirismului.

Ioan Deheleanu (n.1952 în Chereuș, Arad, profesor, licențiat al Facultății de Biologie din Cluj) era surprinzător prin noutatea poeziei pe care o citea și prin conștiința afirmată năvalnic că scrie altfel decât mulți poeți la modă atunci. Aducea un aer răcoros în imaginile sale și se dovedea refractar la norme și tradiții. Se intra în deceniul optzecismului și unul dintre comentatorii săi găsea similitudini între ceea ce scria el cu poezia lui Daniel Corbu, poetul de succes al momentului. Am reiterat acest segment biografic pentru că mi s-a părut inexplicabilă bănuita renunțare la poezie a lui Ioan Deheleanu. Iată că tăcerea lui nu a fost deplină. A continuat să scrie, a publicat sporadic și a sosit acum în fața cititorilor cu o carte elegantă, apărută la

cunoscuta editură timișoreană.

Poezia lui Ioan Deheleanu este a unui revoltat care vede realitatea cu un văz „monstruos”, o simte cu toate fibrele, dar nu o acceptă așa cum i se dă. Cel puțin la nivel declarativ, apelează la efectul imprecăției, pentru a prinde curaj, pentru a da cu tifla tuturor ostilităților: „*Dimineața ei de viață /*

*Urlă dacă ai căzut, urlă și taci / intră și tu în lume, pleosc, / Ave Maria / Grație / sfințelor, sfințe.” (Auto-psiho-portret). Verbele zicerii cu voce înaltă, a striga, a urla etc. sunt des apelate. Nu întâmplător, una dintre poezii e declarativ divulgată ca fiind scrisă „după E. Munch”, dacă nu cumva este un ecou al spațiului știut ca epicentru al strigăturii, și anume Oașul unor lungi ani ai poetului de împotmolire nordică dar și de prilej al dezmarginirilor meditative. Poate că versurile care urmează evocă imaginea cunoscutelor vultori (vârtejuri de apă montană amenajate pentru înălbirea țăndrelor), acele rotiri ametoitoare de apă energizantă și purificatoare: „*Măinile roată / în jurul izvorului // Linii negre / contururile se frâng // În cercuri speriate / undele fug / până dispare ideea de centru” (Strigătul).**

Ioan Deheleanu scrie o poezie a căutării, a alegerii unei direcții spre un sens permeabil. Este o poezie a zbaterii în căutarea aspirației conforme cu exigențele spiritului. Deruta apasă. De aceea, poezia se află în proximitatea rugăciunii, ca un ecou al cotidianului ajutor cerut Cerului („și ne mânuiește de cel rău”), pentru a găsi calea ieșirii din singurătate. Chiar și titlul este sugestiv în această direcție, iar unul dintre poemele relevante este acesta: „*Mai întâi noaptea. // Apoi țipătul bufniței! // Apoi câteva fire limpezi / ce-ți trec cu viteză nisipul prin corp // Ești singur acum / mult mai singur decât Dumnezeu / în cerul său luminos. // Doar tu și această senzație nesănătoasă de frig // În stânga, cerul și iadul deschis / Înainte, dar mai ales înapoi, cerul și iadul deschis // Unii simt nevoia să fluiera / alții să urineze / alții încremenesc pur și simplu / în locuri sălbatice pentru care nu s-au născut // Șovăielnici sau fără putere / somnambuli sau nebuni / veseli sau triști / asudați de pomană / ori vineți de încordare / fiecare este în sine / o cărămidă din turnul vestitului Babilon / dar ce scrie pe ea // nimeni nu știe.” (Vibrația sau cea dintâi frontieră). Știe*

biologul Ioan Deheleanu și ce simboluri încifrează bufnița, nu numai din tratate științifice, ci și de la timișoreanul Ivan Evseev citire: noaptea, întunericul, înțelepciunea, știința, misterul, moartea etc. Poetul, dublat de biolog și naturalist, a ascultat atent glasul bufniței în mediul natural al acesteia și a simțit fiorul trezit de țipătul nocturn, straniu, țipăt de jale sau de îngropăciune, pustiitor. De altfel, poemele dedicate nopții sunt numeroase: **Nocturnă**, **Noaptea**, **Pescarul și focul**, **Picnic** etc. Ele sunt în fond poeme de dragoste, sugestie a unei iubiri discrete, tandre și cu atât mai profunde cu cât este o iubire ocrotită de ochiul pătrunzător al bufniței. În acest spirit și-a intitulat volumul pe care-l resimțim ca o meditație complexă despre singurătate și moarte, dar și despre iubire.

Într-unul dintre poemele sale de dimensiuni mai mari, poetul își afirmă descendența, dar și ascendența, prin repetiții obsesive. E aspru drumul străbătut, e un timp întunecat, instaurat de forțe malefice împotriva celui ce-și caută dramatic locul, împotriva „nechematului” care, contrar tuturor adversităților, își va urma destinul: „*Vai mie, / ce vin dintr-un neam mândru / și ars / Nu existau drumuri / Cerul e martor / Deasupra lui doar Dumnezeu // (...) Nu existau drumuri / dar eu veneam // Lumea iubește și astăzi / urma de aur a neamului meu // (...) Nu existau drumuri / dar eu veneam / urcam prin întuneric*” (**Nu existau drumuri**).

Negarea morții definitive are ca argument veșnica mișcare, cu și fără cel în cauză. Dispariția fizică e doar un motiv de tristețe și nu mai mult: „*Cât umbra-ți va rămâne tipărită pe nisip / chiar de ești mort / poate acum la zei / să nu te bucuri ci să ten-tristezi / căci chiar și umbrele se zvârcolesc aici / în pantarhei*” (**Lui Heraclit**).

Poezia lui Ioan Deheleanu mizează pe expresia energetică, este o poezie a **viului**, a **timpului trăit**, a clipei care arde luminând prezența eului. Iar fiecare poem este deplin, bine încheiat. Tocmai de aceea cred că, dacă și-ar topi poemele într-unul singur, ar rezulta un fel de lung monolog al ființei despre vibrațiile sale de trestie în vânt. Un poem al evitării eșecului existențial. Un drum care se continuă dramatic. Nu întâmplător, la începutul volumului dăm peste un poem dedicat drumurilor, pentru ca volumul să se încheie cu o „*succintă disertație*” despre labirint. Așadar, un șirag: viață, încercări, frică, revoltă, liniște, vis, iarăși viață, lumină, căință, lovituri, îndârjire etc... Dar cu nici un chip, lamentații! Aceasta e poezia lui Ioan Deheleanu.

Imaginile, transcrise interogativ, extrag zăcământul de uimire, de neliniște și, în definitiv, de bucurie din orizonturile natale, din tăcerile

nesfârșirilor campestre des invocate: „*Șapte cai / bat verzele drum al câmpiei // Încotro, încotro, încotro. // Nici vorbă / Nici cântec de pasăre // Încotro, încotro, încotro.*” (**Sufletul câmpului**).

Viața e un parcurs asumat, iar poetul un inadapabil căutând. Existența e o experiență a unei zădărnicii, un labirint din care nu te poți salva nici dacă intri, nici dacă ieși: „*Labirintul nu are decât intrare. // Ieșire nu are. // Dacă are nu e labirint. // Dacă intri în labirint e în zadar să cauți ieșire. // Dacă ieși, n-ai fost în labirint.*” (p.108). Poezia poate fi o cale de „îmblânzire” a labirintului. Labirintul nefiind egal cu neantul permite căutarea. Ni se amintește răscrucea din basmele populare unde cineva, nu se știe cine, a inscripționat un adevăr etern: „*Dacă vei lua-o la dreapta, vei greși; iar dacă vei lua-o la stânga, iarăși vei greși*”. Așadar, nedezlegate deplin fiind căile Domnului, se înfiripă gândul că fiecare e predestinat să existe cu labirintul său...

Ioan Deheleanu a fost atent la tot ce s-a scris în deceniile scurse de la primele caligrafii lirice ale sale, așternute pe hârtie, dar s-a ținut la distanță de influențe iar elanurile limbajului licențios s-au atenuat. Cât despre lentilele microscopului întors spre sine cu fină autoironie, consemnările au implicat și o blândețe mai mare a expresiei. De altfel, finețea broderiei de cuvinte în poeme de mici dimensiuni este o constantă, ca în acest poem scăpărător: „*Fisura făcută de fulger pe cer / nu poate fi tencuită.*” (**Fulger**). La fel sunt și fulgerele din propriul univers, identice timpului care fuge și e irepetabil.

Al doilea volum, **Cercuri pe apă**, apare la un an după primul (Brumar, Timișoara, 2014). Întâlnim și aici aceeași tentație de a interpreta mesaje de demult, elemente de mitologie, și diferite credințe populare, trecute prin filtrul propriei sensibilități. Vestigii ale trecutului se regăsesc în poemul **Gânditorul de la Hamangia**, personaj al închipuirii antice în care poetul de azi vede „*un om necăjit*”. Poetul aude șoaptele lutului trecut prin mâinile artistului, lut devenit simbol. A gândi înseamnă a suferi pentru o idee, ca între două maluri, unul al bucuriei, celălalt al îngrijorării. Cel ce scrie se regăsește în poziția gânditorului eternizat de milenii: „*Omul plânge tăcut / și se bucură cu disperare...*”.

În **Umbra**, poetul face apel la elemente de mitologie populară pe care le aduce în actualitate într-o interpretare personală. Poemul amintește de **îngroparea umbrei** la temelia unei construcții, o practică arhaică menită să asigure trăinicia edificiului. Aici, **îngroparea** trece spre un sens

diferit. Nu se construiește un zid propriu-zis, ci o amintire, a fratelui așezat în pământ. Este un prilej de meditație despre viață și moarte, despre dramatica și inevitabila disociere a celor vii de cei morți. Dreptunghiul gropii e de fapt oglinda unificatoare de destine, unificare dată în seama timpului. Viul, setea de viață înving. Solidaritatea dintre vii și morți este dramatică, este reală, dar numai pentru un timp: „*M-am apropiat și eu de groapă / și m-am aplecat puțin / doar cât să văd // când, deodată, m-am speriat // umbra mea era în groapă // a alunecat probabil / și a căzut // am văzut-o chiar eu în groapă / și m-am îngrozit apoi / când groparii au început să arunce pământ peste ea, // dar iată că umbra / se ridică mereu deasupra pământului / și nu se lăsa îngropată.*” (**Umbra**).

Un alt poem care se reține este **Pentru cuvânt**, un elogiu al acestei creații divine care este cuvântul, cel de la început, împrumutat celui ce scrie. Este o reverență și o declarație de prețuire, în imagini sensibile: „*Cuvântul moare până la urmă, / moare și el / ca omul / și copiii, // moare, / dar nu va fi definitiv îngropat, / în casa ta, / în gândul tău / în biserică ta, în drumul tău.*”.

Sunt voci care susțin că se scrie prea mult. Afirmație discutabilă, inoperantă în sfera criticii literare autentice. Se scrie doar atât cât energiile celor ce simt chemarea de a lăsa urme în scris permit. Așa a fost din totdeauna. Nici mai mult, nici mai puțin. Că nu tot ce se scrie e de valoare este altceva. Dar toate bolile au leacul lor, iar selecția pe care o face timpul e necruțătoare. De ce n-am putea accepta, fiind atâtea cazuri, că, după un șir de cărți proaste, e posibil să apară capodopera? Să interzici,

să cataloghezi, să blamezi nu înseamnă tot o violentare a normalității? Decizia lui Ioan Deheleanu de a publica este salutară și ne bucură. Putea să-și lase mai departe paginile în sertare, dar, publicându-le, a răspuns unei aspirații interioare, ceea ce înseamnă foarte mult în plan personal. În plus, din volumele sale oricând se pot selecta mai multe poeme pentru o antologie. Vinul are nevoie de tăcerea beciurilor pentru a se limpezi, iar apele se liniștesc nu în vuietul furtunii, ci în tăcerea de după furtună. Cred că tăcerea i-a fost de folos. Poezia lui iese de sub o lespede grea ca apa strecurată printre custuri de cremene. Știm că apa unui râu care înfruntă bolovanii devine spectaculoasă și prezintă interes în vreme ce apa leneșă devine banală. Poemele acestea au trecut prin vuietul prăpăstiilor până când, bine limpezite, au poposit pe pagina de carte. De aceea, poezia lui are un suflu proaspăt. E un colaj de căutări a timbrului, de căutare a sinelui în oglinda poemului, iar trasarea sigură a liniilor este calitatea dătătoare de valoare. Uneori inegale sau eterogene, dar fără fragmentări în cicluri distincte, deși e de presupus că și-a adunat manuscrisele în mai multe sertare (vezi **Sertar**), poemele celor două volume au un flux al lor și o succesiune bine gândită care exprimă o experiență a scriiturii. Deși decizia de a le tipări a întârziat foarte mult, rezultă niște poeme scrise meticolos și, ceea ce este mai important, sunt expresia unei intuiții artistice sigure. Ioan Deheleanu este o voce distinctă și demonstrează că are ceva de spus, fapt pentru care merită atenție și este așteptat în continuare cu noi cărți. Dacă se poate, necontaminate de sertar-ită.

Reviste primite la redacție

Plumb, Bacău, anul XI, nr. 106, ian. 2016; nr. 107, feb. 2016, Ioan Prăjișteanu (director), Petru Scutelnicu (redactor-șef).

Caiete Silvane, Zalău; anul XII, (serie nouă), nr. 1 (132), ian. 2016; nr. 2 (133), feb. 2016. Daniel Săuca (redactor-șef).

Dunărea de Jos, Galați; nr. 167, ian. 2016, nr. 168, feb. 2016. (serie nouă). Florina Zaharia (redactor-șef).

Nord literar, Baia Mare, anul XIV, nr. 1 (152), ian. 2016. Gheorghe Glodeanu (director), Săluc Horvat (director executiv).

Poesis, Satu Mare, anul XXVI, nr. 1-2-3 (298-299-300), ian. - martie 2016. George Vulturescu (director fondator).

Eroii neamului, Satu Mare, anul VII, nr. 4 (25), dec. 2015. Voicu Șichet (redactor-șef).

Lecturi empaticе

Traian Cosma - Arta de a îmbătrâni frumos

prof. Andrei PETRUȘ

Cine simte dureros trecerea timpului are nevoie de un antidot. Un astfel de panaceu este cartea profesorului de limba și literatura română și a scriitorului Traian Cosma, din Târgu Neamțului, devenit de curând ieșean, prin adopție.

Volumul „*Cine râde la urmă ... îmbătrânește mai bine*”, cu subtitlul „*Mic îndreptar de executare a Ordinului de îmbătrânire*” (Editura Sedcom Libris, Iași, 2014) mi-a fost recomandat de distinsul profesor-etnolog-scriitor Gheorghe Țigău și a ajuns la mine prin bunăvoința și generozitatea autorului.

Traian Cosma s-a născut la Humulești, Neamț în 1946 și a absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași în 1969.

A fost profesor la câteva școli și licee din Târgu Neamț, director și metodist al Inspectoratului Școlar.

A publicat zeci de articole și studii în „Revista de pedagogie”, „Limba și literatura”, „Tribuna învățământului”, „Convorbiri didactice”.

Volumele apărute până în prezent la edituri de specialitate: „*Ora de dirigenție în gimnaziu*” (1994), „*Ședințele cu părinții în gimnaziu*” (2001), „*Caietul dirigintelui*” (2002), „*Mereu politețea*” (2007).

Citim, cu zâmbet, dedicația-aperitiv a profesorului și scriitorului pensionar: „*Soției mele Marilena, supranumită Farmazoana, ale cărei fabuloase «imperfecțiuni» nu mă lasă să mă plictisesc nicio clipă.*”

Construită academic, lucrarea se deschide cu un „captatio benevolentiae”. Un tratat „De senectute”, nu tragic ci senin, scris de un „homo sapiens” bonom, hâtru, asemeni ilustrului său consătean, înțelept, intelectual pur sânge din stirpea celor cu sânge albastru, desigur.

Devenit ieșean, ca Topârceanu, Traian Cosma nu-și face iluzii că „*voi găsi la Iași un spațiu*

al bătrâneții euforice, o Arcadie a armoniei și fericirii.” (Cum am ajuns să scriu această carte, pagina 11).

Printr-un „Avertisment”, autorul ne atrage atenția asupra „capodoperei” sale, scopul ei fiind ca, prin lectură și prin bună-dispoziție, să ieșim din iadul existențial.

Cartea se remarcă mai întâi prin construcția savantă, în patru capitole, corespunzătoare celor patru

anotimpuri ale vieții: „*În sfârșit, am ieșit la pensie*”, „*Bătrânețe reușită, de ce nu?*”, „*Zici că te plictisești? Mă faci să râd!*”, „*Ce-ai de gând să faci mâine, prietene?*”.

Trebuie musai citite notele, cu bemol sau fără, subsidiarul și mai ales printre rânduri.

Primul pas și primele zâmbete ne introduc în „*ceva semantică de parcurs și câteva definiții cu schepsis.*” Notele, fragmentele din opere literare cunoscute folosite drept argumente, anecdotele, comentariile unor filme, vorbele antonpannești de la lume adunate și-napoi la lume date, fac acest caleidoscop savuros, atrăgător, benefic.

Dialogurile cu „Farmazoana”, muza de o viață a autorului, ne amintesc de cele dulci acrișoare dintre comisoaia Ilisafte și comisul Manole Păr Negru din capodopera sadoveniană „Frații Jderi”.

Expresia „prohabul desfăcut” de la pagina 26 mi-aduce aminte de o întâmplare asemănătoare cu un hâtru profesor de la Huși.

Directorul unui liceu din orașul dintre vii făcea apel la dânsul ori de câte ori absentă profesoara de biologie. Scăpat de sub ochii vigilenți ai consoartei, profesorul pensionar oprea la crâșmele din cale pentru a închina ode lui Bacchus. Intrând în cancelarie cu expresia pomenită mai sus, un tânăr profesor malițios îi face observație:

- Domn profesor ați lăsat la mort deschis!

Profesorul pensionar își corectează ținuta spunându-i:

- Am lăsat la mort deschis anume ca să-i dai sărutarea de pe urmă!

Avem de-a face așadar cu un dicționar al

bătrâneții, cu o enciclopedie hazlie, acel haz de necaz specific românesc, uneori însă tulburat de câte o undă de tristețe motivată de degradarea continuă a valorilor fundamentale (munca, familia, dragostea, arta), de invazia kitsch-ului, a prostului gust, a manelelor și a decibelilor ...

Capitolul al II-lea „**Bătrânețe reușită? De ce nu?**” are un motto desprins din „Panchatantra”: „*La cei înțelepți, bătrânețea se ivește mai întâi în minte, apoi în corp; pe când la cei neînțelepți, ea se ivește în corp, dar niciodată la minte.*”

Capitolul acesta este o adevărată carte de învățătură instruindu-ne și educându-ne pentru vârsta înțelepciunii.

Celor șapte nevoi fundamentale cu cele șapte condiții prevăzute în codul vârstei a treia ne asigură o bătrânețe reușită. Dar mai este o condiție: aceea de a ne da „jos măștile!”

Gândul morții, pe noi, cei descendenți din daci, nu trebuie să ne înspăimânte. Arheul spiritualității noastre, Mihai Eminescu, în creația sa nepieritoare face dovada că se gândea deseori la bătrânețe, pe care n-a mai apucat-o, și la moarte, pe care de asemenea n-a mai apucat-o, fiind nemuritor: „*Nu credeam să-nvăț a muri vreodată*” spunea genialul poet în capodopera sa ***Odă (în metru antic)***.

Ion Creangă, bunul său prieten, ținut în patul de suferință, răspundea tinerilor: „*O duc din ce în ce mai bine: am ajuns să stuchi în barbă și să trag oghealul cu dinții!*”

Într-una dintre poeziile mele, un bătrân răspunde unui tânăr:

„*Mă-nțep-un junghi
Și, ca să-mi treacă,
M-așez puțin
Să mor oleacă.*”

Renumitul poet și prozator Ion Gheorghe Pricop în capodopera sa „Balada vârstelor” dar și în valorosul roman „Paradigma deșertului” vorbește de cimitirul din dealul satului Duda, Hadadârla, care crește an de an în timp ce satul moare încetul cu încetul.

Expresia: „*Nu poți să te uiți pe unde mergi?*” (pagina 129) mi-aduce aminte de un scurt dialog dintre directoarea unui liceu din Vaslui, cam sașie, și un profesor de matematică de care s-a ciocnit, după un colț al clădirii:

- De ce nu te uiți pe unde mergi? îl admonestează ea pe subaltern.

- Dar dumneata de ce nu mergi pe unde te uiți? i-a răspuns profesorul iritat.

Suntem întru totul de acord cu Traian Cosma că într-adevăr cu dragostea nu e de glumit, mai ales la vârsta „hotarului nestatornic”.

Un coleg profesor și scriitor de seamă din Bacău, din redacția revistei „Plumb” îmi relatează, la zilele Bacovia, organizate excepțional de scriitorii Dumitru Brăneanu, Calistrat Costin și Ioan Prăjișteanu și alții, dialogul pe care l-a avut cu medicul cardiolog, foarte bun dar foarte sever:

După o consultație amănunțită, doctorul îl întreabă:

- Fumezi?

- Da.

- De mâine nu mai fumezi!

- Dar ...

- Niciun dar. Bei?

- Mai beau.

- De mâine nu mai bei.

- Dar ...

- Niciun dar. Ai mașină? Conduci?

- Da.

- De mâine nu mai conduci!

- Păi ...

- Niciun păi. În traficul de astăzi, te poți enerva, poți face tensiune și dacă scapi de accidentul de circulație nu mai scapi de accidentul vascular, clar?

- Clar, a suspinat scriitorul: dar cu nevasta cum rămâne?

- Îți fac grafic, a spus doctorul înțelegător.

Capitolul al III-lea „**Zici că te plictisești?**”

Mă faci să râd!”

Pe bună dreptate când se citează din „*Enciclopedia înțelepciunii*” și când îl citești pe Traian Cosma nu ai cum să te plictisești. Când își găsește un rost pe lume, fiecare vârstă este frumoasă.

Capitolul al IV-lea ne cere să răspundem la întrebarea „**Ce-ai de gând să faci mâine, prietene?**”

„**Să citesc o carte**”, mi se pare răspunsul ideal, mai ales când cartea poartă titlul „**Cine râde la urmă ... îmbătrânește mai bine**” semnată de profesorul și scriitorul Traian Cosma.

După lecturarea ei, mai urmează o întrebare: „*Ce părere ai despre opusculul pe care tocmai l-ai parcurs?*”

Răspuns: Cartea domnului profesor Traian Cosma este o carte pentru toate vârstele, pentru toate vremurile, mai cu seamă cele de acum, pentru toate gusturile și pentru toate bibliotecile, pentru cea a inimii cu osebire.

Mihaela Meravei - *Viața pe verticală* (Ed. InfoRapArt, 2012)

Lucian GRUIA

Constanțeanca Mihaela Meravei debutează cu versuri, în volumul *Viața pe verticală* (Ed. InfoRapArt, 2012). Ca orice debut, cartea conține stângăcii evidente: rime facile, în aceeași parte de vorbire și clișee sentimentale în asocierea iubirii cu primăvara, cu florile și cu muntele. Desigur, poeta se caută pe sine. Nu m-aș fi oprit asupra cărții dacă versurile nu m-ar fi convins că Mihaela Meravei reprezintă, așa cum se autocaracterizează autoarea, un talent nativ, necultivat.

Să cercetăm mai în amănunt volumul de debut menționat.

Două teme principale domină economia volumului: arta poetică și dragostea.

Să începem cu prima. Încă din poezia cu care se deschide cartea, lirica reprezintă o *apă vie* iar scrisul o terapie. Și iată autocaracterizarea la care m-am referit: „obsesia mea pentru cuvinte/ nu este răsplata unui talent/ cultivat,/ ca un Columb am îngenunchiat/ în fața harului divin,/ altar” (*ca să o iubesc pe ea*).

Pentru autoare, poezia reprezintă o „pereche a sufletului meu”. Ea se consideră inspirată, ceea ce uneori este adevărat, așa cum vom releva în exemplele selecționate, din lirica de dragoste și din cele două poezii de atitudine civică, frapante.

Viziunea asupra iubirii este platoniciană dar sentimentul nu conduce la refacerea androgenului ci, în unitate se păstrează diferențierea masculin-feminin: „Și-n clipele ca niște nestemate/ suntem întregul.../ despărțit pe jumătate” (*într-o lume misterioasă*). Viața nu mai este de rangul secund al umbrelor din viziunea filosofului, ci autentică: „în camera inimii tale/ m-am recunoscut/ ca întreg al unei ființe vii/ și nu doar umbră/ demult uitată pe pământ” (*poezie*).

Trecerea timpului, relativistă, nu desparte ci și unește în idealurile comune ale îndrăgostiților: „suntem vecinătățile aceluiși timp/ pe care îl comprimăm/ tu din stânga, eu din dreapta/ alungirea lui ne apropie sufletele// rupem viața în bucăți/ apoi le împărțim/ una mie, una ție/ frați de pâine și sare/ încercăm să ne potolim foamea/ de cunoaștere și adevăr” (*speranța*

unui timp comun).

Dragostea este văzută paradoxal, când senzual când ideal: „adulmecii/ prin stufărișul pleoapelor/ trup de felină/ femeie/ senzații/ explodează/ în flashuri/ de fantezie masculină/ departe aproape/ îmbrăcată dezbrăcată/ în alb în roșu/ imprevizibil/ dai roată/ de trei ori/ ca unei biserici/ într-o noapte sfântă/ arzi ca o lumânare” (*instinctiv*).

O imagine frustă atestă puritatea iubirii: „am boabe de rouă pe acoperișul inimii” (*iubesc oamenii...*).

Dragostea, desigur, stă sub semnul focului purificator: „cu arta focului/ învăț să-mi tatuez/ pe inimă numele tău” (*tatuaj pe inimă*).

Demne de tot interesul sunt cele două poeme de atitudine civică, în care poeta ironizează viața noastră cea de toate zilele, supusă banului și nu sufletului: „începând de ieri/ s-a oprit/ furnizarea sentimentelor/ la robinet/ agentul de încălzire/ prin cuvinte/ ne-a redus/ la tăcere/ eliberăm energie/ zâmbindu-ne/ cu program// orarul cantinei/ nu este afectat/ servim of-uri/ în regim/ nonstop// cra, cra/ un corb/ a scăpat din cioc/ facturile restante/ semnate/ de o criză/ sentimentală” (*anunț*).

La fel, se impune o salubritate a avatariilor vieții mercantile contemporane: „pe străzile întortocheate ale vieții/ trece mașina de salubritate./ gunoierii destinului adună/ din pubele verzi, galbene, albastre,/ deșeurile trăirilor, peturile golite/ de lacrimi,/ facturile neplătite, sticlele sparte/ în promisiuni.” (*eco-iubire de Crăciun*).

Aș sugera autoarei să se mai orienteze spre astfel de poezii civice, originale, cu care să construiască un volum întreg.

În sfârșit, poezia *viața pe verticală*, care conferă și titlul volumului, exprimă voința autoarei de a urca neconținut pe drumul căutării stilului specific, în ciuda tuturor obstacolelor. Desigur, pentru acest lucru se cere o lectură asiduă din marii poeți ai lumii.

În concluzie, pot afirma că Mihaela Meravei, după debutul în volumul *Viața pe verticală*, convinge că are talent și că sunt șanse ca în viitoarele cărți să-și desăvârșască sonul propriu. Aștept cu interes cărțile ei viitoare.

Prohodul lui Pătru Godja Pupăză

prof. Gheorghe
MUNTEANU

L-am văzut pe Moș Pupăză pe catafalc, în curtea casei sale, în sicriu. Copârșeul cumpărat din Sighet, de o culoare închisă, gen mahon, avea capacul rabatabil, secționat în două părți egale. Cel care adăpostea partea superioară a trupului neînsuflețit, a fost dat la o parte pentru ca cei dragi să-și poată lua un ultim rămas bun. Era într-o zi de joi, 7 ianuarie 2016, de *Sfântu' Ion*. Nu era ger. Vremea era mohorâtă. Cerul cernea de jumătate de oră fulgi jucăuși, dar efemeri. Lângă sicriu, îngândurat, cu capul plecat și părul tuns foarte scurt și ud de nea, l-am recunoscut pe Pătru Cordea, ginerele răposatului. Moș Pătru Pupăză era îmbrăcat cu o cămeșă albă din bumbac și cu *teptar*, cu cioareci din lână. Nu s-a văzut, dar am aflat că a fost încălțat cu cizme din piele. Pe cap avea o cujmă neagră din blană de miel, trasă până la sprâncenele-i cărunte. De sub cujmă, lateral, ieșeau bucle de păr albit, ce se contopeau cu perciunii, de aceeași nuanță. Mustața stufoasă și prelungă, era un amestec răvășit de fire sure și albe. Obrajii și nasul erau roșiatici, de parcă dormea după un pahar bun de vin roșu. Dopurile de vată din nas și bărbia care avea paloare până la buza inferioară, au sugerat starea de fapt. Chipul exprima o împăcare cu lumea pe care a părăsit-o și o resemnare cu călătoria în neant pe care tocmai o începuse. Dintre fulgii de nea ce pluteau haotic, unii s-au așezat pe chipul său, ca niște scame albe de bumbac și după o scurtă zăbovire, de parcă ar fi atins un suflet cald, se metamorfozau rapid în stropi, ca de rouă. Sub palmele împreunate am observat că avea pus la piept un breloc cioplit din lemn, gen zurgălău. Era de fapt o fărâmă din numeroasele sale creații meșteșugărești care l-au făcut celebru și peste hotare, chiar și în Lumea Nouă (doar a fost și în America). Era o relicvă de la viață, care cu siguranță că i-a fost frumoasă. Sau poate că era pus ca o carte de vizită, care să-l recomande și

celor din Lumea de Apoi, ca pe un om care a fost bun între oameni și care nu și-a bătut joc de cele sfinte și de cele lumești. O persoană aflată lângă mine, văzându-l pentru prima dată, a exclamat, dar mai în șoaptă! - *Moșu' acesta precis că a fost un mare glumeț la viața lui, fiindcă și mort este simpatic!*

După oficializarea slujbei, preotul satului, a invitat ca din partea familiei pe toți credincioșii prezenți, săzise imediat după ce s-a găta înhumarea, *la petrecania* pentru iertarea păcatelor și mântuirea sufletului răposatului Moș Pupăză, indicând ca locație sala de mese pentru ospete funerare. Această construcție este o baracă din placaje, destul de spațioasă, construită din inițiativa preotului Ilieș Ioan și dotată corespunzător cu aportul enoriașilor, cu laițe, mese, ștergare, fețe de masă, tacâmuri, blide și pahare. Ea este situată pe deal, între școală - o clădire modestă și prima biserică din lemn, care este de dată mai recentă. O altă biserică din lemn, monument istoric, mult mai veche și mai mică este situată puțin mai sus de prima, dealul găzduind și cimitirul satului, cu numeroase cruci vechi, din lemn, unele sculptate, dar și din țevi sudate și vopsite, de care atârnă coroane vechi din flori artificiale, cu praful umezit de ninsoare.

Apoi lumea a început să se agite, să se mobilizeze, iar unele femei să strige de durere. Nu puțini au fost aceia cărora le-au lăcrămat ochii sau au plâns mai zgomotos. Ca la înmormântare!

Timp de circa două ore și jumătate, decedatul a fost învăluit de compasiunea și de suferința celor mulți veniți să-l petreacă, rude, vecini, prieteni, cunoștințe și „gură-cască“, în curtea devenită neîncăpătoare, dar și pe uliță în dreptul magnificei porți sculptate. După ce au ascultat smeriți discursurile emoționante de pomenire și de rămas bun ale preoților, dar și a celor care l-au cunoscut și apreciat, elogiindu-i personalitatea artistică, cuvântări ce au răsunat amplificate de două mari difuzoare, cineva a deschis larg ușile porții monumentale, dând de înțeles că a sosit timpul. Pe toată durata slujbei au fost numeroși oameni, de toate vârstele, care au

făcut fotografii și filmulețe cu răposatul Pătru Godja Pupăză, din toate unghiurile curții, mai ales cu nelipsitele telefoane. Unul, cam solitar printre lume, avea un aparat foto cu un teleobiectiv imens. L-am observat fotografiind punctual, de parcă era trimis de cineva să fotografieze doar instantanee strict precizate. Au fost prezenți pentru filmări, cu dotări profesionale și cei de la Televiziunea Română. Printre mulțimea străină mie, am zărit și două chipuri cunoscute. L-am recunoscut pe fostul meu diriginte din clasa a V-a, pe profesorul de muzică Dan Spiridon Pralea, în prezent un cunoscut om de cultură din Sighet, care era împreună cu profesorul doctor etnolog Mihai Dăncuș, cel care a inițiat și construit Muzeul Satului de pe Dealul

Pătru Godja Pupăză

Dobăieș (din Sighet), pe care de asemenea l-am cunoscut foarte bine în copilărie, oferindu-i atunci pentru Muzeul de Etnografie, obiecte vechi de peste 160 de ani. Amândoi purtau paltoane închise, fulare în jurul gâtului, pălării negre, afișând fiecare o atitudine sobră, meditativă, vizavi de ceremonie.

Pentru Moș Pupăză, poarta creată de el cu 10 ani în urmă, cu săcurea, cu firisăul, dișlăul, ciocanul de *fer* și cu multă trudă și pasiune, a fost deschisă pentru ultima dată. Închiderea cosciugului a fost un moment mai delicat pentru cei apropiați. S-au auzit vaiete jalnice. Patru creștini s-au postat lângă acesta și la un semn, l-au luat anevoios, l-au

scos din curte, în uliță, aidoma unui stejar proaspăt tăiat din pădure și l-au suit într-un ștraf cu boi, ce sta în fața porții, unde deja era puhoi de lume. Cortegiului i s-au alăturat și cei care păraseau grăbiți curtea casei. În jurul sicriului lăcuit, presărat cu stropi de apă provenită de la ninsoarea tot mai umedă, au fost depuse numeroase coroane de flori, viu colorate. Cu vopsea albă, pe părțile longitudinale ale capacului sicriului era scris: PĂTRU GODJA PUPĂZA A TRĂIT 80 ANI. Câțiva însoțitori ai vehiculului mortuar ce purtau lumânări albe, lungi, erau precauți pentru a menține vie flacăra acestora. Doar lapovița întruna.

Gospodăria lui Moș Pupăză cuprinde o curte, care este mărginită în stânga și în dreapta de corpuri de clădiri. Spre fundul curții, între aceste case, spațiul este acoperit rezultând un fel de tindă, unde este amenajat atelierul de cioplit, cu mese de lucru, rafturi, unelte și alte obiecte. De fapt el se află în aer liber, doar că are un acoperiș. Am vizitat acel spațiu de lucru, însoțit de faimosul meșter Pătru Godja Pupăză, în 14 decembrie 2014, ziua în care l-am cunoscut, cu prilejul unei excursii efectuate cu elevii. În ziua înmormântării (7 ianuarie 2016), după ce curtea s-a mai pustiit, am pătruns câteva clipe în acel ungher pentru a revedea obiecte pe care le-a creat, cioplite din lemn, expuse pe niște polițe. Despre acestea mi-a povestit cu multă plăcere, câte ceva, referitor la originea modelelor, despre simbolistica lor. Unele erau finalizate, altele se aflau în faze diferite de execuție. Predominau fusele cu zurgălăi. Tot în acel loc mi-a relatat snoave și întâmplări care i-au bucurat viața. Mi-a arătat colecția de clopote de care era foarte încântat, clopote adunate de la bătrâni, de prin satele din jur. Spunea că: - *Tăte-s de vândut, numai clopotele nu le vând, colecția de clopote, restul orice vând de aici, am pecetare...* Clopotele erau înșirate pe o sfoară. Ca și data trecută. Mi-am amintit de clopotul de care era tare mândru, fiindcă l-a primit în dar de la un celebru preot-cântăreț. Iată ce mi-a spus atunci: - *Am și de la popa Pomohaci (Cristian). Am apărut și într-un film cu el: „Tăta casa are cruce“.* Asta-i de la Pomohaci. Mi-a indicat acel clopot cu toiagul *fermecat*, lovindu-l ușor pentru a-i auzi clinchetul metalic. Toiagul amintit era o bătă din lemn, gravat cu decorații și înscrisuri, în care ținea horincă și de care nu se prea despărțea. Era invenția lui cu care se fălea la toți vizitatorii. Iată textul gravat pe acesta: *DE HORINCĂ N-OI MURI / FIINDC-O BEU TĂȚI OAMENII / DA CINE BE PESTE MĂSURĂ / E PĂCAT S-O PUIE-N GURĂ.* Imediat după acel

episod, când eram împreună lângă acele clopote și masa plină cu obiecte cioplite din lemn, mi-a dăruit o amintire frumoasă - un *fus cu zurgălău*, ce reprezintă după spusele meșterului Pătru Pupăză, *simbolul dragostei, darul cel mai mare pe care-l poate face un bărbat unei femei și care se răsplătește în natură, cu gurițe și altele...* Atunci, în ziua înmormântării, privind acel spațiu, am constatat că toate erau la locul lor, ca și în ziua când l-am cunoscut. Și clopotul părintelui Pomohaci. Doar el lipsea, de parcă ar fi intrat degrabă în casă, pentru a-mi aduce vreo cioplitură nouă, pentru a o admira. Ce nu am observat în prima zi, erau trei diplome înrămate, agățate pe peretele clădirii din stânga atelierului, din păcate expuse intemperiiilor. Reproduc conținutul acestora:

INSPECTORATUL PENTRU CULTURĂ AL
JUDEȚULUI MARAMUREȘ - CENTRUL
CREAȚIEI POPULARE MARAMUREȘ

*NU EXISTĂ DATORIE MAI SFÂNTĂ
DECÂT PĂSTRAREA ȘI PERPETUAREA
MEMORIEI CULTURALE AL NEAMULUI
ROMÂNESC - ZESTRE SACRĂ PENTRU
GENERAȚIILE VIITOARE. ACESTA A FOST ȘI VA
FI ROSTUL UNOR MANIFESTĂRI CULTURALE
DE PRESTIGIU, PRECUM FESTIVALUL
DATINILOR ȘI OBICEIURILOR DE IARNĂ
„MARMAȚIA 2000“, DE LA SIGHETU
MARMAȚIEI, LUMINOASĂ ÎNTÂMPINARE A
SĂRBĂTORILOR DE CRĂCIUN ȘI ANUL NOU.
MISTERUL CREAȚIEI, AL TRADIȚIILOR ESTE
VIU, ÎN LUMINA CREDINȚEI, ÎN SATELE
NOASTRE ȘI DATORITĂ DUMNEAVOASTRĂ.*

*DE ACEEA, CONSILIUL LOCAL
SIGHET - MUZEUL MARAMUREȘEAN
SIGHETU MARMAȚIEI - CASA DE CULTURĂ
SIGHETU MARMAȚIEI, LA CUMPĂNA DINTRE
MILENII, SECOLE ȘI ANI, VĂ ADRESĂM
URAREA DIN MINUNATELE NOASTRE
COLINDE: „LA MULȚI ANI CU SĂNĂTATE - DE
BINE SĂ AVEȚI PARTE - ȘI DE RĂU SĂ FIȚI
DEPARTE - SĂ ROIASCĂ BINELE - CA VARA
ALBINELE - SĂ AVEȚI ZILE FRUMOASE. - CU
NOROC ȘI PACE-N CASĂ - ȘI BELȘUG MARE PE
MASĂ - LA ANU ȘI*

LA MULȚI ANI!!!!

PĂTRU GODJA PUPĂZĂ

SIGHETU MARMAȚIEI 26-27 DECEMBRIE

2010

GHEORGHE MIHAI BÂRLEA

Următoarea diplomă este oferită de Asociația culturală „Florile Tisei“ din orașul Slatina (Ucraina):

*DIPLOM (cu litere chirilice)
ASOCIAȚIA „FLORILE TISEI“
CU OCAZIA SĂRBĂTORILOR SFINȚILOR
PETRU ȘI PAVEL
ACORDĂ
DIPLOMĂ DE EXCELENȚĂ
GODJA PETRU PUPĂZĂ
PENTRU MERITE DEOSEBITE ÎN
PROMOVAREA LIMBII,
CULTURII ȘI SPIRITUALITĂȚII ROMÂNEȘTI
12.07.2010
PREȘEDINTE: GHEORGHE OPRIS*

Ștampila cuprinde următoarele înscrisuri:

*Regiunea Zakarpatia, Tiacivskii Raion, Solotvino
(redarea este în limba ucraineană)
Ucraina, Transcarpatia, Teacevo, Slatina*

*ACADEMIA
ARTELOR TRADIȚIONALE
DIN ROMÂNIA*

DIPLOMA

*SE CONFERĂ
DIPLOMA DE MEMBRU
AL ACADEMIEI ARTELOR TRADIȚIONALE
GODJA PĂTRU - meșter lemnar
Valea Stejarului - județul Maramureș
SIBIU 2002 (localitatea și anul apar gravate pe
rama din lemn, sculptată)*

După ce lumea a golit curtea casei și a umplut ulița, purtătorii de prapori, secondăți de patru preoți între care și preotul paroh al satului Valea Stejarului, Ilieș Ioan (originar din Poienile Izei), au dat *startul* cortegiului funerar pentru a-l conduce pe răposatul Pătru Godja Pupăză pe ultimul drum. Cei doi boi înjugăți la ștraf s-au urnit, trăgând docili ca în vremurile bune când Moș Pupăză căra din pădure spre atelier bușteanul inert pentru a-i da viață. Boini, acoperiți cu cerși înflorate ca să-i protejeze de umezeala rece, înaintau molcomi în urma soborului de preoți, pe drumul neted din pământ, pudrat cu ninsoare. Lor li s-au pus pe coarne colaci care vor rămâne proprietarului acestora și năframe agățate, albe, albastre și negre, ca un obicei al locului. Colacii se oferă ca pomană și la dieci, la popă și la gropar. Cei care au avut umbrele și le-au deschis. Erau bărbați în convoiul ce părea interminabil, cu capul descoperit, cu căciulile în mână, ca un gest de profund respect față de răposat. Însă nu toți suportau expunerea la lapoviță. Pe un om l-am văzut încălțat cu opinci. Nici nu-mi mai aduc aminte de când nu am mai văzut pe cineva încălțat cu așa ceva. În costume populare (cujmă, gubă, cioareci) am reținut prezența a două persoane. Mai mulți purtau doar guba, iar pantalonii erau din stofă. Însă majoritatea era îmbrăcată cu haine *jâdovești*. Din cortegiul imens și tăcut care urma carul funerar, s-a auzit mai tot timpul un singur bocet de femeie. Cred că a fost fiica răposatului. Pe traseul de 400 de metri din fața casei până la groapă, după cum este rânduiala, preoții au făcut câteva opriri, întorcându-se cu fețele spre boi, spre copârșeu, spre cortegi, pentru anumite cuvântări biblice și închinăciuni. Un creștin, proprietarul atelajului, pe nume Vancea Sandu, a supravegheat deplasarea acestuia, ajustând poziția oiștei înspre mijlocul drumului, de fiecare dată când boii deviau de la traseu, sau în funcție de rânduiala preoților a dat comenzi animalelor, pentru oprire sau pornire. Era îmbrăcat cu o gubiță frumoasă de lână și avea pantaloni închiși, probabil de la un costum (adică pantaloni *jâdovești*, cum ar fi spus Moș Pupăză dacă trăia). Pe cap avea o kujmă de blană, neagră, iar ca încălțăminte - pantofi de oraș. Lângă acesta, în partea stângă, înaintau doi creștini, fiecare cu o trâmbiță în mână. Aceștia au venit din Vadu Izei. A fost dorința răposatului ca la mormântarea lui să fie aduși trâmbițași de la oi, din Vad. De fiecare dată când preoții se opreau și *gătau* câte-o pomenire, trâmbițași suflau deodată, cu patos în acele instrumente muzicale artisanale, pe care le orientau

cu pâlnia spre cer, lăsându-se ușor pe spate, pentru ca sunetele să fie auzite cât mai departe. Misiunea lor era de a face cunoscută trista veste și celor rămași prin case. Trâmbițele erau niște țevi din cupru și alamă, cu adaos de tablă zincată, cositorite pe ici pe colo și îndoite de două ori la 180 de grade, ca și la goarnă. Pentru ca secțiunea să rămână circulară pe toată lungimea lor, de circa trei metri, în zonele de curbură meșterul făurar, a montat racorduri identice celor pe care le utilizează instalatorii de la apă/gaz. Sunetele emise de instrumente nu se prea sincronizau, aveau uneori intensități diferite, în funcție de forța și inspirația cu care suflau trâmbițași de fiecare dată în țevă. Însă amândoi se străduiau să redea după un prelung sunet de avertizare, ca un șuierat de sirenă, melodia ce se dorea a fi a cântecului Halaripu-ripu, melodie care se încheia de fiecare dată cu același trâmbițat prelung, sfâșietor, după care cortegiul se urnea iar la drum. După câțiva zeci de metri ceremonia se repeta. Și tot așa până la groapă. În pragul unei porți, când apăruse ștraful cu *încărcătura*, la margine de uliță, am văzut o bătrânică stând în picioare, cu chipul acoperit de palmele-i zbârcite, probabil pentru a-și camufla emoțiile și care trepida din toți rărunchii. Plângea mocnind. Cu siguranță că s-au cunoscut!

Traseul până la școală era presărat, pe ambele sensuri ale drumului, cu numeroase autoturisme parcate, așa cum le-a fost la îndemână proprietarilor. Nici de sărbătoarea Paștelui sau a Crăciunului, nu s-ar fi adunat atâtea mașini pe uliță, ca în acele ore ale zilei de 7 ianuarie 2016. Doar una a reușit să atragă atenția, mai ales copiilor. Era o *Dacia Logan*, de culoare albă, cu scaunele libere. Era singura dotată cu girofar și sirenă. Era inscripționată cu litere negre, vizibile. Polițistul dacă participase la înmormântare, probabil că era mai spre capătul convoiului. Nu l-am văzut. Oricum incidente nu aveau cum să fie. Toată lumea tăcea.

Nimeni nu vorbea cu nimeni. Se auzea doar un bocet de femeie, care era întrerupt periodic de glasul preoților.

După ce au ajuns boii cu ștraful, cu Moș Pupăză în curtea școlii, alături de întreg cortegiul, copârșeul a fost preluat de oameni și dus pe poteca ce urcă dealul bisericii, spre groapa rece și întunecată.

Din criză de timp, din curtea școlii am fost nevoit să fac cale îtoarsă spre Sighet, luându-mi astfel rămas bun de la Moș Pătru Pupăză.

Pe drumul spre casă, involuntar, îmi revenea în minte melodia Halaripu-ripu, pe care o auzisem în premieră în acea zi în versiune trâmbițată, amintindu-mi totodată și de versurile aiurite, dar celebre, auzite încă din copilărie, cele cu răposatul Dumitru...

*

Pe Dealul de după Școală, pe o parcelă împrejmuțată ce urcă până la biserica nouă, o groapă adâncă, orientată pe direcția est-vest, cu o movilă de lut reavăn aruncată la marginea dinspre biserică, îl aștepta pentru *putrezire și odihnă veșnică* (după cum a grăit popa), pe unul dintre cei mai faimoși meșteri lemnari ai Maramureșului, talentat horitor al *Grupului Iza*, pe Pătru Godja Pupăză. Intrarea în această parcelă se realizează printr-o frumoasă poartă din lemn de stejar, sculptată tocmai de Moș Pupăză, în vremurile când părea nemuritor. În partea exterioară a porții el a dăltuit următoarele înscrisuri:

CIMITIRUL LUI MOȘ PUPĂZĂ MAI PUȚIN
VESEL MAI MULT TRIST
CĂLĂTORI OPRIȚI CU TOȚII ȘI GÂNDIȚI LA
CEASUL MORȚII
CIMITIRU ÎI ORAȘ MARE DE VÂNDUT
NIMIC NU ARE
NU-I NIMIC CE CUMPĂRA FĂR CE-ȚI DAI
CU MÂNA TA
AȘA CĂ ATENȚIE CĂLĂTORI
PÂNĂ LA MORMÂNT NE ÎNSOȚESC
PRETENII
MAI DEPARTE FAPTELE SPUN TOT.

Mai apare inscripționat „2012“, anul când a fost muncită poarta și inscripția: „POETIC

ȘI SFĂTOS“, ca o atenționare a cititorului asupra harului său *poetic* și de *povață*, de om *care avertizează*, făcând aluzie la textul pe care l-am reprodus mai sus.

Pe partea opusă a porții, cea orientată spre noul cimitir, Pătru Godja Pupăză a dăltuit următoarele cuvinte:

PAZA BUNĂ OCOLEȘTE PRIMEJDIA REA /
SĂ TE FERESTI DE RĂU CĂ ȘI DUMNEZEU
TE FERESTE /
SPUNE-MI CU CINE TE ÎNSOȚEȘTI CĂ Ț-OI
SPUNE CINE EȘTI /
POMUL BUN SE CUNOAȘTE DUPĂ ROADE
ȘI OMUL DUPĂ FAPTE /
FRICA DE DUMNEZEU ESTE
ÎNȚELEPCIUNE /
DRAGI COPII ȘI VOI NEPOȚI, V-AM LĂSAT
ÎN SCRIS LA TOȚI,
CÂND PLECAȚI ÎN ZOR LA MUNCĂ, NU
UITAȚI DE DOAMNE AJUTĂ /
DRAGII MEI, MAI BINE SĂ VĂ CULCAȚI
FLĂMÂNZI DECÂT SĂ VĂ SCULAȚI
DATORI /
VAI DE CEI CE ZIC RĂULUI BUN ȘI
BUNULUI RĂU!

*

Întâmplător, l-am cunoscut pe Moș Pătru Godja Pupăză! Era în 14 decembrie, 2014. Apoi ne-am vorbit la telefon de două ori: prima dată, l-am sunat de-acasă, la câteva zile după excursia din satele Oncești și Valea Stejarului (județul Maramureș). Probabil în preajma sărbătorilor de iarnă. A doua oară, din Cămărzana unde eram într-o excursie, cu un coleg și doi elevi, de unde l-am felicitat pentru cei 80 de ani pe care i-a împlinit în acea zi însoțită de primăvară, 28 martie 2015. I-am promis când ne-am despărțit, că în ziua în care va împlini 80 de ani, am să-l sun și voi închina un pahărel, în sănătatea dumnealui, oriunde aș fi. Și m-am ținut de cuvânt! Ne-am amuzat fiindcă l-am întinerit cu 11 zile. Împlinise 80 de ani pe 17 martie 2015.

Dumnezeu să-i ierte păcatele și să-l odihnească în pace!

Stanca Ioana URSU

**10.000 de km/Long Distance.
Deconstrucția cuplului în
epoca relațiilor virtuale
(competiție TIFF 2015)**

Filmul de debut al spaniolului Carlos Marques-Marcet, este un romance preparat la rece, lipsit de sentimentalismul siropos al genului. Debutază în forță, cu o filmare de 23 de minute, care, departe de a plictisi, oferă un dialog dinamic, atmosferă naturală bine construită, reacții firești ale unor oameni confrunțați cu o situație neașteptată care îi scoate din zona de confort.

Este duminică dimineața, ea și el fac dragoste, apoi își oferă un postludiu în care discută despre posibilitatea de a face un copil, - mai ales el, - continuând jocurile erotice în timp ce prepară micul dejun. Ea este Alex, artist fotograf, o englezoaică stabilită în Barcelona de dragul iubitului, unde predă limba engleză în așteptarea șansei de a-și practica profesia. El este Sergi, profesor de muzică, studiază pentru examenele care îi vor asigura o catedră, un venit sigur, o viață liniștită.

Filmul îi surprinde într-un moment în care relația lor de șapte ani se îndreaptă spre următorul pas, pe care el și-l dorește foarte mult în timp ce ea îl acceptă din dragoste și din lipsa alternativei. Alternativa se ivește tocmai în dimineața aceea când Alex află dintr-un mail ca a primit finanțarea unui proiect care o obligă să locuiască un an în Los Angeles. Este prima ofertă serioasă în domeniul fotografiei și pe chipul lui Alex citim trăirile contradictorii: bucurie pentru împlinirea profesională, dorința de a rămâne cu iubitul ei, încercarea de a înțelege care dintre cele două nevoi este mai puternică.

Discuția despre posibila plecare risipește norul de fericire pe care pluteau cei doi. Ea vrea să plece, el este chinuit de nesiguranță. Ea ar vrea să strige de bucurie dar își stăpânește emoția din respect pentru sentimentele lui. El amintește mereu de copilul pe care îl dorește și se agață de infima posibilitate ca ea să fi rămas gravidă chiar în dimineața aceea.

Problema alegerii între carieră și familie nu trimite la confruntarea între feminism și tradiție, ea și el se situează pe poziții egale și încearcă să-și

integreze aspirațiile individuale în armonia cuplului.

Actrița spaniolă joacă bine personajul englezoaicei introvertite în timp ce rolul de mediteranean pasional cu aspect de hipster și aspirații de familist i se potrivește perfect actorului fără să-i ceară mari eforturi.

După scena-maraton de la început, regizorul continuă pelicula cu filmări fragmentate așa cum este și interacțiunea celor doi pe parcursul lunilor în care îi despart 10.000 de km.

Trecerea abruptă de la spațiul intim al apartamentului din Barcelona, ocrotit de umbra draperiilor, plin cu obiectele familiare, la prezentarea noii locuințe a lui Alex, scăldată în lumină, mobilată precar, impersonală, goală ca o pagină albă, ne arată că de aici încolo orice este posibil, că, cel puțin pentru Alex, un capitol s-a încheiat iar viața promite surprize.

Relația se mută în lumea virtuala: Skype, WhatsApp, Facebook, mail, telefon toate posibilitățile de comunicare sunt abordate ca să facă mai suportabilă lipsa celuilalt și să mențină relația pe perioada despărțirii. Numai că, distanța dezvăluie discrepanța dintre ceea ce-și dorește de fapt fiecare, lucruri pe care le-au trecut cu vederea atunci când trăiau împreună dar care ies la iveală odată ce legătura fizică s-a rupt. Alex se află într-un spațiu care îi oferă posibilitatea să se exprime artistic și nu are nevoie de Sergi ca să supraviețuiască. Sergi, însă, se dovedește dependent de iubita lui.

Comunicarea virtuală alternează episoade amuzante sau dureroase: mail-ul chinuit pe care Sergi i-l scrie lui Alex, încercarea ratată de cybersex, dansul cu laptopul în brațe într-o încercare disperată de a nega distanța. Regizorul folosește tehnicile de comunicare în cele mai creative moduri, face risipă de imaginație atunci când protagoniștii descoperă noi modalități de a-și susține pasiunea. Ne arată însă că oricâtă imaginație ar avea și oricât de mult s-ar iubi doi oameni aflați la distanță, imaginea și sunetul unui ecran nu pot să substituie prezența celuilalt.

Într-un film în care îi vedem doar pe cei doi, ni se induce impresia că scenele sunt populate de mai multe personaje. Acestea sunt doar menționate în discuțiile protagoniștilor, apar în fotografii, se află la celalalt capăt al unei convorbiri telefonice. Suntem curioși s-o vedem pe partenera de o noapte a lui Sergi dar aceasta rămâne ascunsă privirilor, materializându-se doar prin sunetul apei de la duș;

într-o filmare postată pe pagina de Facebook a lui Alex apare pentru o clipă mâna unui bărbat, detaliu suficient pentru ca imaginația spectatorului să suspecteze, împreună cu Sergi, o posibilă idilă.

Finalul îi readuce în același spațiu fizic pe Alex și Sergi care, în câteva luni, au devenit doi străini. Comunicarea le cere eforturi epuizante și au nevoie de multe shot-uri de whiskey ca să facă dragoste. Camera se retrage lăsându-i dezamăgiți de revederea incomodă, copleșiți de dificultatea alegerii între căutarea soluției pentru ca relația să continue și renunțare.

Force Majeure - avalanșă de emoții necontrolate (TIFF 2015, secțiunea *Supernova*)

Elementul surpriză al unui film poate să apară la final, lăsând spectatorii fără glas sau poate să fie servit încă de la început, oferindu-le acestora un spectacol al frământărilor și un subiect de dezbatere după ce părăsesc sala de cinema. Ruben Oslund alege al doilea drum. Regizorul și scenaristul suedez de 41 de ani, care a debutat în cinematografie cu filme despre schi, are un premiu al juriului la Cannes, secțiunea *Un certain regard*, nominalizări la Oscar pentru cel mai bun film într-o limbă străină și la Golden Globes, toate în 2014 pentru filmul *Force Majeure*, al patrulea lungmetraj al său.

Povestea este împărțită în cinci capitole corespunzătoare celor cinci zile de vacanță în Alpii Francezi, de care se bucură o familie suedeză înstărită. În prima zi, - un preludiv scurt și siropos, - facem cunoștință cu protagoniștii: mama, tatăl și cei doi copii, patru oameni frumoși, sportivi, lipsiți de griji. Pe fundalul genericului de început ascultăm indicațiile agasante ale unui fotograf francez, care îi convinge să se lase fotografiați pe pârție și insistă să-i aranjeze în așa fel încât să obțină fotografia familiei perfecte. Se pare că acest lucru nu s-ar fi realizat fără ajutorul lui, căci Tomas, Ebba și copiii lor pozează stângaci în rolul de familie model.

A doua zi are loc evenimentul care spulberă fericirea celor patru așa cum avalanșa provocată spulberă norul de zăpadă pe terasa unui restaurant. Evenimentul inofensiv dar spectaculos stârnete panică printre clienții așezați la mese și oamenii se retrag din calea posibilei amenințări. Totul este însă o iluzie, avalanșa se consumă la distanță, iar terasa este învăluită de un praf de zăpadă. Tomas, convins

că viața îi este în pericol, fuge uitând de soție și copii, îmbrâncind un bărbat care se afla în calea lui, nu înainte de a lua de pe masă telefonul și mănușile. Ebba rămâne singură, încercând să-si protejeze copiii.

Restul filmului ne arată procesul prin care Ebba trece de la șoc la revoltă mută și apoi la exteriorizarea nemulțumirii. Tomas, conștient de situația ingrată în care se află, încearcă să convingă pe toată lumea că versiunea soției lui este falsă, glumește și neagă mereu. Copiii resimt atmosfera toxică care s-a abătut dintr-odată asupra familiei lor și sunt afectați de sentimentul de nesiguranță - privirile muștrătoare aruncate peste umăr spre părintele care i-a abandonat atunci când viața lor părea în primejdie oferă unul dintre cele mai emoționante momente ale peliculei.

Force Majeure este o comedie amară cu momente de thriller prevestitoare de dezastre naturale. Acestea întârzie să apară, însă este suficientă amenințarea lor ca să distrugă încrederea soției în partenerul de viață, încrederea copiilor în tatăl care ar trebui să-i apere, orgoliul masculin al acestuia, liniștea întregii familii. Personajele se angajează într-o luptă surdă, fără miză, lăsând impresia că se învârtesc în cerc, închiși în universul lor strâmt, delimitat de reguli precise: bărbatul trebuie să fie erou, femeia și copiii trebuie apărați. Inabilitatea lui de a se ridica la nivelul acestor așteptări îl descalifică în ochii apropiaților și nu-i de mirare că Tomas insistă să contrazică acuzațiile, invocând printre glume situația extremă- forța majoră - care îl absolvă de responsabilitățile față de familie. Regizorul are grijă să țină publicul la distanță, spectatorii nu sunt lăsați să se identifice cu personajele. Este de notat gestul reflex al lui Tomas de a-și salva mobilul,- o ironie despre dependența față de acest obiect care s-a insinuat în viața omului modern.

Nu mi s-a mai întâmplat să urmăresc cu sufletul la gură un film din care lipsesc cu desăvârșire ingredientele clasice ale acțiunii, care menține totuși impresia că urmează să se întâmple ceva rău, că cineva va păși ceva cumplit. Atmosfera de suspans este cauzată de o simfonie de zgomote asurzitoare surprinse, iată, în liniștea Alpilor. Bubuitul exploziilor care provoacă avalanșele controlate, bâzâitul periutelelor de dinți electrice, zumzetul dronei care survolează noaptea, motoarele

ratracurilor care dansează pe albul zăpezii, clinchetul și zdrăngănitul instalațiilor de pe pârtii, fâșăitul benzii rulante care îi duce pe schiori până la intrarea în hotel, însoțesc desfășurarea evenimentelor, punctând momentele cheie și întrețin atmosfera tensionată, acompaniate de furtuna de vară din *Anotimpurile* lui Vivaldi.

Filmările din stațiunea Les Arcs sunt un regal pentru împătimitii sporturilor de iarnă. Stațiunea montană filmată de sus, noaptea, pare alcătuită din insule de lumini risipite printre faldurile văilor albe. Versanții înzăpeziți sunt de o frumusețe copleșitoare, însă camera scandinavului dezvăluie în același timp latura lor amenințătoare. Decorul montan, controlat de omul modern, transformat într-o zonă artificială, oferă turiștilor garanția siguranței. Aflăm însă, împreună cu cei patru protagoniști, că siguranța oferită de familie este iluzorie, căci natura umană nu poate fi controlată la fel de ușor precum zăpada.

Holul hotelului are înălțime de catedrală gotică, decor minimalist și monocrom și pare pustiu cu excepția celor patru. Peisajul alb și interiorul auster al hotelului sunt fundaturi excelent concepute pentru a pune în evidență personajele care sunt astfel expuse analizei spectatorilor fără să se poată ascunde. Camera neiertătoare îi urmărește până în baia apartamentului unde, contrastul dintre relaxarea primei seri și tensiunea care apare a doua zi este cel mai vizibil. Aici, în spațiul claustrofob al încăperii, sub lumina rece a neonului, fețele reflectate în oglindă vorbesc fără cuvinte despre avalanșa de sentimente contradictorii.

Filmul dezbate rolul și rostul familiei moderne și supune spre analiză publicului trei exemple. Tomas și Ebba reprezintă familia clasică ai cărei membri își petrec tot timpul împreună. Cât de viabilă mai este această formulă în contextul secolului XXI? Răspunsul îl aflăm atunci când familia se confruntă cu prima experiență amenințătoare din existența ei și se dovedește prea slabă ca să-i facă față. Este nevoie de compromisuri și de imaginație pentru ca formula să supraviețuiască.

În cazul lui Mats și al fostei sale soții, neînțelegerile au fost tranșate printr-un divorț în urma căruia copiii au rămas cu mama lăsându-i tatălui libertatea de a-și trăi criza vârstei de mijloc alături de prietena cu 20 de ani mai tânără.

O a treia variantă o reprezintă mariajul deschis

despre care povestește suedeza de 40 de ani, care își petrece vacanța singură, găsim în fiecare zi un alt partener de sex și declarând că este foarte mulțumită de soțul ei care face același lucru.

În ciuda situației dramatice care ia amploare și transformă vacanța de vis într-un coșmar, filmul are câteva episoade de umor absurd. Încercarea lui Mats de a explica lașitatea prietenului său prin aceea că a fugit din calea avalanșei ca să nu fie prins sub zăpadă alături de familia lui și astfel să-i poată salva. Cuplul Mats-Funny se molipsește de morbul neîncrederii în urma discuțiilor de la cină și își petrec noaptea acuzându-se reciproc până la epuizare de greșeli pe care ar putea să le facă. Cu siguranță cel mai amuzant este momentul în care o tânără îi transmite lui Tomas un compliment din partea unei prietene. Câteva clipe acesta savurează succesul pentru ca fata să revină cerându-și scuze și anulând complimentul care fusese făcut, se pare, altcuiva.

Oslund aduce în scenă un personaj fără nume și fără glas, o prezență oarecum misterioasă și incomodă, martor al tuturor întâmplărilor din cele 5 zile de vacanță: îngrijitorul, o parodie de zeitate care urmărește din înalt deruta muritorilor. Tomas și Ebba, situați cu un nivel mai jos, pe jumătate dezbrăcați, desculți, chinuiți de frământări, nevoiți să-i ceară ajutorul atunci când nu reușesc să deschidă ușa camerei, pierd statutul de turiști pretențioși devenind niște creaturi vulnerabile în fața sumbrului personaj.

Filmul are final dublu. În ceea ce privește restabilirea echilibrului în familia lui Tomas, povestea se termină cu mica scenetă regizată de cei doi părinți pentru ca tatăl să recâștige încrederea și respectul copiilor.

Regizorul decide însă că mai are ceva de adăugat și concepe un al doilea final în care protagoniștii trec din nou printr-o situație periculoasă, de data asta cu un mare potențial de risc, atunci când șoferul neexperimentat al autocarului se dovedește incapabil să conducă pe serpentinele ac de păr. Nevoiți să parcurgă restul drumului pe jos, fără echipamentele impresionante, departe de enclava de lux și siguranță a stațiunii, grupul de turiști arată ca o adunătură de refugiați din calea unui conflict armat sau a unui cataclism natural. Finalul expune fragilitatea stratului protector care acoperă viața celor lipsiți de griji.

Poeme de Aurel DUMITRAȘCU**A golyák visszatérése**

(Întoarcearea berzelor)

Nemrég visszatértek a golyák
idegen tartományokból
jöttek hangos kelepeléssel mint
áradat a résen
de nem hoztak gyerekeket
mint az egykori szép mesékben
most a golyák színes kavicsokat
hozta
sok kavicsot hoztak a golyák
az emberek napokig
 otthon maradnak
kavicsaikat számolják az
udvarukon
van aki már kockát is vetne rájuk
(a vagyoni rendszeres segély az
elképedőknek)
csak nálam nem volt egyetlen
kavics sem
kerestem mindenütt pedig a
kertben a padláson
nem volt egyetlenegy sem
egyetlenegy sem...
„Így nagyobb a széken -
mondták az emberek -
így nagyobb a széken”
hát bezárkóztam a házba és
vártam az alkonyokat
finnegan's wake-et olvastam
a hajnalok egyedül találtak az
udvaron
egyetlenegy sem egyetlenegy
sem...
próbáltam venni néhányat tőlük
de nem adtak el
(tudtam a reménytelenség az
aggkori
gyengeség közbeiktatott jele)
egy napon sírva dőltem a
kapufélfának
elküldtem az utolsó leveleket per
adio
és ahogy ott álltam
egy csapat golya húzott el
fölöttem
az emberek hadonásztak futottak
feléjük
de ők elrepültek

elhagyták az erdő partvonalát
másnap sem tértek vissza
nem jöttek többé soha
egyedül maradtam a
kavicsaimmal
 nagyon egyedül
néha esténként leülünk és
jászunk
 egy parti bridzset.

Egy igazi élet

(O viață adevărată)

A legegyszerűbb nem írni. A
merevedő kéz
a majdnem vidám hús
a kiterített hallgatásban
éjjel - sál egy fiatal özvegy
száján.
Néhány utasember suttogva
beszélget
elámulnak a szép halálón
harangszó spekulációk. „A
nővére összegyűjtötte
a többi papírt.”
Íme : a legegyszerűbb feladni az
írást.

 Kezdeni egy igazi életet.

Feeling

Estéről estére az árvaház
gyerekei trombitákat
lopnak s már rohannak is
hosszám. Dizzyvelchar-
lieval az egész rokonsággal a
tükrökbe gyűlt
szennyel. Előbb csak nézzük
egymást felpróbálva
ugyanazt a frakkot. Sírunk.
A szobában ugyanazok a fekete
liliomok és ba-
rázdabillegetők belebonyolódva a
nehéz
függönyökbe; ugyanazok a lila
foltok - folytatja
az ólomkakukk ide-oda lengve.
Kezdjük. Dizzyvelcharlieval az

egész rokonsággal
a tükrökbe gyűlt szennyel. Be
bopslow feeling.
Vörös szél csomózza a lila
sugarakat.
És még a kertben is estéről estére
össze
tudtak gyűlni. A szemhéjakhoz
apró áldozati
cseppek verődnek. Kedves
történet. Estéről estére
az árvaház gyerekei trombitákat
lopnak s már
rohannak is hozzám.

Frisson Lady

Ennek a mosolynak
a végén
lehetne a mosoly
száműzetése.
Milyen jól tudod te
egy színes üvegablakban
becsukva tartani
a szádát.

Egy románc há-ban

(Romanța în si)

Inni fogunk mondom a város
macskáinak inni fogunk
cirkuszt csinálunk nem írok már
egyetlen könyvet
sem. Hála istennek örvendeznek
hála istennek megjött
neked is végre az eszed.

A hírnök

(Mesagerul)

Mondani akarsz nekem valamit
minden éjjel. Csakhogy
nem tudom és soha nem is fogom
megtudni ki vagy.

***Traduceri în limba
maghiară de Jánk Károly***

Luca CIPOLLA

Una candela

Tremo all'idea della porta,
credo di non poterti più sollevare
ma almeno
non fingo più di mangiar mosche
nel sogno del padre..
sai, a volte
manco di rispetto
ad ogni stato di coscienza
quando leggo nel tuo volto
la sofferenza,
tu sei una flebile candela
che più si spegne
più in me accende luce.

O lumânare

Tremur la idea porții,
cred că nu mai pot să te ridic
dar cel puțin
nu mai simulez că mănânc muște
în visul tatălui..
câteodată, să știi,
lipsesc de respect
la fiecare stare de conștiință
când citesc în chipul tău
suferința,
tu ești o lumânare slabă
ce cu cât se stinge
cu atât în mine aprinde lumina.

Viva particella

Mi butto nella mischia
dimentico della Tua presenza
e rimango solo..
uno shock elettrico affligge le mie
vene,
scende una lacrima
ma nella polvere poi
un raggio di sole
ricorda ch'io pure son viva particella
eternamente custodita e non pigiata
tra le Tue dita
piene di luminoso amore
così
non mi posso trattenere dal
lasciarmi
cadere sul cuscino di piume
d'un lieve respiro
e dall'addormentarmi
poco a poco,
poco a poco..
Grazie.

O particulă vie

M-arunc în luptă
uitând de prezența Ta
și rămân singur..
un șoc electric măhnește vinele mele,
coboară o lacrimă
dar în praf mai târziu
o rază de soare
îmi amintește că și eu sunt o particulă
vie
veșnic ocrotită și nestrivită
între degetele Tale
pline de iubire luminoasă
astfel încât
nu mă pot abține să nu mă las
căzut pe perna de pene
a unei răsufări moi
și să nu adorm
puțin câte puțin,
puțin câte puțin..
Mulțumesc.

Il folle

Qual seme di mela
disgiunto
dalla polpa,
viso d'aquila tersicorèo
è il folle,
acqua pura,
vive nella sua stanza
anni addietro,
pigramente ucciso
da ricordi assassini.

Nebunul

Ca pe un sâmbure de măr
detașat
din pulpă,
chip de vultur al Terpsihorei
e nebunul,

apă curată,
locuiește în odaia lui
cu ani în urmă,
leneș omorât
de amintiri ucigașe.

Madre permeata di gioia (Anandamayi Ma)

Prima di venire al mondo
ero la stessa,
da bimba pure
e divenni donna..
sempre la stessa.
Lo specchio
chiaramente
rimandava i miei silenzi
così stavate a bocca aperta
ed imperturbabile io,
cosciente che
se tutto è Atman
nessun'arma può trafiggere l'anima,
né parola o confine tra me e voi
- che mai siam nati
e mai periremo -
può separarci dall'io perenne
del soffio vitale
che ci accomuna.

Mama plină de beatitudine (Anandamayi Ma)

Înainte de a veni pe lume
eram aceeași,
când eram copilă de asemenea
și am devenit femeie..
tot aceeași.
Oglinda
clar
înapoia tăcerile mele
astfel rămâneți cu gura deschisă
și imperturbabilă eu,
conștientă că
fiindcă totul e Atman
nici o armă nu poate străpunge
sufletul,
nici un cuvânt sau hotar între mine
și voi
- ce niciodată nu ne-am născut
și niciodată nu vom pieri -
nu ne poate despărți de eul veșnic
al suflului vital
care ne unește.

Cuprins

Aurel POP - Editorial: Un nou început...	1
drd. Marta CORDEA - Rolul cataloagelor de colecție în valorificarea fondurilor de carte veche	2
prof. dr. Ovidiu T. POP - Profesor dr. Vasile Scurtu	7
prof. Carol C. KOKA - Comuna sătmăreană Doba și personalitățile sale culturale	10
dr. Viorel CÂMPEAN - Familia Popp de Aliceni	14
Interviu: Aurel Pop în dialog cu poetul Teodor Curpaș	19
Octavian DOCLIN - Poezii	22
Sorin LUCACI - Poezii	23
Ileana Ioana ȘTEȚCO - Poezii	24
Mircea ȘTEFAN - Poezii	25
Victoria MILESCU - Poezii	26
Echim VANCEA - Poezii	27
George L. NIMIGEANU - Poezii	28
Dan Marius COSMA - „La Nord de Sud” (fragment)	29
Ioan Coriolan ANIȚAȘ - Nașterea Isaurei. <i>Povestea de dragoste</i>	32
Iulian DĂMĂCUȘ - Literatura sudului românesc. <i>Humorul</i>	34
Voicu ȘICHET - Învățăături din învățăături	38
Mihaela BĂDIȚA - Nostalgiiile unui narator plin de umor	39
Dan SANDU - Sub un sfeșnic de stea	40
Nicolae CÂRLAN - <i>Destinul</i> lui Alexa Pașcu	41
Constantin STANCU - Cornel Nistea între ritualul bestiei și șezlongul albastru. Note literare la un premiu	43
Octavian MIHALCEA - Vis și inocență	48
Anda Laura SILEA - Viziune naratologică asupra Hanului Ancuței	49
prof. dr. Elena VIERU - Funcția limbajului religios în epica lui Vasile Voiculescu	51
Cristian VIERU - <i>Scrisorile nedescifrate</i> ale lui Nicu Alifantis - poezia unui trubadur	55
prof. Ioan NISTOR - Poezia și „Țipătul bufniței”	57
Reviste primite la redacție	59
prof. Andrei PETRUȘ - Lecturi empatice. <i>Traian Cosma - Arta de a îmbătrâni frumos</i>	60
Lucian GRUIA - Mihaela Meravei - <i>Viața pe verticală</i>	62
prof. Gheorghe MUNTEANU - Prohodul lui Pătru Godja Pupăză	63
Stanca Ioana URSU - Cronică de film	68
Jánk KÁROLY - Traduceri	71
Luca CIPOLLA - Traduceri	72

Colectivul redacțional:

drd. Aurel Pop - director fondator - editor
dr. Viorel Câmpean - redactor șef
dr. Ovidiu T. Pop - redactor șef adjunct
drd. Marta Cordea - secretar de redacție

ISSN 2501-1200

Redacția: Satu Mare, B-dul Sănătății, bl. K2, ap. 6,
cod poștal 440171, jud. Satu Mare
e-mail: marturii.culturale@gmail.com
tel: 0361-801824, 0746248263

În atenția colaboratorilor:

Responsabilitatea juridică pentru conținutul articolelor revine exclusiv semnatarilor acestora ca persoane individuale. Sunt luate în considerare textele colaboratorilor expediate pe suport electronic. Materialele primite nu se returnează.

Mărturii editoriale

- cărți primite la redacție -

Calistrat Costin, *Lumea se petrece* - poezie, Ed. Ateneul scriitorilor Bacău, 2015.

Pr. dr. Cristian Boloș, *Modele creștine de eroism*, - eseuri, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Nicoleta Câmpian, *Cravata roșie cu tricolor*, - memorialistică, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Voicu Șichet, „Eroii Neamului” la al XXV-lea pas - indici bibliografici, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Nicoleta Câmpian, *Corabia piratilor / The ship of the pirates* - teatru pentru copii, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Rozalia Cosma, Gheorghe Cosma, *Pișcolt - poarta de intrare în ținutul Sătmăruului*, - monografie, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Ioan Tipu Sălăjanu, *Dulcea povară a cuvântului* - poezie, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Darius Pop, *Note autobiografice* - memorialistică, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Viorel Câmpean, *Oameni și locuri din Sătmăr*, - studii biobibliografice, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Szigeti Elvira-Marcela, *Măsurile de timp* - poezie, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Kalmár Gyula, *Éljünk sokáig egézségesen*, - eseuri, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Darius Pop, *Dascălul din Blidari*, - roman, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Iulia Olaru, Francisc Edmund Balog, *Clarobscur și fum / Félhomály és füst* - poezie, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Teodor Curpaș, *Secret la vedere...* - poezie, Ed. Daya Satu Mare, 2015.

Sorin Lucaci, *Victime colaterale*, - poezie, Ed. Integral București, 2015.

Szigeti Elvira-Marcela, *Szavak* - poezie, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Constantin Stancu, *Geamantanul cu privire*, - cronici literare, Ed. Rafet Râmnicul Sărat, 2015.

Octavian Doclin, Ada D. Cruceanu, Gabriela Șerban, *Față în față* - publicistică, Ed. Marineasa Timișoara, 2015.

Ana Vacarciuc, *Glasul dascălului* - proză, Ed. Citadela Satu Mare, 2015.

Episcop Alexandru Mesian, *File din viața mea* - memorialistică, Editura Surorile Lauretane Baia Mare, 2016.

